

K a l i h n a - N e d e r l a n d s

w o o r d e n b o e k

(met index)

Redactie:

Nardo Aloema, M. J. Pierre, C. N. van der Ziel

Proefuitgave

Instituut voor Taalwetenschap

Inleiding

Met de uitgave van dit boek hopen ondergetekenden tegemoet te komen aan een aantal lang gekoesterde wensen.

Ten eerste aan die van de Kalihna-sprekers zelf: sinds de verschijning van de publikaties van W. Ahlbrinck, B.J. Hoff en P. Kloos werd steeds meer de behoefte gevoeld aan een Kalihna-woordenboek voor een breder publiek. Dit om een verzorgd taalgebruik te stimuleren en informatie te geven omtrent betekenis, gebruik en gevoelswaarde van woorden en zinswendingen. Hiermee is de opzet van deze uitgave reeds aangeduid. Deze houdt het volgende in:

De meeste woorden hebben, na een grammatikale toelichting, een korte omschrijving van de betekenis, dan een voorbeeldzin plus vertaling, die het gebruik in een natuurlijk verband illustreert. De voorbeelden vertegenwoordigen alle hedendaags Kalihna, zoals dat gesproken wordt met name aan de Marowijne. Er werd ook een begin gemaakt met het invoegen van varianten van het westelijk dialekt. Om de gevoelswaarde van de voorbeelden juist te typeren werden deze vertaald in natuurlijk Nederlands. Terwille van de niet Karafse gebruiker werd echter vaak een letterlijke vertaling bijgevoegd. Soms werd bij een woord, dat een kenmerkende trek van de Kalihna-samenleving weerspiegelt, nog een aanvullende opmerking geplaatst.

Dat nog lang niet alle woorden een dergelijke behandeling kregen geeft tevens het voorlopige van deze uitgave aan. Met name de beschrijving van woorden met een grammatikale functie bevindt zich nog in een voorlopig stadium. Terwille van de herkenbaarheid is gebruik gemaakt van traditionele grammatikale terminologie. Deze uitgave wordt daarom nadrukkelijk gepresenteerd als een proefuitgave. Reakties, kritisch commentaar en aanvullingen zijn zeer welkom.

Ten tweede was het voor het Ministerie van Onderwijs te Paramaribo en voor een aantal funktionele groepen wenselijk om tot een standaardisering van het Kalihna te komen. Dit resulteerde al in een officieel spellingsvoorstel. De hiertoe ingestelde commissie gaf als aanbeveling een woordenlijst samen te stellen, zodat deze spelling getoetst kan worden. De woordenlijst achterin zou hiervoor dienst kunnen doen. De hier gebruikte spelling is die van de Spellingscommissie Kalihna, behalve wat betreft de glottisslag en glottale pauze tussen opeenvolgende klinkers.

Deze inleiding zou niet volledig zijn zonder een hartelijk woord van dank aan allen die aan de totstandkoming van dit woordenboek hebben meegewerkt. Ten eerste aan het hoofd van de Afd. Cultuurstudies van het MINOW en C., mevr. H. de Bruin, die de heer N. Aloema belangeloos afstond voor dit werk. Een

speciaal woord van dank ook aan de dames M. J. Pierre en H. Hariwanare-Tapoka en de heren J. Majarawai, R. Anuwerita en V. Aloema, die allen een waardevolle inbreng hadden. Natuurlijk zijn hierbij inbegrepen al die Karaïben en Karaïbisten die de wereld van het Kalihna voor de ondergetekenden ontsloten hebben. Voor grammatikale inzichten zijn wij veel verschuldigd aan Dr. B. J. Hoff en aan de collega's van het Instituut voor Taalwetenschap (SIL). Voor de feitelijke vormgeving tenslotte, zowel lexicografisch als technisch, gaat onze dank uit naar Dr. Ch. Peck en naar Dr. W. J. A. Pet.

Paramaribo,

mei 1987

Nardo Aloema
Afd. Cultuurstudies,
MINOW en C

C. N. van der Ziel
Instituut voor Taalwetenschap
(SIL)

Omslagontwerp: Carolyn Dyk

Lijst van gebruikte afkortingen en termen

U = Undypono auran (oostelijk dialect)
A = Aretyrypono auran (westelijk dialect)
Sr= Sranan Tongo
F = Frans
Sp= Spaans

aand.	-aanduiding
aanspr. vorm	-aanspreekvorm
aanw. vnw	-aanwijzend voornaamwoord
abstr. gebr.	-abstrakt, niet bezittelijk gebruik
achterv.	-achtervoegsel
asp.	-aspekt markering
bevest. w.	-bevestigingswoord
bezitt.	-bezittelijk
bnw	-bijvoeglijk naamwoord
bw	-bijwoord
caus.	-causatief, oorzakelijk
dir.	-direkt
eig. nm.	-eigennaam
enkelv.	-enkelvoud
iem.	-iemand
klanknaboetsing	
lett.	-letterlijk
meerv.	-meervoud
nazetsel v. plaats	
" " tijd	
" " relatie	
" " richting	
nom.	-nominalisator, vormt znw
partikel v. focus	
pers. vnw	-persoonlijk voornaamwoord
reactie zoekend partikel	
onovg ww	-onovergankelijk ww
ontk. v.	-ontkennende vorm
ontk. w.	-ontkenningswoord
ovg ww	-overgankelijk ww
plaats aand.	-plaats aanduiding
samenst.	-samenstelling
telw.	-telwoord
tijds aand.	-tijds aanduiding
voegw	-voegwoord
w.	-woord
ww	-werkwoord
znw	-zelfstandig naamwoord

Over de spelling

De klinkers

i	als in	pitani (kind)	o	als in	okoju (slang)
"	"	" iririkula (dolfijn)	"	"	" oko (twee)
e	"	" wewe (boom, hout)	u	"	" upupo (hoofd)
"	"	" embata (gezicht)	"	"	" kusari (hert)
a	"	" akare (kaaïman)	y	"	" wywy (bijl)
"	"	" samba (hak)	"	"	" yry (geven)

Tweeklanken

ai	als in	pirai (pireng)	ui	als in	apokuita (peddel)
ei	"	" pebeihito (wind)	au	"	" mauru (katoen)
oi	"	" oroi (kasjoe)	eu	"	" kapeseu (s. wesp)
yi	"	" pomyi (peper)	ou	"	" myrokou (s. vis)

Opm. 1. De y [i] wordt in het Kalihna gelezen als de stomme e [ɛ], maar dan met gespreide mond uitgesproken.

Opm. 2. De i heeft als eigenschap de voorafgaande s en de erop volgende medeklinkers (behalve h, j en r) te palataliseren, d.w.z. er een j-achtige klank bij te voegen. Dus: iporiry (kreek) wordt uitgesproken als [ipjoriry]. Zie verder het tweede voorbeeld bij de medeklinkers.

De Medeklinkers

p	als in	piry (mijn broer)	m	als in	matapi (cassavepers)
"	"	" iporiry (kreek)	"	"	" i'me (zijn kind)
t	"	" tata (moeder)	n	"	" nuno (maan)
"	"	" asito (weinig)	"	"	" inekuru
"	"	" o'wintono (de enige)			(zijn visvergif)
k	"	" kowai (vishaak)	r/l	"	" perere (brood)
"	"	" tunsike (veel)	"	"	" lere (vleermuis)
"	"	" kuijanke (toekan)	s	"	" sepu (beenband)
b	"	" irombo (en toen)	"	"	" isano (zijn moeder)
"	"	" asinbe (heet)	w	"	" woto (vis)
"	"	" ambopo (soms)	"	"	" iwokuru (z'n drank)
d	"	" wodi (meisje)	h	"	" aha (jazeke)
"	"	" yndary (mijn mond)	"	"	" pahporo (alles)
"	"	" indary (zijn mond)	'	"	" a'a (ja)
g	"	" ongai (kam)	"	"	" na'na / a'na (wij)
"	"	" pyingo (pingo)	"	"	" ne'i

Opm. 3. De apostrof (') wordt gebruikt voor de glottisslag [ʔ]: in woorden als na'na (wij), ko'ko (kokosnoot), ori'no (klei); maar ook voor de pauze tussen achter elkaar staande klinkers [ʔ]: b.v. in seke'i (ik heb het gebakken), mara'i (marail).

Opm. 4 De leestekens . , ; : ? ! " ..." - zoals gebruikelijk in andere talen. Alleen wordt het koppelteken (-) ook nog gebruikt in samengestelde woorden en in klinker-opeenvolgingen met vloeiende overgang: b.v. a-u (ik/mijn), de ko-u (daarentegen), o-e (waar).

Opm. 5. Het accentteken () wordt soms gebruikt in gelijkkluidende woorden waar het verschil in nadruk een verschil in betekenis geeft, b.v. amano (leven), en: á'mano (gezwel).

Kytangon auranyambo poko awomepary se ajata, ero kareta roten awongako.

K a l i h n a - N e d e r l a n d s

w o o r d e n b o e k

ae wacht <Ae no, sotytake o'wa. - **Wacht** even, ik zal het voor je doen.>

aha <bevest.w>. jazeker; alstublieft

aha iroke <bevest. combinatie>. goed dan; accoord <Aha iroke, syja o'wa. - **Goed dan**, ik geef het aan jou.> Zie ook: **yhyn**

ahkakary (van **ahka(ry)** + -ka-, -ry) <ovg ww>. iem. geest weghalen <Tuwaro, mohko pusipusi aj**ahkakatan!** - Pas op, die poes haalt je geest nog weg!> Gezegd tot vrouwen na bevalling of bij menstruatie, wanneer een poes ligt te loeren op haar. <Mohko wokyry wa **tahkaka** mana. - Die man heeft je **geest weggehaald.**> Wanneer je b.v. steeds over iemand droomt.

ahkapo (van **ahka(ry)** + -po) <znw>. geest v. gestorvene <Mohko **ahkapo** morobo noron man, konotapojan noron. - Zijn **geest** is daar nog, hij laat zich nog horen.>

ahkary <znw>. 1 geest v. levende wezens <Imero **jahkary** nirupodai. - Mijn **geest** is afgemat.>

2 schaduw, spiegelbeeld <Aj**ahkary** enery jako o'wa, ipuma maijan. - Als je steeds naar je **schaduw** kijkt word je mager.> D.w.z. kijk uit waar je loopt. Zie ook: **ahkapo**, **ahkarymbo**, **ahkatombo**

ahkarymbo (van **ahka** + -ry-, -mbo) <znw>. geest v. gestorvene <Mohko **ahkarymbo** kyndoposan noron. - Zijn **geest** waart nog rond (lett. wandelt nog).> Zie ook: **ahkatombo**

ahkatombo <znw, abstr. vorm>. geest v. gestorvene, nog rondwarende (gevreesde) geestverschijning. Zie ook: **ekatonymbo**

ahkorokary (van **akoroka** + -ry) <ovg ww>. verzwikken/verstuiken <Irupa awytory eneko, jako apupuru **makorokatake.** - Kijk goed uit waar je loopt, anders zul je je voet **verzwikken.**>

ahkotory (van **ahkoto** + -ry) <ovg ww>. 1 tegenhouden <Penaro wopyry se rypo wa, konopo te kuru **jahkotoi.** - Ik wilde allang komen, maar de regen heeft mij **opgehouden.**>

2 afsluiten <Ero koko sipi ke moro ekahtary **áhkoto** wysa. - Vannacht ga ik de inham met het net **afsluiten**.>

a'a <bevest.w>. ja <A'a ro kore! - Ja werkelijk!>

a'manó <znw>. gezwel <Ero a'manó tuwaijunga man. - Dit **gezwel** is erger geworden (geïnfekteerd).>

a'mory (van a'mo + -ry) <ovg ww>. iets beginnen <Nare moro manare a'mory enepoko y'wa, jawo. - Wilt u mij het begin (van het vlechten) van de cassavezeef laten zien, oom?>

ai (U), ei (A) zijn. Zie ook: **wairy**

aije (van ai + -je) <ovg ww>. halen <Maina wa wysa kijere **aije**. - Ik ga naar de kostgrond cassaveknollen **halen**.>

aina <znw>. 1 hand (lett.) <Oty ko ajaina munejan? - Wat verberg je in je hand?>

2 hand (fig.)/macht <Jaina waty man. - Het is niet in mijn **hand/macht**.>

ainarypa (van aina + -ry-, -pa) <bnw>. met lege handen

aine (van ai + -ne) <reactie zoekend partikel>. ja toch? nietwaar?

aino (van ai + -no) het ... zijn, verkeren in de toestand van ... <Sara'me aino; tywenge aino. - Ontspannen zijn; lusteloos zijn.>

aipajawa <znw>. haai <Aipajawa moro palanry apoty. - De **haai** heeft mijn vislijn gebroken.>

aira <znw>. vosachtig dier, zwart-bruine veelvraat (Eira barbara)

aitobo (van ai + -tobo) <znw>. woonplaats, verblijfplaats

aitupo (van aitu(ru) + -po) <znw>. soep, saus

aituru (van aitu + -ru) vocht, water van <Ko'ko aituru typosine man. - Het **vocht** van een kokosnoot is lekker.>

aity <znw>. geschreeuw, gegil <Noky aity ko ero koko moja imero ne'i? - Wie heeft vannacht toch zo **gegild**? Lett. Wiens **gegil** was overal (te horen)?>

ajomary (van ajoma + -ry) <ovg ww>. bevrijden, helpen, in de bres springen

akamary (van akama + -ry) <ovg ww>. 1 morsen <Pahporo ajerepariy enahko, kysakamai rapa - Eet al je eten op, (ver)mors het niet weer.>

2 verspillen, (vermorsen) <Apylatary apoipoto, ikoponene rapa kysakamai. - Als je je geld hebt ontvangen, moet je het niet zomaar **verspillen**.>

akami <znw>. trompetvogel (Psophia crepitans)

akarima <znw>. capucijneraap (Cebus apella)

akepy <znw>. lijk

akere'i <znw>. zonneral (Eurypiga helias)

akimary (van **akima** + -ry) <ovg ww>. plagen, lastig vallen <Typoroten jasakary anakimapa wa. - Ik **plaag** niemand zomaar.> <Aroko mose pitani, penaronombo poro **jakimary** poko man. - Breng dit kind weg, hij **valt** me al een hele tijd **lastig**.>

akinupe (van **akinu(ru)** + -pe) <bnw>. lui <Ko'i waty apaty wyino awokary jako, **akinupe** maitake. - Als je niet vlug uit je hangmat komt zul je **lui** worden.>

akinurory (van **akinu(ru)** + -ro-, -ry) <onovg ww>. lui maken <Asiny **jakinurojan**. - De hitte **maakt** me **lui**.>

akono <znw>. 1 de ander/het andere <Ene'ko moro pyrywa. Ene'ko **akono** maro ro - Geef me die pijl. Geef hem met die **andere**.>

2 vriend, partner, echtvriend(in), wederhelpt <Noky maro ko nopyi mohko jaja? **Takono** maro. - Met wie is "onze" broer gekomen? Met zijn **vriend**.> <Onewara ata ko **ajakono** (imaro awaitobo) ra'a notan? - Wanneer zal je echtgenoot/echtgenote terugkomen?>

akorepe <bnw>. lang v. tijd <Nimoku kapyry **akorepe** pore man. - Het maken van een hangmat duurt erg **lang**.>

akótory (van **akoto** + -ry) <ovg ww>. omhakken <Ero iromy ta potosu maina am **sakótotake**. - In deze droge tijd zal ik een kostgrond **openkappen** (vooral de grote bomen).>

akukuwa <znw>. 1 duif (Columbidae);
2 tajersoort, s. bezweringsplant

akusa (Sp) <znw>. naald <O-e ko moro pira atotopo **akusa** nan? - Waar is de **naald** waarmee ik het zeil altijd naai?>

akykary <ovg ww>. 1 iets/iem. (aan)drukken <Epoje takanuije man, irombo **takyka** i'wa man imero typona. - Hij rende hem tegemoet en omhelsde hem toen stevig.(lett. **drukte** hem st. tegen z. aan - naar Lk. 15:20)>

2 knellen <Sapatory **jakykano**. - Mijn schoen **knelt** me.>

akyme (van **aky** + **-me**) <bnw>. 1 onfris <Ekupipa jata, **akyme** imero watapoja. - Als ik niet gebaad heb, voel ik me zeer onfris.>

2 rommelig <**Akyme** jauhty seneja, kowaroko iwairyke. - Mijn huis lijkt rommelig omdat het (zo) klein is.> Zie ook: **takyre**

akryy (van **aky** + **-ry**) <znw>. 1 vuil <Pyrorory **takyre** imero tuwaije man, uwa we'ipo ke. - Mijn erf is erg **vuil** (lett. **vuil**achtig) geworden omdat ik er niet was.>

2 boze geest, spook

alakuseri <znw>. 1 -, -, (Caraipa densifolia), uit de bladeren wordt een zwarte verfstof getrokken, voor cosmetisch gebruik

2 zoetwatervis

alemi (U) <znw>. 1 pijailied <Noky ko moro **alemi** potyry me nan? (titel Kar. lied) - Wie zet mijn **pijailied** in? (lett. wie is de voorman van --)> Zie ook: **aremi**, **oremi**

2 zondag, week <Ohtoro **alemi** ko uwa maitan? - Hoeveel weken zul je wegblijven?> Zie ook: **sonde**. (Deze betekenis is mogelijk ontstaan doordat de zondag o.i.v. de missie gezien werd als een dag voor geestelijke liederen.)

alemuru speer v. palmboom <Moro ko'ko retyry **alemuru** irupynme ne tywemo man. - De **speer** in de top van de kokospalm is mooi opengesprongen.>

aluku <znw>. Sur. pruim

Alusiaka <znw>. Oude Karaïbse nederzetting bij Galibi; nu verlaten plantage.

amamyry <onovg ww>. zwellen <Ero **jamamypo** jetunbe imero man. - Dit **gezwel** van mij is erg pijnlijk.>

amáno <znw>. leven <Ero **amáno** jawanne man. - Dit **leven** is niet goed.> Zie ook: **emamyry**

ambotyry (van **amboty** + **-ry**) <ovg ww>. iets breken <Tawarume iwairy ke am atory taka womai, irombo pupuru **sambotyri**. - Omdat het donker was ben ik in een gat gevallen, en toen heb ik m'n voet **gebroken**.>

Ametary <znw>. 1 inham

2 Kalebaskreek Zie ook: **ekahtary**, **tametaraije**, **ametarairy**

amityry <ww>. malen, persen <Sjo'ne, ynare wasai am no **amito**. - Meisje, kun je even wat wasai (palmvruchten) (tot sap) persen?>

amonoke missend, niet genoeg <Kasulu am eneko y'wa, **amonoke** noron man. - Geef me nog wat kralen, er zijn er nog niet genoeg.>

amonopyry (van **amonopy** + -ry) <ovg ww>. missen, niet raken <Jaja irupa tampokory arakabosa emokyry ukusan, sje'me roten mohko akuri i'wa **tamonose** man. - Mijn broer kan heel goed schieten, toch heeft hij het konijn **gemist**.>

amoro <pers. vnw.>. jij, u <Mohko waimokypo mero, **amoro** tera aimokome. - Nadat hij vertrokken is, kunt u vertrekken.>

amóry (van **amó** + -ry) <ovg ww>. iem. beklagen <Onykypa na'na nemamyi mohko akepy **amóry** poko. - Wij hebben de hele nacht niet geslapen vanwege het **beklagen** van de dode.>

amyija <znw>. jongedame <Mohko **amyija** jetunbe man erome, nomo tuwaije man. - De **jongedame** is ziek vandaag, ze is ongesteld geworden.>

amyijako <znw>. meisje, jongedame <Mose **amyijakombo** jenauty mose man. - Deze **jongedame** is mijn zus.>

amyijame (van **amyija** + -me) <bnw>. knap v. dames <**Amyijame** mohko worryi iwairy ke, pyime wokoryjan kynupijaton. - Omdat zij een **knappe** vrouw is, zoeken veel mannen haar gunst.>

amytary (van **amytita** + -ry) <ovg ww>. 1 geloven <Ohtonome ko **jamyitapa** man? Asekero senei jenuru ke. - Waarom **geloof** je me niet? Ik heb het zelf gezien.>

2 iem. prijzen <Ijummy imero kan**amytano**, tywotaroke iwairy ke. - Zijn vader **prijst** hem enorm, omdat hij van jagen houdt.>

amyjaron <pers. vnw.>. jullie <Onewara pore ko mepojaton? **Amyjaron** worryijan? - Hoe vinden jullie het dan? **Jullie** vrouwen?>

amyne <bnw>. jaloers <Mohko tpytyt poko **amyne** man. - Hij is jaloers op zijn vrouw.>

amnygary <ovg ww>. iets naar binnen brengen

amnynybo (van **amnyny** + -mbo) <znw>. zilver <**Amnynybo** moro ajenekary me nan? - Is jouw halsband van **zilver**?>

amyry (U), **amuru** (A) (van **amy** + -ry) <ovg ww>. 1 bouwen <Amy auhto **amyry** se ajata erobo, jopoto wa nekahtu aturupoko. - Als je hier een huis wilt **bouwen**, moet je het eerst aan de kapitein vragen.>

anamu <znw>. 1 anamoe (Tinamidae);
2 ral (Rallidae)

an-/a- ...-pa ontkennende vorm v. ww beginnend met klinker
<Anukutypa nase wa, senetake. - Ik weet het nog **niet**, ik zal zien.> <Anekaritypa man. - Hij heeft het niet verteld.> De ontkennende vorm maakt ww ook tot bnw, vgl. ijepa=stomp.

anarime (van **anari** + -me) <bnw>. gevaarlijk <Moro oma apotyry po anarime man imero. - Bij die bocht is het erg **gevaarlijk**.>

andymory (van **andymo** + -ry) <ovg ww>. 1 zetten, laten zitten <Sakau ta moro potysa **andymoko**. - **Zet** de kruik op het zand.> <Mohkaron otawa opysan morobo no **andymopotoko**. - **Laat** de bezoekers even daar **zitten**.>
2 installeren

andymory, turuponano a. <idioom>. geruststellen <Aweramapo mero, turupo nat**andymo**i rapa. - Toen je terug kwam, ben ik weer gerustgesteld (lett. heeft mijn hart z. gerustgesteld).> Zie ook: **turuponano otandymory, upuponano enemary, sara'me wairy, isanapangary, emymamary, ulakekary**

/ **angysa** <znw>. kleine Kar. omslagdoek, trad. voor mannen <Jangysary ewety me am apyije wysa. - Ik ga (garen) voor de franjes van mijn **omslagdoek** kopen.>

-ano/-wano/-jano aanduiding van algemeenheid/onbepaaldheid

anuwana <znw>. koningsgier (Sarcoramphus papa) <Mohko **anuwana** wypy tupo roten kynemaijan. - De **koningsgier** verblijft slechts in de bergen.>

anyky <znw>. ziekte. Zie ook: **jetunbe, anype, anykypa**

anykypa (van **anyky** + -pa) <bnw>. niet ziek, gezond

anype (van **any(ky)** + -pe) <bnw>. ziekelijk

apakani <znw>. arend (Accipitridae)

aparary <znw>. savanne, secundair bos, open plek in het bos

aparita <znw>. trapoen <Aparita takyre man imero. - De trapoen heeft veel graten.>

aparita pipo schub v. trapoen, fig. v. zilveren gulden

apary <znw>. eb <Apary boko rapa wokimatake. - Als het **eb** is zal ik weer aan land komen.>

apeiny <znw>. stroom, stroming <Ero iporiry tapeine man imero. - In deze kreek staat een sterke stroom.>

apeiry ovg ww. weven <Tata typaty apeijan. - Mijn moeder weeft haar hangmat.>

apemyry (van **apemy** + -ry) <ovg ww>. weven, spec. v. hangmat <Ero sirito ta poto pore amy nimoku apemyry se wa. - Dit jaar wil ik een heel grote hangmat weven.>

apendy draad v. hangmat

apokupe (van **apoku**(ru) + -pe) <bnw>. bevallend, aangenaam <Irupa man. Japokupe man morowara awe'ipo. - Het is goed. Het bevalt me wel dat je zo gehandeld hebt.>

aponano (van **apo**(ny) + -ano) <znw>. stoel, zetel <Andymotokon morokon aponano tupo. - Laten zij op die stoelen (gaan) zitten.>

apony <znw>. zitbank, zitplank, zetel, stoel, standaard <Wajamy mure apony me man. - Hij heeft tel; stoel; zitbank; zitplank zitbank, zitplank, zetel, stoel, standaard <Wajamy mure apony me man. - Hij heeft een schildpadbank als zetel.>

aporemyn (van **apo** + -re- -myn) <znw>. eigenaar, (lett. iem. die zijn arm 'erop' heeft, die erover beschikt) <Noky ko mose pero aporemyn me nan? - Wie is de eigenaar van deze hond?>

aporito <nazetsel v. plaats>. naast

apory (van **apo** + -ry) <ovg ww>. 1 voelen <Ae no koro moro piripiri jansityry sapoja - Wacht even, ik voel even hoe diep het zwamp is.>

2 proeven <Ynare ero kasiri posin apoko, jawo. - Wilt u deze kasiri proeven, oom?>

apory <znw>. arm <Japory jetunbe man. - Mijn arm doet pijn.>

apory enary <samenst.>. elleboog

aputopo tuna <samenst.>. kunstm. meer <Surinama ijary ta potosu aputopo tuna man. - Aan de bovenloop van de Surinamerivier is een groot kunstmatig meer.>

aputory (van **aputy** + -to-, -ry) <ovg ww>. 1 v. wand voorzien <Jauhty saputoja parasara ke. - Ik maak de wand van mijn huis met parasara-latten.>

2 dichtmaken <Moro kapasi atory kysaputon. - Laten we het hol van het gordeldier dichtmaken.>

3 beschutten, afschermen <Moro wahto aputoko pebeihto wa

e-ukary pona. - Beschut het vuur, zodat de wind het niet uitwaait.>

apyiry (U), apoiry (A) (van **apyi(je)** + -ry) <ovg ww>.

1 pakken, vangen <Moro mangy womarymbo **apyiry** se ne'i. - Hij wilde de vallende mango **vangen**.>

2 krijgen, kopen, iets bereiken <**Apyitango** tera'a, eromembo roten kinimatan. - Ga het direkt **kopen**, straks is het op.> <Aturupo maro am' oty se ajata, dan **mapyija**. - Als je met heel je hart iets wilt, **bereik/krijg** je het.>

arakabosa (Sp) <znw>. geweer <Onewara ko mamonobyi? Arakabosa asito jawan me saboi. - Hoe heb je kunnen missen? Ik heb het **geweer** wat slecht vastgehouden.> Zie ook: **ylapary**

arasuga <znw>. dik cassavebrood <**Arasuga** ekemampo se uwapotosan man. - De ouderen houden van juist afgekoeld, **dik cassavebrood**.> Zie ook: **arepa, pipijan**

arawata <znw>. brulaap (Alouatta seniculus) <Tyse pore **arawata** warery wotary ra. - In de verte laat het lied van de **brulaap** zich horen.>

areku (U) <znw>. gevecht, ruzie, oorlog <Jenonopyry jako, **areku** anupipa wa. - Als iemand mij haat, zoek ik geen **ruzie**.> (De bezittelijke vorm "erekuru" betekent: zijn boosheid.) Zie ook: **oreku (A)**

areky <znw>. wond, zweer. Zie ook: **oreky (A), a'manó, amamypo, pitúku**

arekyrekybe <bnw>. vol zweren

arepa <znw>. 1 plat Indiaans cassavebrood <**Arepa** sekeija. - Ik bak **cassavebrood**.> Zie ook: **arasuga, pipijan**

2 eten <Tarepane kywairykon man, tyse kytorykon jako. - We moeten wat eten hebben, als we ver (willen) gaan.>

arepambo (van **arepa** + -mbo) <znw>. een hapje <**Arepambo** am kysenanen. - Laten we een **hapje** eten.>

aretyry <znw>. 1 kruin <Ohtonome ko moro wewe **aretyry** mambotyi? - Waarom heb je de **kruin** van de boom kapot gemaakt?>

2 kruin (v. mensen) <**Aretyry** tupo imero pitúku tywepaka man. - Helemaal op zijn **kruin** heeft hij een puist gekregen.>

aretyry (wyino) <znw>. het westen, west. deel van Suriname <**Aretyry**-ponokon konosaton topose undy wa. - De mensen van het **westen** komen naar het oosten op bezoek.>

arimary <ovg ww>. stoten

arirumyry <onovg ww>. vliegen, zweven <Woto poko jata parana ta, pyime pore wala **arirumyry** senei. - Toen ik op zee viste heb ik heel veel rode ibissen zien **vliegen.**>

aropory (van **aro** + -po-, -ry) <ovg ww>. sturen, laten brengen <Jauranyambo **saropotake** o'wa. - Ik zal je bericht **sturen.**>

arory (van **aro** + -ry) <ovg ww>. dragen, brengen <Moro matapi **saroja** ra'a aporem wa. - Ik **breng** de cassavepers weer terug naar zijn eigenaar.>

arotopo (van **aro** + -topo) <znw>. vervoermiddel <Moro jetunban **arotopo** tatary arojan. - De zieken**auto** rijdt met sirene.>

arukary (van **aru** + -ka-, -ry) <ovg ww>. droogmaken <Erokon nikapysan ori'no asin ta **sarukaboja**. - Het aardewerk dat ik gemaakt heb, **laat** ik in de zon **drogen.**>

arutary (van **aru** + -ta-, -ry) <onovg ww>. droogworden <Nare tuna am ene'ko y'wa. Jenasary **narutai**. - Wil je mij wat water geven? Mijn keel is droog (geworden).>

ary <znw>. 1 blad <Kasiri je'ny samaku etaputy me paruru **jary** man. - Als bedekking van de kasiripot gebruikt men **paloeloeblad** (Phenakospermum guianense).>

2 pit <Ko'ko lampuru **ary** tywosoka man. - De **pit** van de olielamp is eruit.>

2.1 lont <Finiferi pomary jako, moro **ary** boko ipomango! - Als je vuurwerk aansteekt, moet het bij de **lont** aansteken.>

asary <znw>. achterhoofd. Zie ook: **asawo**

asary <znw>. nek

as-/ase- maakt nazetsels wederkerig

aseke (van **ase** + -ke) zelf

asera <bnw>. half

aserato <bnw>. 1 dubbelgevouwen;
2 gedeeltelijk

aseryme (van **asery** + -me) <bnw>. 1 nieuw <Kurijarary **aseryme** man, irokero etykary se wa. - Ik heb een nieuwe korjaal, daarom wil ik hem inwijden.>

2 vers <**Aseryme** erokon wenahpo man. - Deze sporen zijn vers.>

aseta (van **ase** + **-ta**) <bnw>. samen <**Aseta** tuwairy sepa man tasakarykon maro. - Hij wil niet **samen** met zijn stamgenoten zijn.>

asewa <bw>. voor zichzelf/elkaar

asewara (van **ase-** + **wara**) <bw>. gezamenlijk Zie ook: **tymonge**, **mosiro**

asewesewenahpota (van **wenahpota** + **ase-**, redupl. **we-**) <bnw>. achter elkaar <Mohkaron pitanton **asewenahpota** konomyijaton stjoro taka. - De kinderen gaan achter elkaar de school binnen.>

asinary (van **asin(y)** + **-na-**, **-ry**) <onovg ww>. 1 warm worden, spec. v. de zon <Kamakon ra'a auhto wa, weju tera **nasinai**. - Laten we weer naar huis gaan, de zon is al **heet geworden**.> Zie ook: **taramke wairy**

2 lekker op gang komen, enthousiast worden <Nysan? A'a, **jasinai** tera'a jemamin poko. - Gaat het? Ja, ik kom lekker op gang.> <Ware-pokonokon nasinai tera do, jasakarykon! - De zangers worden al enthousiast, mensen!>

asinban (van **asin(y)** + **-ban**) <znw>. iets warm, koffie, thee o.i.d

asiny <znw>. 1 hitte <Wahto **asiny** ta ero parapi tywemo man. - In de **hitte** van het vuur is de schaal gebarsten.>

2 zon <Erokon nikapysan ori'no **asiny** ta sarukaboja. - Het aardewerk dat ik gemaakt heb laat ik drogen in de **zon**.>

3 koorts <Oro ero **jasiny** nomyi wyinombo. - Laat deze **koorts** van mij weggaan.>

asiroten <bw>. bijna

asitaru <znw>. suikerriet

asito <bw>. weinig, een beetje

asityky roten een klein beetje maar

asitykyky <bw>. heel weinig

ata <voegw>. als, indien <Ko'i tamamine ajata, ko'i ajaiketake. - **Als** je vlug werkt, gaat de tijd snel.> Zie ook: **-poto**, **jako**

atamono (van **amo(ry)** + **at-** en **-no**) <zelfst. gebr. ww>. het huilen, zich beklagen <Wysa rapa, ero **atamono** juraremopory se man. - Ik ga weer, (want) dit **gehuil** maakt dat ik ook ga huilen.>

atandymono (van **atandymo(ry)** + **-no**) <znw>. een klein feestje (lett. een "zitje") <Atandymono am sypotake. - Ik zal een feestje geven.>

atandymotopo (van **wotandymo(ry)** + **-topo**) <znw>. zitplaats <Kototandymoi moro irupynymbo **atandymotopo** kupo. (Lk. 14:8) - Ga niet op de mooiste plaats zitten.>

ataputopo tuna <samenst.>. natuurl. meer, vijver

atarimano <znw>. roeispaan

ataro (U), wotaro (A) (van **aro?** + **wot-**) <wdk ww>. jagen <Mose pamy irupynme pore tywotarory ukusan. Kurita wara ro tonomy maro kenepakano. - Mijn zwager kan heel goed jagen. Elke dag komt hij met wild uit het bos.> Zie ook: **tywotaroke**

atokyry (van **atoky** + **-ry**) <ovg ww>. naaien <Wawa womynano **atokyry** ukusan. - Mijn zuster kan kleren naaien.>

atory <znw>. 1 gat <Nimo emoko moro kasulu **atory** taka. - Doe de draad in het gat van de kraal.>

2 hol <Kurewako tywemokary se ata, wewe **atory** upijan. - Als de papegaai een nest wil maken; zoekt ze een hol in een boom.>

atukutypa roten (van **ukuty(ry)** + **at-**, **-pa**) ontelbaar, allerlei (lett. ik weet niet welke allemaal). Zie ook: **tunsike, tameronokon**

atumapotyry (U), otumapotyry (A) (van **uma(ry)** + **at/ot-**, **-poty-**, **-ry**) <wdk ww>. 1 z. steeds omkeren <Pira poko awytory jako, okabyn roten **matumabosan**. - Als je gaat zeilen, moet je je vaak omkeren.>

2 weifelen <Tytory sepa tuwairy ke roten, morobo **konotumaposan**. - Omdat hij niet wilde gaan stond hij daar te weifelen.>

atuneno / wotunemyry (van **une(my)** + **at/wot-**, **-no/-ry**) <wdk ww>. schuilen, z. schuil houden <Watuneja jenery pona. - Ik verschuil mezelf om niet gezien te worden.>

atywano (van **ety** + **e-**, **-wano**) <znw>. naam in het algemeen <Ety pahporo **atywano** kopo man. - Zijn naam is boven alle naam, d.w.z. hij is de grootste.>

atywory <ovg ww>. huish. art. wassen, de vaat wassen <Kasolo **satywoposa**. - Ik was de pannen.>

a-u <pers. vnw>. ik, mijn <**A-u** jumy ataro nyton, **a-u** de sipi sirapumae. - Mijn vader ging jagen, maar ik repareer het net.> De persoonlijke voornaamwoorden worden alleen genoemd als de bedoelde persoon benadrukt wordt of in het

zinsverband uitdrukkelijk vermeld moet worden. Zij komen ook voor in bezittelijke zin. Verder worden de personen aangegeven in de werkwoordsverbuiging.

Persoonsaanduiding

pers vnw: bij ovg ww:		bij wdk ww:	
A->P		A->A	
a-u	1->3 si-/s-	1	we-/wot-/wat-
amoro	2->3 mi-/m-	2	me-/mot-/mat-
	1<->2 ky-		
kyhko	1+2->3 kysi-/kys-	1+2	kyte-/kyde-/kodot-
mohko	3->3 kyni-/kyn-/v*	3	kyne-/konot-
na'na			

bij onovg ww:

(A=P?)

3->1	/j-	1	/j-
3->2	a-/aj-	2	a-/aj-
3->1+2	ky-/k-	1+2	ky-/k-
3->3	kyni-/kyn-	3	kyni-/kyn-

*: varianten als **kin-, ken-, kun-, en kan-**
 A: handelende persoon (onderwerp)
 P: patient (lijdend voorwerp)
 ->: gericht op

Opm.1: N.B. Wanneer het lijdend voorwerp uitdrukkelijk vermeld wordt, valt de persoonsaanduiding 3->3 (kyni-/kyn-) weg.

Opm.2: Zoals blijkt uit de bovenstaande tabellen **is de persoonsaanduiding voor onovergankelijke ww gelijk aan die van overgankelijke ww die een overeenkomend lijdend voorwerp (P) hebben**. Dit wijst erop dat Karaïben het onderscheid tussen onderwerp en lijdend voorwerp hier niet zo belangrijk vinden. Of ook dat het onderwerp van onovergankelijke ww niet als handelende persoon maar als ondergaande persoon (patient) gezien moet worden. Dit verschijnsel maakt het Karaïbs (gedeeltelijk) tot een zg. "ergatieve" taal. Zie hieronder voor een voorbeeld van de persoonsaanduiding bij de verschillende ww soorten (ovg, onovg en wdk).

ovg **-uku(ty)-** weten:

(a-u)	sukusa		
(amoro)	mukusa	(amyjaron)	mukusaton
(kyhko)	kukusa	(kyhkaron)	kukusaton
(mohko)	kunukusan	(mohkaron)	kunukusaton

onovg **-auwa-** lachen:

(a-u)	jauwae		
(amoro)	ajauwae	(amyjaron)	ajauwaton
(kyhko)	kauwae	(kyhkaron)	kauwaton
(mohko)	kanauwano	(mohkaron)	kanauwaton

wdk **-wekupi-** z. baden:

(a-u)	wekupija		
(amoro)	mekupija	(amyjaron)	mekupijaton
(kyhko)	kydekupija	(kyhkaron)	kydekupijaton
(mohko)	kynekupijan	(mohkaron)	kynekupijaton

Opm.3: De werkwoordsuitgangen **-sa** (enz.), **-e** (enz.) en **-ja** (enz.) zijn varianten op basis van de werkwoordstam. Zij geven aan: tegenwoordige tijd + onbepaalde duur. Zie ook: **-i**, **-kon**; voor de meerv. uitgang, **-ton** zie aldaar.

Opm.4: De uitgangen **-sa** en **-ja** worden in de vragende vorm **-san** en **-jan**.

auhto <znw>. huis <Moro **auhto** ta jakono kynemaijan. - In dat **huis** woont mijn vriend.>

auran (van **a-u** + **-ran?**) <znw>. 1 stem <Wonetono wara, moro **ajauran** setai koko. - Vannacht hoorde ik jouw **stem** als in een droom (vaag/in halfslapende toestand).>

2 taal <Undypono **auran** tarawone kynysan. - De (Kara'ibse) **taal** van het oosten wordt snel uitgesproken.>

3 woord <Tamusi **auran** am panama kama asito. - Laten we wat naar Gods **woord** gaan luisteren.> Zie ook: **auranano**, **auranary**, **tauranen**, **auranyombo**

auranano (van **auran** + **-ano**) <znw>. 1 nieuws <Kurita wara ro **auranano** simomosa Marauni wyino. - Elke dag wacht ik op **nieuws** uit het district Marowijne.>

2 verhaal <Am **auranano** sekarisa o'wa. - Ik vertel je een **verhaal**.>

auranary (van **auran** + **-ry**) <onovg ww>. praten <Poko kyde'i, **jauranary** waty menejan. - Val me niet lastig, je ziet toch dat ik aan het **praten** ben.>

auranybo (van auran + -ybo) <znw>. 1 boodschap, bericht

awary (van awa) <onovg ww>. lachen <Uwa se', ikoponene tera kauwanopojan to! - Toe man, laat me toch niet zoveel lachen!>

awara <znw>. awarapalm (Astrocaryum segregatum). De awaravruucht is zeer geliefd bij de Karaïben, vandaar misschien dat de periode dat de awarapalm vrucht draagt geldt als tijdsaanduiding. De positie van een ster genaamd "awara jummy" (lett. vadergeest v.d. awara) in die tijd valt samen met deze verklaring.

awara wejuru december-januari-februari (lett. awara zon), kleine droge tijd Zie ook: **awara, weju, sirito**

aweipary (van awei(ry) + -pa-, -ry) <ovg ww>. schijnen, licht verspreiden <Moro nuno irupynme kanaweipano. - De maan schijnt prachtig.>

aweiry <znw>. licht, schijnsel van

awomyry (van awomy + -ry) <onovg ww>. 1 opstaan <Mohko pitani koromo te tawomyry ukujan. - Het kind probeert voor het eerst te staan.>

2 opengaan <Erome te pore jenuru nawomyi! - Nú begrijp ik het! (lett. zijn m'n ogen **opengegaan!**)>

awongary (van awo(myry) + -n-, -ka-, -ry) <ovg ww>.

1 verhogen, optillen <Moro kurukuru awongako no y'wa. - Til deze mand even voor mij op.> Zie ook: **ety awongary, anomyry**

2 doen opstaan, ten dans vragen <Irupa koro awaretatoko hen, worryi irombo eromembo roten sawongatake to. - Zingen jullie goed hoor, want ik zal straks een vrouw **ten dans vragen.**>

3 openen, opendoen <Pena no awongako y'wa, ero samyngaseme itaka. - Doe de deur even voor mij **open**, zodat ik dit naar binnen kan brengen.> Zie ook: **enuru awongary**

awosinbe (van awosin + -pe) <bnw>. zwaar <Tyse tonomy wopoto o'wa ituta, awosinbe man ipakary. - Als je ver in het bos een dier gedood hebt, is het **zwaar** om het in de bewoonde wereld te brengen (lett. eruit te brengen).>

ba'si <aanspreekvorm>. "broer", "vriend" <Onewara pore ko man, ba'si? - Hoe is het dan, vriend/broer?>

bai(h)! <klanknabootsing>. klappgeluid <Irombo kunuwamojan topu pona: "baih!" - En toen sloeg hij hem tegen de rots: "beng!"> Zie ook: **pasabaitary**

bainare/painare <bw>. misschien. Zie ook: **bai, nare, naka**

bai/pai <bw>. misschien, ongeveer

ban (van **pa** + -n) <partikel v. onzekerheid/vertwijfeling>. toch eigenlijk, in vredesnaam <Noky**ban** ko mohko nan? Mose anenepa noron wa. - Wie is hij/zij toch eigenlijk? Ik heb hem/haar nog niet eerder gezien.> <Oja **ban** ko wytan? - Waar naar toe zal ik in **vredesnaam** gaan.>

bangi (Sr) bank, zitbankje <Atandymoko no, ty'wo, moro **bangimbo** tupo. - Ga even op die **bank** zitten, neef.>

-ban/-pan (van **pe** + -n) iem. die behept is met, lijdt aan <Mohko jetun**ban** kysemerekaton - Jullie moeten de **zieke** (lett. pijn-lijder) niet storen.>

basija (van Sr **basja**<znw>.) onderkapitein

bedaki (Sr) <znw>. kerstfeest <**Bedaki** we'ipo mero ero wa ra'a wotake. - Na **Kerst** zal ik hier weer terugkomen.>

bee <uitroep>. treiteruitroep <**Bee!** Irupynme pore kapo'i! - Boe! Heb ik jou even mooi te pakken!>

begimary (van Sr **begi** + -ma-, -ry) <ovg ww>. iem. een verzoek doen, smeken <**Abegima** wopyi jemyiry arotome o'wa mohko epinonen wa. - Ik kom met een **verzoek** om mijn dochter naar de dokter te brengen.> Zie ook: **webegimary, wepimary**

-be/-pe <nazetsel/achtervoegsel v. relatie>. behept met, gez. van iets (ongunstigs/lastigs) dat men ondergaat/lijdt.

bidon (Patois) <znw>. olievat, watervat. Zie ook: **tuna jeny**

bijunbijunme (van **bijun** + -me) <klanknaboetsing>. wiebelend <Moro mangy aporiry tupo naka kyton. **Bijunbijunme** ko man hen! - Klim niet op die mangotak. Hij **wiebelt** hoor!> l waggelend, onstabiel <Mohko wokyry **bijunbijunme** kynysan. - Die man loopt **waggelend**.>

bororo <klanknaboetsing>. borrel-de-borrel <Irombo borolo, borolo, borolo, kynenybosan tera'a. - En toen borrel-de-borrel dronk hij het al.>

da (U)/**ta** (A) <nazetsel>. in. Zie ook: **ta**

datra (Sr) <znw>. arts, dokter <Mohko irupyn pore **datra** mohko man. - Hij is een heel goede **arts**.>

derapa/dera'a/dera (U), **terapa/tera'a** (A) <bw>. al, alweer

de/te <voegw v. contrast/ part. v. focus>. maar

dorome (van Sr:doro + -me) helemaal. Zie ook: **no'jaro**

dorondorome <klanknabootsing/ bnw>. rolgeluid <Oty ko moro bidon ta **dorondorome** nan? - Wat **rommelt** daar zo in die ton?>

dridewroko (Sr) woensdag

dupo (U) /**tupo** (U,A) <nazetsel>. erop, op. Zie ook: **kupo**

durindurime <bnw>. rollend. Zie ook: **urindary/urindabotyry**

e'ipa (van (w)ei(ry) + -i-, -pa) <bnw>. niet zijnde/geworden <Jetunbe **e'ipa** man. - Hij is niet ziek (geworden).>

1 onrijp <**E'ipa** noron ata de, kisipotyi. - Maar als ze nog **onrijp** zijn moet je ze niet plukken.>

ejanakary <wdk ww>. zich flink/taai houden (lett. z. hard maken) <**Ejanakako**, jemyiry! - **Hou je taai**, m'n dochter.> Vooral gezegd door ouders tot hun dochters die voor het eerst naar de stad gaan.

ejatory (van **ejato** + -ry) <ovg ww>. noemen <Tata pairy tata me na'a **sejatoja**. - De zus van mijn moeder **spreek** ik ook als "mamma" aan.>

ejúkuru <ww>. 1 antwoorden <Jawanme tyka mana, morowara kapyn **ejúkuru** manombo man o'wa. - Je hebt het verkeerd gezegd, zo had je niet moeten **antwoorden**.>

2 melden <Ae no koro, mohko jopoto **ejúkuru** nekahtu y'wa man. - Wacht even, ik moet de kapitein eerst **melden**.>

éjuru (van **éju** + -ry) <ovg ww>. uitschelden <**Ajasakary éjuru** jako o'wa, jawanme man. - Het is slecht om je medemens **uit te schelden**.>

ekahtary <znw>. inham, zijtak v. kreek

ekámyry (van **ykamy** + e-, -ry) <wdk ww>. uitdelen (gratis), verdelen <Moro arepa **ekamyry** jako, a-u amy se ena'a wa. - Als het eten wordt verdeeld, zou ik ook graag wat willen hebben.>

ekaramary (van **ekarama** + -ry) <ovg ww>. 1 verkopen <Koropo mose napoipo woto ekarama wysa Paransi wyino naka. - Morgen ga ik de vi die ik gevangen heb **verkopen** aan de Franse kant.>

2 aanbrengen; aanklagen; verraden <Tywojupotysan wyino mose woryi wa tyino **takarama** man jopoto wa. - Na hun woordenwisseling heeft de vrouw haar man bij het dorpshoofd **aangeklaagd**.>

ekarityry <ovg ww>. vertellen <Onewara torupapo tijumy wa ekarityry sepa man y'wa mohko pyty. - Mijn vrouw wilde mij niet vertellen wat haar vader met haar besproken heeft.>

ekatonymbó <znw, bezitt. vorm>. geest van gestorvene, nog rondwarende (gevroesde) verschijning van overledene. Zie ook: **ahkatombo**, **ahkapo**, **ahkarymbo**

eke! uitroep. au! (mannentaal) Zie ook: **ykyjyy!**

ekepyry zijn sterfgeval, zijn sterven <**Ekepyry** dera moro man. - Hij sterft al (lett. dat is zijn sterven al.)>

eketary <onovg ww>. door de dood bezocht worden, een sterfgeval hebben <Na'na neketai tera, irokero na'na kononumengano. - Wij zijn door de dood bezocht, daarom zijn wij verdrietig.> Zie ook: **akepy**, **rombyry**, **imatyry**

ekinary (van **ekina** + -ry) <ovg ww>. aanmeren, naar de kant brengen <Moro kurijarary sekimai, irombo waiwaru poko simyi. - Ik heb de boot aan wal gebracht, en toen heb ik hem vastgebonden aan de waiwaru-stok.>

ekoma <bnw>. niet agressief <Mohko mitani ekoma seneja. - Dat kind lijkt me lief.>

ekonda <nazetsel v. plaats>. aan de voeten van, dichtbij <Mohko pitani tysano ekonda konosiambano. - Het kind speelt dicht bij zijn moeder.>

ekórokano / iwekórokary (van **koroka** + e-, -ry) <wdk ww>. z. reinigen <Mohko onemapo woryi tywekorokamapo mero, pahporo tamamin poko ra'a man. - Als de vrouw die een baby heeft gekregen zich (ritueel) gereinigd heeft, doet ze alle werk weer.> Zie ook: **korokáry**

ekosa <nazetsel v. plaats>. bij, met

ekunary <znw>. knie, zijn knie

ekupi (van **kupi** + e-) <wdk ww>. baden, een bad nemen, zwemmen (lett. z. natmaken) <Aire nohko ro, ekupi no wysa, taramke ne tera'a wa. - Wacht even, ik ga even baden, ik heb het erg warm.>

eky <znw>. huisdier <Kurewako am jeky me man. - Ik heb een papegaai als huisdier.>

ékýkary (van **eky(ry)** + -ka-, -ry) <ovg ww>. van graten ontdoen <**Ekykako** mohko woto. - Ontdoe de vis van graten.>

ekykáry <ovg ww>. iemand van (een) geest(en) bevrijden
<Ekykápo wysa. - Ik ga hem van geesten laten bevrijden.>

emabotyry <ovg ww>. waarschuwen <Mohko pitani ikoponene
tera'a memabosan. - Je waarschuwt dat kind teveel.>

emabotyry (van **eman(yry)** + -poty-, -ry) <onovg ww>. de tijd
doorbrengen <Erobo tera jemabotyry ra! - Tja! hier breng
ik nou m'n tijd door (hier "zit ik nou").>

emamyry (van **emamy** -ad -ry) <onovg ww>. 1 dagworden
<Ajupakatoko, nemamyi tera irombo. - Worden jullie
wakker, want het is al dag geworden.>

2 verblijven, wonen <Mohkaron jasakarykon erobo jemamyry
epojaton irupa pore. - Mijn stamgenoten vinden het heel
goed dat ik hier woon.>

emamyry dag <Erobo ro te jemamyry ikomanga'posa. - Hier
verblijf ik dag en nacht (lett. hier laat ik mijn dagen
nacht worden).> Zie ook: **kurita**

emamyry-aporitono <znw>. 1 (zijn) buur <Jemamyry-aporitono
maro ewotoka wysa. - Ik ga samen met m'n buurman vissen.>

2 wederhelpt, echtgeno(o)t(e) <Jemamyry-aporitono nekahtu
simomosa wytodome. - Ik wacht eerst op m'n echtgenoot om
te gaan.> Zie ook: **akono, pyty/yino**

emamyry-jako (van **emamyry** + jako) <tijds aand>. bij het
dagworden <Emamyry-jako kameritape man. - Tijdens het
dagworden is het nevelig.>

emangary <ovg ww>. de nacht doorbrengen, tot de dag bezig
zijn met <Wewotokary semangai ero koko. - Al vissend heb
ik de nacht doorgebracht.> <Irupynme pore ero koko
wonygyry semangatake konopo ta. - Als het vannacht regent
zal ik tot het dagworden lekker slapen.> <Mose akepy
kysemangasen ero koko. - Laten wij dit lijk vannacht
beklagen.>

emary <znw>. 1 spoor <Pyindo emary eporyi na'na. - Wij hebben
een spoor van pingo's gevonden.>

2 zijn pad/weg <Ero pato ro moro emary kynysan. - Hierlangs
gaat zijn pad.>

3 weg (fig.) <Imero ne ajemary wendakapo ta mytake Tamusi
wa. - Je weg zal wijd opengaan naar God.(gez. tot
stervende/gestorvene)>

emary <ovg ww>. 1 weggooien <Mohko woto kotapo emako. - Gooi
die rotte vis weg.>

2 overboord gooien (fig.) <Erowara jemamyrymbo semae. - Ik
gooi mijn oude leven overboord (=ik begin opnieuw).>

3 (toe)gooien <O'win mangy amy emako y'wa. - Gooi me even
een mango.>

4 "aanreiken", even laten horen (fig.) <Moro ware **emako** y'wa. - Laat me dat lied even horen.>

emary me voor onderweg <Tamy amy ijaroko y'wa, **jemary me**. - Mag ik een sigaret **voor onderweg?**>

embakary wakker maken <Kotary sepa wa, jako jasakarykon **sembakataton**. - Ik wil niet schreeuwen, anders zou ik m'n familie nog wakker maken.>

embata <znw>. 1 (aan)gezicht, voorkant <Ae no koro, **jembatary** sikumityi no. - Wacht even, laat me m'n **gezicht** even wassen.>

2 het weer/ het aanzien van de lucht <Onewara ko **embatary** erome nan? Irupa **embatary** man. - Hoe lijkt het **weer** vandaag? Het is goed **weer**.>

embataputory (van **embata** + aputory) iem. gezicht bedekken, van sluier voorzien <Mohko jemyiry myndapoto, **sembataputobotake**. - Als m'n dochter haar eerste menstruatie heeft, zal ik haar van een sluier laten voorzien.> Als een Karaïbs meisje haar afzonderingsperiode had i.v.m. de eerste menstruatie en ze wilde even naar buiten, dan moest ze haar gezicht bedekken om niemand te zien. Gekscherend werd als reden hiervoor aangevoerd: "om geen jongensgek te worden."

endory, emyndory (van **emy** (vgl. **wemy**) + -ndo- , -ry) <ovg ww>. 1 dragen <Mohko pitani **em(yn)dory** poko roten man. - Zij **draagt** het kind voortdurend.>

2 aantrekken <Ko'i moro asapatory **emdoko**. - **Trek** snel je schoenen **aan**.>

emendory <ovg ww>. iem. betichten / beschuldigen

emepary <ww>. onderwijzen <Y'me **emepary** o'wa irupa pore sepoja - Ik vind het heel goed dat je m'n kind **onderwijst**.>

emepu, emepy <znw>. voorhoofd

emery <znw>. 1 gewoonte, gebruik <Tamery wara ro Kalihna typyty wonemapo mero, ty'me enemano. - Volgens zijn gewoonte vast de Karaïb voor zijn kind na de bevalling van zijn vrouw.>

2 gedrag <Ohtonome ko morowara emery nan? Typyike. - Waarom gedraagt hij zich zo verlegen (lett. ..is zijn gedrag zo? (Zo) verlegen.>

3 karakter <Papa tawahpore roten man. Iwara dera emery man. - Vader is altijd vriendelijk. Zo is zijn karakter.>

emesukuru <znw>. wenkbrauwen, zijn wenkbrauwen

emy'mary (van emy'ma + -ry) <ovg ww>. bedriegen, voor de gek houden <Jemy'mary mupija, sukusa tera'a onewara moro oty wairy. - Je kunt me niet voor de gek houden, ik weet al hoe de vork in de steel zit.>

emyiry <znw>. dochter <Juku apyije wysa, jemyiry enytokapotome. - Ik ga mieren zoeken, om m'n dochter te initiëren als volwassen vrouw. (lett. naar beneden te laten komen van het afzonderingszoldertje)> Tijdens de eerste menstruatie moest een Karaïbs meisje zich voor een week afzonderen, bij voorkeur op een daarvoor ingericht zoldertje. Zie ook: **embataputory**

enymamary (van enymama? + -ry) <ovg ww>. troosten <Enymamako no y'wa, mohko pitani. - Troost het even voor mij, dit kind.>

enabiry (van enabi + -ry) <onovg ww>. liegen, jokken <Enabiry roten moro man. - Hij jukt maar.>

enapyry (van enapy + -ry) <ovg ww>. iets eten, brood-, kleine maaltijd eten <Tundapopo tera kumyry ywoi, irokero perere punupo **senapyi**. - Toen ik aankwam had ik vreselijke honger, daarom at ik een stukje brood.>

enari <znw>. angst, bangheid <Tanariry/tonariry (=ty + enari + ry) ta ohto tykary anukutypa ne'i. - In zijn angst wist hij niet wat hij zei.>

enasary <znw>. hals

enatary <znw>. neus

enauhty <znw>. zuster. Met "enauhty" duidt een jongen zijn zusters aan, ouders maar ook jongere. Zie ook: **omonano, pairy, pity**

endano / iwendatyry (van (y)nda(ry) + e-, -ty-, -ry) <wdk ww>. (het) zich de mond spoelen, tanden poetsen <Koki, koi **endatango** arepa enatome tera'a o'wa. - Ga vlug je tanden poetsen, jongen, zodat je kunt eten.>

enemary (van ene + -ma-, -ry) <ovg ww>. 1 vasten voor <Mohko oty jako roten omapo y'me **senemae** - Ik vast voor mijn pasgeboren kind.> Bij geboorte vasten zowel de vader als de moeder minstens een week lang. Dit uit eerbied, zelfbescherming en zorgzaamheid. Het vasten bestaat uit het zich onthouden van alle zware werk buitenshuis, feestvieren e.d.

2 tot rust laten komen <Jupupo **senemae** no. - Ik laat mijn hoofd even tot rust komen.> +enemary in deze betekenis w.s. alleen in combinatie met upuponano (hoofd) en jamynano (lichaam). Zie ook: **turuponano andymory, wotaremery, sara'me wairy**

enepory (van **ene** + **-po-**, **-ry**) <ovg ww>. laten zien, tonen
<Asery arakabosa mapo'i? Nare **enepoko** y'wa. - Heb je een
nieuw geweer gekocht? Wil je hem aan mij **laten zien**?>

enepory (van **enepy** + **-ry**) <ovg ww>. meebrengen <Jekosa
maitaton, apyty **enepory** man jako o'wa. - Jullie kunnen
bij mij logeren, als je je vrouw **meebrengt**.>

engy gebrul v. tijger <Potome imero wetykai, moro kaikusi
engy etapo mero y'wa. - Toen ik het **gebrul** van de tijger
hoorde ben ik vreselijk geschrokken.>

enunengary (van **enunenga** + **-ry**) <ovg ww>. iem. (iets) laten
denken <Morowara iwairy kenunengano - Dat hij zo doet
laat hem denken.>

enupiry <znw>. oogwimper

enuru <znw>. oog, zijn oog

enuru awongary iem. de ogen openen, tot inzicht brengen

enuru pipo ooglid

eny <aanw.vnw>. hier, achter de spreker <O-e ko moro marija
myryi? **Eny** po. O-e? **Eny**. - Waar heb je het mes
neergelegd? **Hier achter** mij. Waar? Hier (achter).> Zie
ook: **mony**

enry (van **eny** + **-ry**) <ovg ww>. drinken <Tanymy **enry** jako
o'wa, ikoponene kysenyryi. - Als je sterke drank **drinkt**,
drink dan niet teveel.>

epanopyry (van **epanopy** + **-ry**) <ovg ww>. helpen (alg.), h. met
voedsel, geld, medicijnen e.d. <Erome pyime woto sapo'i,
Tamusi asito **jepanopyi**. - Vandaag heb ik veel vis
gevangen, God heeft me wat **geholpen**.>

epatory (van **pato** + **e-**, **-ma-**, **-ry**) <ovg ww>. helpen (met
een werk) <Jakono **epatory** jako y'wa, okoju rypo jekano.
- Terwijl ik een vriend aan het **helpen** was, heeft een
slang me bijna gebeten.>

epekatory (van **epety** + **-ka-**, **-ry**) <ovg ww>. iets kopen
<Tapene pore erokon sipi **sepekati**. - Ik heb deze netten
erg duur **gekocht**.>

epena (van **epe(ty)** + **-ma**) <bnw>. goedkoop <Moro wingere ta
epena imero otykon kynokaramano. - In die winkel zijn de
goederen **spotgoedkoop**.>

epenary (van **epe(ty)** + **-ma**, **-ry**) <ovg ww>. betalen <Ohtoro ko
ajepenary y'wa nan, tapene nan? - Hoeveel zou ik je
moeten betalen, is het prijzig?>

epetary <ovg ww>. vrucht zetten, vruchten krijgen <Mangyry kenepetano tera, irokero tapyryke man. - Mijn manjaboom krijgt al vruchten, want hij heeft bloesems.>

epetary (van **epe(ry)** + -ta-) <onovg ww>. vrucht zetten, vruchten krijgen <Mangyry kenepetano tera, irokero tapyryke man. - Mijn manjaboom krijgt al vruchten, want hij heeft bloesems.>

epety <znw>. 1 prijs <Ohtoro ko **epety** nan? - Hoeveel kost het (lett. ..is de prijs)?>

2 loon, uitbetaling <J**epety** apoipo mero y'wa, jewahpotai. - Als ik m'n loon ontvangen heb, ben ik blij.>

epinonen (van (**epino-ne-n**)) <znw>. genezer <Juwembo + jetunbe wa, iroke te **jepinonen** wa wysa. - Ik heb buikpijn, daarom ga ik naar mijn dokter.>

epinopyry (van **epi(ty)** + -nopy-, -ry) <ovg ww>. 1 met medicijnen behandelen <Ero sibari wa pukapo saroi datra wa epinopo - Met deze roggebeet ben ik naar de dokter gegaan om hem te laten **behandelen**.>

2 genezen <Akorepe rose jemyiry jetunbe ne'i, irombo Tamusi **epinopyi**. - Mijn dochter is lang ziek geweest, en toen heeft God haar genezen.>

epo <nazetsel v. plaats>. boven

epoje (van **epo(ry)** + -je) tegemoet, (lett. om te ontmoeten) <Iwonukupo mero, am moropono ro wokery **epoje** tuwose man. - Nadat hij aan wal was gegaan, kwam hem een man van die plaats **tegemoet**.>

epopory (van **epo** + -po-, -ry) <ovg ww>. 1 gelijkuitkomend krijgen <Ero matapi nikapyry upupo owara **sepopoi**. - De "kop" van de matapi heb ik mooi **gelijkuitkomend gekregen**.>

2 overeenstemming bereiken <Erome pore na'na tauran **epopoi** asewara. - Eindelijk hebben wij **overeenstemming bereikt**.>

epory (van **epo** + -ry) <ovg ww>. 1 vinden, tegenkomen <Upiry aroposan, **epory** poko ro kanaikesan. - Hij zoekt en zoekt tot hij het **vindt**.> <Oma ta wytopotyry jako, mose jakono **sepory**. - Toen ik op straat liep, ben ik mijn vriend **tegengekomen**.>

2 ondervinden, overkomen <Pahporo otykon wa toporysan (=ty **epory** san) takarise man i'waine. - Alles wat hen overkomen is hebben ze verteld.>

epy <znw>. 1 stok <Wyry **epyme** am aije wysa. - Ik ga een **steel** voor mijn bijl halen.>

2 plantmateriaal, zaaigoed <Potyja enyry jako o'wa amkon **epypo** inoko **epy** me. - Als je een watermeloen eet (lett. drinkt) laat dan een paar pitten als **zaaigoed** over.>

3 stamvader, voorgeslacht <0-e neko mohko ajepy tamaijembo me nan? - Waar heeft je **stamvader** eigenlijk gewoond?>

4 stamboom <Ynare onewara ajepy we'ipo ekariko y'wa. - Wil je mij misschien vertellen hoe je stamboom (geworden) is.> In antwoord op bovengenoemde vraag noemt men al de voorouders vanaf de eerste die men zich herinnert tot en met de eigen persoon.

epyryry (van epy?) <znw>. 1 bloesem, bloem <Mangyry kenepetano tera, irokero tapyryke man. - Mijn manjaboom zet al vrucht, want hij heeft **bloesems**.>

epyryrymbo <znw>. 1 korrel <Aleisi epyryrymbo de saboja - <Ik stamp de rijst**korrels**.
2 rijst (A)

erekuru <znw>. (zijn) boosheid <Jerekuru roten ipoko anerupapa we'i. - Door mijn **boosheid** alleen heb ik niet met hem gesproken.>

erepary je'ny <samenst.>. maag

erery <znw>. lever

ero <aanw. vnw>. deze, dit v. niet levende/abstracte zaken

erome (van ero + -me) <bw, tijdsaand.>. nu, vandaag

eromenbo roten <tijdsaand.>. straks

eropo (A), erobo (U) (van ero + -po) <plaatsaand.>. hier

erowara <bw>. zo, als dit, de spreker verwijst naar iets in de buurt

erupary (van erupa + -ry) <ovg ww>. iemand spreken <Okone no y'wa, amy oty boko ajerupary se wa. - Kom even bij mij, ik wil je over iets **spreken**.>

esakamano (van iwesakamary + -no) <wdk ww>. het z. bewegen <Jetunbe tuwairy ke mohko **esakamapa** paio man. - Omdat hij ziek is, **verroert** zich hij helemaal niet.>

esipiry <znw>. 1 lip <Arepa posin wa esipiry to'kapo man. - Vanwege de lekkere smaak heeft hij zich (op) de lip gebeten.>

2 rand, naad

esiwo <nazetsel v. plaats>. langs de kant/rand van, langs de wal

etapuru (van etapu + -ru) <ovg ww>. 1 dichtdoen, sluiten <Moro pena **etapuko** no y'wa. - **Doe** de deur even voor mij **dicht**.>

2 afdekken <Jerepary **etapuko** no y'wa, werewere wyinombo. - Dek mijn eten even af tegen de vliegen.>

etary (van **eta** + -ry) <ovg ww>. 1 horen <O'winboto rohkon kaito, **anetapa** we'i ohto awykary. - Zeg het nog eens, ik heb niet gehoord wat je zei.>
2 verstaan, spreken <Pyime nokan auran etary jako o'wa, irupa tampokory man. - Het is heel goed als je veel talen **spreekt.**> ruiken <Oty popory ko setano? - Welke lekkere geur **ruik** ik toch.>

etrowmano / wetrowmary (van **trow (Sr)** + we-, -no/-ry) <wdk ww>. trouwen voor de burgerlijke stand, huwen <**Etrowma** kama. - Laten we gaan huwen.> <Am jako pyime Kalihna kynetrowmatokon Tymeren po. - Op een keer trouwden er veel Karaïben te Bigiston.>

etumamokano (van **moka(ry)** + e-tuma-, -no) <znw>. het koken v.e. maaltijd (lett. pot)

ety <znw>. 1 naam <Penaro pore ajekary setae. Onewara neko **ajety** nan? - Ik heb al lang over je gehoord. Hoe is je **naam** eigenlijk?>
2 dierengeluid <Kurewako wasai epery poko ata, **ety** metae. - Als de papegaai bij de wasai vruchten is hoor je zijn **geluid.**>

ety awongary <idioom>. iem. naam verhogen, prijzen, ophemelen <Tata, irupa tamamina wa stjoro ta erome, mohko jemebanen imero **jety awongai.** - Moeder, vandaag heb ik goed gewerkt op school, mijn (leer)meester/onderwijzer heeft me **geprezen.**>

etykary (van **ety** + -ka-, -ry) <ovg ww>. 1 dopen
2 inwijden <Kurijary aseryme man, irokero **etykary** se wa. - Mijn boot is nieuw, daarom wil ik hem **inwijden.**>

ewahmadopo (van **ewahmary**) <znw>. gelegenheid om blij te zijn, feest

ewahmary (van **ewahma** + -ry) <ovg ww>. 1 blij zijn over <Irupynme pore y'wa awopypo seporyi. Imero **sewahmae.** - Ik vind het heel fijn dat je gekomen bent. Ik **ben er** heel **blij** mee.>
2 omhelzen <Auhto wa tundapo mero, tata **sewahmai.** - Toen ik thuis kwam, heb ik mijn moeder **omhelsd.**>
3 welkom heten <Ajene wopyi, jawo. Tjaaro! Irupa man, sjo'ne. Okone itaka, awopypo **sewahmae** imero. - Ik kom u opzoeken, oom. Ja werkelijk! Dat is goed, meisje. Kom binnen, heel hartelijk welkom.>

ewahpotary (van **ewahpo** + -ta-, -ry) <onovg ww>. blij zijn

fensere (Sr) <znw>. venster <Moro **fensere** etapuko, konopo konosan. - Sluit het **venster**, er komt regen.>

fio-fio-fio <uitroep>. nabootsing v.jachtfluitje, lokroep

fodewroko (Sr) <znw>. donderdag

fo'to (Sr,A) <znw>. de stad, Paramaribo <**Foto** wa wysa, karetery kase rapa. - Ik ga naar de stad om mijn papieren weer in orde te maken.> Zie ook: **Paramuru, potosu kondere**

freida (Sr) <znw>. vrijdag

Galibi Galibi. (Met Galibi, oorspronkelijk de naam van een weerkundige post iets meer naar het noorden, worden aangeduid de dorpen Christiaankondre en Langamankondre.) Zie ook: **Kuparimy, Kalawasiundy**

gase' <uitroep>. (ach) man! (Gebruikt door mannen.) Zie ook: **se'!**

gawo! <uitroep>. (ach) vrouw! (Gebruikt door vrouwen.) Zie ook: **wo!**

ge zie: ke

-gepy zie: kepy

goma (Sr) bezinksel v. cassavevocht, grondstof voor stijfsel, lijm en kindervoeding .. Zie ook: **sibipa**

goro zie: koro

gudume (van Sr: **gudu** + -me) rijk Zie ook: **typylatake, totyke**

hen (M) <reactie zoekend partikel>. nietwaar, toch <Tuwaro aito hen! - Pas op joh!> (Gebruikt door mannen.) Zie ook: **aine, waty, aine waty**

i- 3e persoon

-i aand. dat gebeurtenis net gebeurd is, bevestigd of gewenst wordt

-i aand. dat de gebeurtenis van het ww niet moet plaatsvinden .. Zie ook: **kys-/kyt-/kyd- ...-i**

ijamynarymbo (van **jamy** + i-, -na-, -ry-, -mbo) stam <Wewe **jamynarymbo** sitasa kurijary me. - Van de boomstam maak ik mijn boot.>

ijanakary (van **jana** + i-, -ka-, -ry) <ovg ww>. hardmaken <Pebeihto ko'i imero moro ijori'nory **ijanakano**. - De wind

maakt mijn klei/aardewerk heel snel **droog**.> Zie ook: **ejanakary**

ijepa (van **je(ry)** + i-, -pa) <bnw>. stomp <Su'para ijepa ata irupa anikotopa man. - Als de houwer **stomp** is, kapt hij niet goed.> Zie ook: **tijeke**

ikaraipo <znw>. kleingeld <**Ikaraipo** am waty man jekosa, koropo kapematake. - Ik heb geen **kleingeld** (lett. **donker=kopergeld**) bij me, ik zal je morgen betalen.> Zie ook: **tykaraije**

ikó'tary (van **kota** + i-, -ry) <ovg ww>. schreeuwen <**Kotary** sepa wa, jako jasakarykon sembakataton. - Ik wil niet **schreeuwen**, anders zou ik mijn familieleden wakker maken.>

ikoponene <bw>. niet (al) te <**Ikoponene** tyse wytory sepa wa. - Ik wil **niet al te** ver gaan.> <Ikoponene jauwabotyry sepa wa. - Ik wil niet teveel lachen.>

ikoropory <ovg ww>. iets laten verrotten <Mohko woto kysikoropoi! - **Laat** die vis niet **verrotten**.>

ikorotyry (van **koroty** + i-, -ry) <ovg ww>. branden <Iromy jako wahto embyrypo arirumpoto am wasiary auhto kuponaka kinikorosan ko'i. - Als er in de droge tijd vonken vliegen op een pinahut, **brandt** hij snel.>

ikótary zie: kótary

ikotory (van **ykoto** + i-, -ry) <ovg ww>. 1 omhakken, doorsnijden, doorzagen <Nare supara ke no moro wewemembo **ikotoko**. - Wil je dat boompje even met de houwer **omhakken**.> <Sasa ke no ero paranga **ikotoko**. - Kun je deze plank even **doorzagen**?>

2 afbakenen <Potosu iromy wopyry uwapo ro maina am **ykoto** wya. - Voor de grote droge tijd ga ik een kostgrond **afbakenen**.>

ikótory zie: kóto

ikumityry (van **kumity**) <ovg ww>. vis-, ..wassen <Woto sikumisa. - Ik **was** de vis schoon.>

ikyrykyrymary (van **kyrykyryma** + l-, -ry) <ovg ww>. iets/iem. wrijven <Karapa ke y'memembo sikyrykyrymae. - Ik **wrijf** mijn kind in met palmolie.>

imatyry (van **-ma-** + i-, -ty-, -ry) <ww>. 1 sterven <Piripiri ta woto kopore kinimasaton. - In de zwampen **sterven** tamelijk veel vissen.> <Okabyn roten njeku ahkuru jako iporiry ta, pahporo wotombo kinimataton. - Als je vaak neku gebruikt in de kreek, **sterven** alle vissen uit.>

opraken <Ko'i epakatango, eromembo roten kinimatan. - Ga het snel kopen, straks **raakt** het **op**.>

imero (van **mero** + i-) <bw>. aand. v. sterke graad: heel, erg

imery (van **mery**) <znw>. versiering, patroon <Kalihna worijatonon sapera poko **imery** kasaton. - De Karaïbse vrouwen maken **versieringen** op hun drinkkommen.>

imomyry <ovg ww>. vlechten v. haar, pinabladeren, touw <Okone sjo'ne, eneko ajusedy **simomyi**. - Kom meisje, laat me je haren **vlechten**.>

inamu <znw>. patrijs

inaron <pers. vnw/ betrekk. vnw>. de voornoemden Zie ook: **inoron**

-ine <achtervoegsel>. meerv. uigang nazetsels <Awenahpotaine wosa. - Ik kom achter jullie aan.>

ineku Zie ook: **njeku**

inopondory iets wikkelen in

inoron <pers. vnw/ betrekk. vnw>. de voorgenoemde (lett. hij nog)

ipato (van **pato** + i-) <nazetsel v. plaats>. erlangs, in de buurt van, er tegenover Zie ook: **paty**

ipinary (van **pina** + i-, -ry) <ovg ww>. nemen, vangen, kiezen <Ohtonome ko moro marija morowara jainary wyinombo **mipinano**? - Waarom neem je het met mes op die manier uit m'n hand?> <Ohtoro ko kaweri amy **mipinai**? - Hoeveel kaweri's heb je **gevangen**?> <Apyresina am se man? Ikuranorymbo amy **pinako**. - Wil je een sinasappel? **Neem/kies** de beste.>

iponomyn onbewoond, eenzaam gez. van een gebied

iporiry <znw>. 1 kreek <Ero **iporiry** tykaryke pore man woto ke. - Deze kreek zit vol vis.>

2 boomtak (lett. zijn tak) <O-eko miwoi? Wewe **poriry** po. - Waar heb je hem geschoten? Op een boomtak.>

iposima (van **posin** + i-, -ma) <bnw>. smakeloos <Moro tuma posin no apoko no y'wa, kapa rapa **iposima** iwairy. - Och, proef (de smaak van) het eten even voor mij, anders zou het smakeloos zijn (bij het opdienen).>

ipuma (van **pu(nu)** + -ma) <bnw>. mager <Mohko niwopo pakira imero **ipuma** man. - De pakira die ik geschoten heb is erg **mager**.> Zie ook: **typungese**

ipawary (van **pawa** + **i-**, **-ry**) <ovg ww>. groeien (van planten)
<Morokon nipomysan arepa ko'i imero kinipuwano. - De
cassave die ik geplant heb **groeit** erg snel.>

ipylatapa (van **pylata** + **i-**, **-pa**) <bnw>. arm <Potome **ipylatapa**
ajata, pyime awopekatyry mupija. - Als je niet veel **geld**
hebt (**onbemiddeld** bent) kun je niet veel kopen.> Zie
ook: **typylatake**

ira'na <nazetsel v. plaats>. in het midden van, er tussen in,
ver van de oever

irato <nazetsel v. plaats>. erlangs

irawonene <tijdsaand.>. middernacht

irawonene pahpota <tijdsaand.>. na middernacht

iririkula <znw>. dolfijn <**Iririkula** Kalihna wokapyo mohko
man. - De **dolfijn** is een veranderde Kara'ib.>

iroke (te) <voegw>. 1 **dáárom** dan
2 dan (maar), dus <wysa **iroke**. - Ik ga **dan maar/dus**.>

irokero (U,A), idokero (A) <voegw>. hierom, daarom <Aikeypapa
noron wa, **irokero** opypa waitake. - Ik ben nog niet klaar,
daarom zal ik niet komen.>

ironbo (U,A), i(n)dombo (A) <voegw>. hierna, en toen

irowara (U), i(n)dowara (A) <bw>. zó, precies als
(gelijkenis wordt sterk benadrukt) <Kynotykon tawahpore
man, **irowara** na'a kywairykon man. - Onze oma is
vriendelijk, **zo** moeten wij ook zijn.>

irupa <bnw>. goed <Moro jeganopypo o'wa **irupa** pore seporyi. -
De hulp die je mij gegeven hebt vind ik heel **goed**.>

isakyraryme onrijp, groen <Moro mangyry pyime imero tapeke
man, isakeraryme te man. - Mijn manjaboom draagt veel
vruchten, maar ze zijn nog **groen**.>

isanapanyry <onovg ww>. afkoelen

isanapangary (van **sa(no)** + **i-**, **-na-**, **-pan-**, **-ka-**, **-ry**) <ovg
ww>. 1 afkoelen, koeler worden <Koine wa iwe'ipo mero,
weju asito kinisanapajan. - In de middag **wordt** de zon wat
koeler.>

2 geruststellen, verkwikken. Zie ook: **sara'me wairy**

3 verkillen <Kodowomai! Moro ewahmadopo anisangapapa
waitome. - Vecht niet! Bederf het feest niet.>

isokary (van **soka** + i-, -ry) <ovg ww>. uittrekken

isusungary (van **susunga** + i-, -ry) <ovg ww>. schudden <Moro wewe **sisusungae**, epery wopatome. - Ik **schud** de boom om de vruchten te laten vallen.>

itamipo <znw>. goud <Uwaponokon Kalihna ekosa pyime **itamipo** tuwaije man. - De vroegere Indianen hadden veel **goud**.>
Zie ook: **karikuri**

itape <znw>. gesteente, rotsen

itoma (van (y)ko(ny) + i-, -ma) <bnw>. schoon, zonder vuil <Morokon pyreti irupynme tykumise mandon. **Itoma** imero man. - Die borden zijn goed gewassen. Ze zijn helemaal **schoon**.>

itukary (van **tuka** + i-, -ry) <ovg ww>. (vluchtig) aanraken, aanstoten <Noky nare penaro ynganapo ta **ytukaposan**? - Wie **stootte** mij daarnet steeds in de rug?>

itunumembo <znw>. kleine regentijd: maart-april, ook: oktober-december

ituru <znw>. bos, regenwoud <**Ituru** ta wataroja (A: wotaroja). - Ik jaag in het **bos**.>

ituwaromary (van **tuwaro** + i-, -ma-, -ry) <ovg ww>. grootbrengen (ook kweken van planten en dieren) <Kowaroko jata, tata tyromose man, irokero sanondone wa **tytuwaroma** wa. - Toen ik klein was is mijn moeder gestorven, daarom ben ik door mijn stiefmoeder **grootgebracht**.>

iwara <bw/voegw>. zo (dus), en zo. Vaak in concluderende zin aan het einde van een alinea in uitleggend; argumenterend of aansporend zinsverband.

iwekamyry (van **ykamy** + i-, -we-, -ry) <wdk ww>. 1 overlopen <Moro potysa ta kasiri **wekamyry** jako, irupa kopore etapuko. - Als het cassavebier in de aarden kruik **overloopt**, moet je hem beter dichtmaken.>

2 (eruit) sijpelen <Tywepuka man moro kuwa'i, pahporo awokurumbo kynekatan. - De kalebas heeft een gat, al je drinken zal eruit sijpelen.>

iwepuiry <znw>. springvloed <**Iwepuipo** mero, parana keneporitomano. - Als het springvloed is gaat de zee wild te keer.>

jaja <aanspr. titel>. gezegd tot oudere broer

jako <nazetsel v. tijd/ voegw.>. 1 als, wanneer, tijdens, gedurende <Ko'i ajemaminary **jako**, ko'i kanaiketan. - **Als** je vlug werkt, zal het gauw klaarkomen.>

2 anders <Kó'tary sepa wa, **jako** jasakarykon sembakataton. - Ik wil niet schreeuwen, **anders** zal ik m'n familie nog wakker maken.> Zie ook: **kapa rapa**.

jako ro, ijako ro <voegw combinatie>. ondertussen (lett. tijdens het voornoemde)

jako romyn (A) <voegw combinatie>. anders <Irupa endameko, **ijako** romyn ajetunatake. - Eet goed, anders wordt je nog ziek.>

jamatu tweedelige, dubbelwandige mand

jamy <znw>. (mijn) lichaam

jansipe (van **i-jansi(tyry)** + **-pe**) <bnw>. diep

jansityry <znw>. diepte <Tuna **jansityry** taka ewotoka wysa. - Ik ga in het **diepe gedeelte** van de rivier vissen.>

jarawa <znw>. zeehoe (Trichecus manatus) <Kusuwini ta wytory **jako jarawa** utary enepo y'wa. - Toen ik op de Coesewijne voer zag ik **zeekoeien** opduiken.>

jawan (mohko) <znw>. de boze, de slechte

jawan (moro) <znw>. het kwaad

jawanme (van **jawan** + **-me**) <bnw>. slecht <Ajasakary ejuru **jako** o'wa **jawanme** man. - Het is **slecht** om je medemens uit te schelden.>

jekepyry (van **je(ry)** + **-kepy-**, **-ry**) <onovg ww>. (z'n) tanden verliezen

jekusary kin, kaak <Jery jetun **jekusary** jetunanosan. - Mijn kiespijn voel ik tot in mijn **kaak**.>

jepo <znw>. 1 bot <Poriry **jepo** sambotyí. - Ik heb mijn **scheenbeen** gebroken.>

2 bladnerf <Oruko wa moro wewe ary ty**jepoka** man. - De rups heeft het blad tot op de **nerf** opgegeten.>

jery <znw>. mijn tanden. Zie ook: **jekepyry**

jery apony <samenst.>. mijn tandvlees

jetun <znw>. pijn <Sibari wa pukapo mero, **ijetun** imero juraremopojakon. - Nadat ik door een sparri gestoken was, moest ik heel erg huilen van de **pijn**.> Zie ook: **anyky**

jetunbe (van **jetun** + **-pe**) <bnw>. 1 ziek <**Jetunbe** tuwairy ke, mohko isano pyjai wa nyton. - Omdat ze **ziek** is, ging zijn

moeder naar de volksgenezer (sjamaan).> Zie ook: **anype**,
anykypa, **jetunma**

2 pijnlijk <**Jetunbe** pore seporyi moro jejupo o'wa. - Ik vond het erg **pijnlijk** dat je me hebt uitgescholden.>

jewano-kanen <samenst.>. tandarts

jokory (van **joko** + -ry) <ovg ww>. snijden <Ko'i kamisa am enetoko y'wa, jainary **sijokoi**. - Brengen jullie vlug een lapje, ik heb mij in de hand gesneden.>

jondory <ovg ww>. iets wikkelen in <Komeretary wapo ro, **sijondoja** paruru ary ta. - Voordat ik vis rooster, wikkel ik het in paloeloblad.>

jopoto <znw>. 1 leider <**Jopoto** umari ta man. - De **leider** draagt een verentooi.>

2 meerdere

3 oudere. Zie ook: **undymanen**

joroka (Sr) <znw>. boze geest

jumbe (van **junu** + -pe) <bnw>. peperig (lett m. vadergeest=veel kracht) <Ikoponene tera moro arepa **jumybe** nan? - Is het eten te peperig?>

jumy <znw>. vader, vadergeest

jumy (A) <bnw>. heel veel (lett. met vadergeest) <Iromy jako parambaram **jumy** menejan Kupanama po. - In de droge tijd zie je heel veel vlinders aan de Coppename.>

jumydone (van **jumy** + -to-, -no) <znw>. stiefmoeder

jumynary (van **jumyna** + -ry) <onovg ww>. grijs worden

junu <znw>. peperigheid, hartigheid, pittigheid

juru (Sr) <znw>. uur, tijd <Ohtoro **juru** ko nan? - Hoe laat is het (lett. hoeveel **uur** is het)? Ko'i **juru** kynysan. - De **tijd** gaat snel voorbij.>

Kurita wara ro jururu poko
(over de uren van een hele dag)

emamyry jako	-de ochtenduren
kokorone	- 's morgens vroeg
kokoro	-de morgen
kokorombo	-het eind van de morgen
kuritanene pona ro	-tegen het middaguur
kuritanene	-twaalf uur
kuritanene pahpota	-na het middaguur
koine	- 's namiddags
koinene	-late namiddag
koinembo ro/wa	-avond
koko	-nacht
irawonene	-middernacht
irawonene pahpota	-na middernacht

kabaja <znw>. papaja (Carica papaya; Caricaceae)

kabasi <znw>. gordeldier (Dasypodidae)

kaburutu (van **kapu**) <znw>. wolk <Koko **kaburutu** pe ata, tawarume tampokory man. - Als het 's nachts bewolkt is, is het vreselijk donker.>

kadaru <znw>. zeeschildpad

kaikusi <znw>. jaguar (Panthera onca) <**Kaikusi** engy wa pahporo tonomy takanunanopo man. - Alle dieren zijn gevluht door het gebrul van de **tijger**.>

kambo <znw>. gerookte vis Zie ook: **komere**

kamerita <znw>. nevel, mist <Kokorone tuna **kameritape** man. - 's Morgens vroeg is de rivier **nevelig**.

kamerita <znw>. s. vliegende mier <Konopo pahpota **kameritape** man. - Nadat het geregend heeft zijn er veel **vliegende mieren**.>

kamisa <znw>. 1 doek, stof <**Kamisa** amy apyije wya, atotome y'wa womy me. - Ik ga stof kopen om een jurk te maken.>
2 kleren <**Kamisa** sawopotyry ajapogupe nan? - Hou je van **kleren** wassen?>

kanawa <znw>. grote, zeewaardige boot (oude trad. benaming) <**Kanawa** ta penaro Kalihna tytopose man parana ta. - De vroegere Indianen bereisden de zeeën met hun **kanawa**.> ((Via Portugees oorsprong van Eng. 'canoe' en Ned. 'kano').) Zie ook: **kurijara, timiriten**

kanuwa (van **uwa** + **kan(en)-**) ontk. w.. welnee

kapa rapa <voegw. samenst.>. anders misschien, want ik vermoed dat .. <Ero parasoro aroko, **kapa rapa** konopo wopyry. - Neem deze paraplu mee, want ik vermoed dat er regen komt.>

kapara <znw>. schaap (Ovis aries)

kapirita <znw>. geit (Capra hircus)

kapiwa <znw>. watervarken, capybara (Hydrochaeris hydrochaeris)

kapu <znw>. lucht, hemel

kapu-lary <samenst.>. hemel(bodem), hemelkoepel

kapu-womapo <samenst.>. horizon

kapu-wonekepypo <samenst.>. heelal, het oneindige (lett. niet meer zichtbare hemel)

kapyn <ontk.w>. niet een Zie ook: **-pa, -ma, waty, pairo/bairo**

kapyry (van **kapy-** + **-ry**) <ovg ww>. maken <Onewara tauhty **kapyry** poko kononumengano. - Hij denkt erover na hoe hij zijn huis zal **maken**.>

karapa <znw>. palmolie <**Karapa** ke y'memembo sikyrykyrymae. - Ik wrijf mijn kindje met **palmolie** in.>

karawasi <znw>. 1 s. boom

2 gevlochten rammelaar met de pit van de karawasiboom, gebruikt op rouwopheffingsfeesten

kareta <znw>. 1 papier <**Kareta** tupo imeroko no. - Kun je het even op papier schrijven?>

2 brief <**Kareta** ta imerokome y'wa, onewara ata awopyry man. - Je moet me in een **brief** schrijven wanneer je zou kunnen komen.>

3 boek <Tamusi **karetary** ta tymero man .. - In Gods boek (de bijbel) staat geschreven ..>

4 paspoort, identiteits/reisdocument <Paransi wyino ajemaminary se ajata, ty**karetake** awairy man. - Als je aan de Franse kant wilt werken, moet je een paspoort hebben.>

karikuri goud

kasiri <znw>. cassavebier <Omangano jako potome pore **kasiri** kasadon, mohkaron Kalihna. - De Kariben maken veel cassavebier tijdens 'Omangano'-feest.> Zie ook: **omangano** (eerste rouwopheffingsfeest gevierd 6 maanden na overlijden.)

kawana <znw>. lederschieldpad, aitkanti

kaware <znw>. paard (Equus ferus)

kawo <bnw>. hoog <**Kawo** pore mose anuwana arirumyry ra. - Tjonge, wat vliegt die koningsgier toch hoog.>

ke (ke/ge) <nazetsel v. relatie/ voegwoord>. 1 met instrumenteel <Su'para **ke** ero tjupu sapiposa. - Ik wiede dit gras **met** de houwer.>
2 omdat <Itopa wa, rupodapo +ke. - Ik kom niet **omdat** ik moe ben.>

kepudary (van **kepu(ru)** + -ta-, -ry) <onovg ww>. natworden <Itopa wa, konopo pe iwairy ke. **Kepudary** sepa wa. - Ik ga niet, omdat het regent. Ik wil niet **nat worden**.>

kepurory (van **kepu(ru)** + -ro-, -ry) <ovg ww>. natmaken

kepuru <znw>. vocht

-kepy- <asp. m.>. aanduiding dat een handeling/proces afgelopen is.

kijere <znw>. cassaveknol (alg.)

kijerebun <znw>. uitgeperste cassavemassa <Kijere kypo e-ukapoto y'wa matapi ta, **kijerebun** me kanaijan. - Als ik de geraspte cassave in de cassavepers heb uitgeperst, wordt het **gifvrije cassave**.>

kiwirino <bnw>. klein

kiwisito <bnw>. klein <**Kiwisito** ne terapa ero jauhty man, irokero potosu kopore amy sikasa. - Mijn huis is te **klein**, daarom bouw ik een groter.>

ko <reactie zoekend partikel>. gebruikt om bevelen en vragen te formuleren <Mose woto aroko no y'wa. - Neem deze vis even voor mij mee.> <Onewara ata **ko** matundai? - Wanneer ben je (**dan**) aangekomen?>

ko'i <bw>. vlug <**Ko'i, ko'i**, ipokako se'! Jako semapotake ero paranga. - Vlug, vlug, spijker het vast! Anders laat ik de plank vallen.>

ko'ko <znw>. kokosnoot(palm) <**Ko'ko** potyry anarime man imero. - **Kokosnoten** plukken is erg gevaarlijk.>

kó'tary <onovg ww>. schreeuwen <**Kó'tary** sepa wa, jako jasakarykon sembakataton. - Ik wil niet **schreeuwen**, anders zou ik mijn familie wakker maken.>

koinaro <znw>. gisteren <**Koinaro** na'na nitundai. - **Gisteren** zijn wij aangekomen.>

koine <znw, tijdsaand.>. (na)middag, alg. <**Koine** wa iwe'ipo mero, weju asito kinisanapajan. - In de **namiddag** is de zon niet meer zo heet.>

koinembo (van **koine** + -mbo) <znw>. vroeg in de avond <**Koinembo** wa sipi ahku wysa. - **Vroeg in de avonduren** ga ik met mijn net drijven.>

koinembo ro/wa <samenst.>. avond

koinene (van **koine** + -ne) <znw, tijdsaand.>. late namiddag

koko <znw>. nacht <**Koko** moro nuno irupynme kanaweipano. - 's **Nachts** schijnt de maan prachtig.> Zie ook: **komamyry**, **kokoro**, **kokorone**

kokoro (van **koko** + -ro) <znw>. morgen (lett. nacht-voorbij) <**Kokoro** ekupipa ajata, kydendame'i nasen. - Als je nog niet gebaad hebt 's **morgens**, moet je niet eten.> Zie ook: **kokorone**

kokorombo <znw>. het eind van de morgen

kokorone (van **koko** + -ro- en -ne) <znw>. ochtend, vroege morgen <**Kokorone** jupakapo mero, asinba senyja. - 's **Morgens vroeg** nadat ik wakker ben geworden, drink ik iets warm.> Zie ook: **Kokoro**

komamyry, **ikomamyry** l nachtworden <**Nikomamyri** ra'a. - Het is weer avond (groet voor de avonduren).>
het verlopen of doorbrengen v. d. dag <Erome sara'me **nikomamyri**. - Het was een koele (=mooie) dag vandaag (lett. het is koel **avondgeworden**).> <Mohko jetunban erome sara'me **nikomamyri**. - De zieke had een goede dag vandaag.>

komary (van **koma** + -ry) <ovg ww>. roepen, uitnodigen <Aropa sitae tera'a. Ajumy **ikomatangoi**! - Ik schep het eten al op. **Roep** je vader.> <Tusi pahporo tomorykon **komaboi**, iwotokon me. - Opa heeft al zijn familieleden laten **uitnodigen** (lett. laten roepen om te komen).>

-kome <reactie zoekend partikel>. geeft een advies/vooraf gegeven opdracht aan <Awendamery wapo ro, asainakome. - Voordat je eet **moet** je je handen wassen.>

komere <znw>. (snel) geroosterde vis direkt in het vuur. Zie ook: **kambo**

komeretary (van **komere** + -ta-, -ry) <ovg ww>. vis roosteren, direkt in het vuur <**Komeretary** wapo ro, sijondoja paruru

ary ta. - Voordat ik de **vis rooster** wikkel ik hem in paloeloblad.>

-kon <achtervoegsel>. meervouds uitgang bij znw

-kon <achtervoegsel>. aanduiding definitief verleden tijd

koran! <uitroep>. mijn arme! <Jutabyi koran! - Arme ik, nu ben ik verloren!>

koro <reactie zoekend partikel>. hoor <Tuwaro **koro** hen! - Pas op hoor!>

korokary (van **koroka** + **-ry**) <ovg ww>. iets verbranden <Moro maina **korokapo** mero, na'na kiniweritano. - Na het **branden** van de kostgrond maken we hem schoon.>

koromo <znw, tijdsaand.>. de eerste keer, voor het eerst <Mohko pitani **koromo** te tawomyry ukujan. - Het kind probeert voor de eerste keer te staan.>

koromone <bnw, tijdsaand.>. voor het eerst

korotoko <znw>. kip (Phasianidae)

kotary <onovg ww>. verrotten

kóto (Sr) <znw>. jurk Zie ook: **pangi**

kowaroko klein <**Kowaroko** jata tata wa tona taropose wa. - Toen ik **klein** was droeg mijn moeder mij in haar armen.>

kowarono <znw>. een kleine, een baby

kuijanke <znw>. toekan (Ramphastidae)

kulalasi <znw>. Sr:warana, Lepidochelys olivaceae

kumaka <znw>. 1 wilde kapokboom, kankantri (Ceiba pentandra)
2 Albina

kumary vloed zijn/worden <Ikumary boko ewotoka (pesje boko) wytake. - Als het **vloed is** ga ik vissen.>

kumime <bnw>. gulzig. Zie ook: **amonbe**

kumynano (van **kumy(ry)** + **-nano**) honger

kumyno <znw>. hongersnood <Potosu kumyno jako pyime pitani kinimasaton. - Tijdens een **hongersnood** sterven veel kinderen.>

kumyry <onovg ww>. (mijn) hongerhebben <Akorepe endamepa we'ipo ke, **kumyry** wojan. - Omdat ik lang niet heb gegeten, heb ik een vreselijke **honger**.> In dit voorbeeld is het ww zelfst. gebruikt (lett. het hongerhebben doodt me). Zie ook: **kumyno**, **kumime**

Kupanama <znw>. Coppename

kupi <ovg ww>. iem. wassen, natmaken <Asito kinikupijan no, t'ykone iwairy ke. - Zij **wast** hem even, omdat hij vuil is.> Zie ook: **ekupi**

kupirisi <znw>. luiaard (Bradypodidae)

kupo <nazetsel v. plaats>. bovenop

kurama (van **kura(no)** + **-ma**) <ovg ww>. bewaren <Moro kijerebun sikuramae kawo. - De uitgeperste cassave **bewaar** ik hoog.>

kuramary (van **kura(no)** + **-ma-**, **-ry**) <ovg ww>. 1 iets versieren <Jemyiry usedy marity ke sikuramae - Ik **versier** het haar van mijn dochter met dons.>

2 iets repareren, iets in orde maken <Ae no, kurijary **kurama** no wya. - Wacht even, ik ga m'n boot even in orde maken.>

kurawa <znw>. 1 soort bromelia (singrasi, Bromelia alta) <**Kurawa** sekae. - Ik verwerk de **bromelia** tot touw.>

2.1 soort touw van bromeliavezel: (ook: kurawanero)

2.2 touw <**Kurawa** ke imyko. - Bind het vast met touw.>

kurewako <znw>. papegaai <**Kurewako** am jeky me man. - Ik heb een papegaai als huisdier.>

kurijara <znw>. piaka, korjaal, boot <Kalihna kurijary parana ta ena'a kynysan. - De **piaka** (Karaïbse korjaal) is zeewaardig.>

kurita <znw>. dag <**Kurita** wara ro jemyiry stjoro taka kynysan. - Mijn dochter gaat elke **dag** naar school.> Zie ook: **emamyry**

kurita etykon

(de dagen van de week)

sonde	-zondag
munde	-maandag
tudewroko	-dinsdag
dridewroko	-woensdag
fodewroko	-donderdag
freida	-vrijdag
satra	-zaterdag

kuritanene (van **kurita** + **-nene**) <znw>. het middaguur, midden op de dag <Kuritanene ata, weju asinbe ne man. - Midden op de dag is de zon erg heet.>

kurukuru (Sr) <znw>. draagmand, korf <A-u tusiry kurangonon kurukuru kapyry ukusan imero. - Mijn opa kan heel mooie manden maken.>

kurumy <znw>. aasgier (Accipitridae)

kusa <znw>. krab, kreeft

kusewe <znw>. anatto (Eng.). struik waarvan de rode vruchtpitten een rode stof opleveren, die gebruikt wordt voor cosmetische en medicinale doeleinden.

kusiri <znw>. s. aap

Kusuwini (Sr) <znw>. coesewijne

kuti <znw>. fluitje van aardewerk

kuwa'i <znw>. kalebas, -boom, -vrucht (Crescentia cujete Bignoniaceae)

kuwaky <znw>. kwak, gebakken cassavekorrels

kuwama <znw>. bamboe, bamboefluit

kyhkaron <pers. vnw.>. wij allemaal (inclusief)

kyhko <pers. vnw.>. wij tweeën, wij inclusief

kynóro <znw>. gele troepiaal (Icterus nigrogularis)

kynoto <znw>. makkaslang, gifslang

kyrykyry <znw>. vijl

kysi'u <znw>. s. aap

kys-/kyt-/kyd- ...-i <ontk. v.>. geeft verbiedende vorm van ww aan

lary <znw>. vloer; bodem <Oty ko ajauhty lary me myjan? - Wat ga je gebruiken als vloer voor je huis?>

lasere <znw>. munt

lere (U), rere (A) <znw>. vleermuis (O.Chiroptera)

li/ri <uitroep, vri. taal>. Uwa li! Moro irupynme pomyi atytarymbo ungai ra! Ach néé! Nu heeft hij toch die goed groeiende peperstruik uitgetrokken!>

lu'ne/ru'ne <bnw>. 1 zwak, onsterk <Ero bangi **lu'ne** tykase man. - Dit bankje is **niet sterk** gemaakt.>

2 loom <**Lu'ne** asito watapoja. - Ik voel me wat **loom**.>

lungu <znw>. dwergbacove

-ma- <asp. m.>. aand. dat een handeling/proces compleet/klaar is <Wekupimai terapa. - Ik heb me al **helemaal** gebed / ik ben al **klaar** met baden.>

-ma <achtervoegsel v. ontkenning>. zonder <Ipuma=**mager** (lett. zonder vlees); iposima=zonder smaak.>

maina <znw>. kostgrond, tuin <**Maina** wa no wysa, kijere am aije. - Ik ga even naar mijn **kostgrond** om cassaveknollen te halen.>

maipuri <znw>. tapir (Tapirus terrestris) <Irombo pyh! **maipuri** tera i'wa tywo man. - En kijk nou eens! Hij heeft een **tapir** geschoten.>

makoki <znw>. gevlochten opbergtasje <Papa **makoki** am kasan Tata wa otyry je'ny me. - Vader maakt een **opbergtasje** voor moeder voor haar spullen.>

maname <bnw>. 1 fluisterend <Tybyite man ekarityry poko, maname roten kenekarisan. - Hij schaamt zich om het te vertellen en vertelt het slechts **fluisterend**.>
2 stiekem, steels, diefachtig

manare <znw>. vierkante cassavezeef <Kijerebun apopo sunae **manare** ta. - De gestampde, uitgeperste cassave zeef ik in een **zeef**.>

manaty <znw>. borst

manaty aituru <samens.>. moedermelk <Y'memembo **manaty aituru** ke noron supae. - Ik geef mijn kind nog borstvoeding.>

mangy <znw>. mango, manja (Sr), (Mangifera indica) <Pyime **mangy-epy** man Galibi po. - Er zijn veel **manjabomen** te Galibi.>

mapajary jepo <samens.>. mijn schouderblad

marai'i <znw>. marail (Penelopo marail)

maraka <znw>. ratel van pijaiman

Marauni <eig.nm>. Marowijne <**Marauni** yjary wopandakary Lawa ta mohkaron kasakarykon Wajana kynemaijaton. - In de bovenloop van de zijrivier van de **Marowijne**, de Lawa, wonen onze vrienden de Wajana's.>

marija <znw>. mes <Kokimembo wa tainary tijoko man **marija** ke.
- Mijn broertje heeft in z'n vinger gesneden met een
mes.>

maripa <znw>. maripapalm, -vrucht (Attalea maripa; Palmae)

maro <nazetsel v. relatie>. in gezelschap van, en <Awytory
sepa man **imaro**, woto ekarama? - Wil je niet **met** hem **mee**
gaan om vis te verkopen?>

maroto <znw>. hamer <Eke! **maroto** ke ko wasanamityi ra! - Au!
daar hem ik me toch met de **hamer** geslagen!>

masipe (van **mosi(n)** + -pe) <bnw>. lang <**Masipe** tuwairy ke ro,
tagane tampokory man. - Omdat hij **lang** is, kan hij snel
lopen.>

masjol <znw>. geelbagger, Sr: jarakaba

Masuwana <eig.nm>. Amazone

matapi cassavepers <Kijery kypo e-ukapoto y'wa **matapi** ta,
kijerebun me kanaijan. - Als ik de geraspte cassave in de
matapi (cassavepers) pers, wordt het tot een (droge)
cassavemassa.>

matjuwitjuwi <znw>. snip

-mbo/-nymbo <achtervoegsel>. 1 achtervoegsel aanduidend dat
iets tot het verleden behoort, gebruikt bij znw en aanw.
vuw <Mosiro sitasa, jauhtymbo ambotome. - Ik organiseer
een gezamenlijke werkdag om m'n **oude** huis af te breken.>
<Jauranymbo wa apanarykon apitatokome. - Voor wat ik
gesproken heb (lett. mijn woord **van daarnet**) moeten
jullie je oren spitsen, d.w.z. goed in je oren knopen.>

2 uit, vandaan <O-**embo** ko mopyi? Galibi wyinombo. - Waar kom
je **vandaan?** **Uit** Galibi.>

-ne / me <achtervoegsel/nazetsel van relatie>. als, in de
hoedanigheid van; dient ook als verzachting van een bevel
Zie ook: **-tome, -kome**

mehku <znw>. 1 kl. s. aap <**Mehku** tjeku(=troetelnaam) jeky me
man. - Ik heb een **aapje** als huisdier. (uit kali'na lied)>

2 aap (alg.) <**Mehku** wara mesitakamaposan. - Lach niet zo!
(lett. Je toont je tanden zo breed als een **aap**)>

mene <bw>. erg, ernstig

mengary (van **menga** + -ry) <ovg ww>. 1 onderzoeken <Mohkaron
kadaru **menga** na'na kynysan. - Wij gaan op **onderzoek** uit
naar de schildpadden.>

2 uitzoeken <Am se ajata, anisanorymbo ro **imengako** se'. -
Als je er een wilt, kom maar **uitzoeken** welke je wilt.>

<Ero alesi imengako no nare y'wa. - Wil je deze rijst even voor mij uitzoeken (uitlezen)?>

3 nauwkeurig observeren <Mohko penaronombo poron amengary poko man. - Hij zit je al een tijdje te observeren.>

nero, -ry nero <voegw. combinatie>. op het moment van ...
<Auhto wyinombo tytory nero, nekarityi y'wa. - Op het moment dat hij van huis ging, heeft hij het aan mij verteld.>

meseкуро, mv. mesekusan <znw>. broertje/zusje, ook: jongere familieleden <Papa rompoto, jaina tera mohkaron mesekusan kanaitaton. - Als vader gestorven is, zal ik verantwoordelijk zijn voor m'n broertjes en zusjes.>

nity <znw>. wortel <Asituna mitymbo ke woto amy tyje wysa. - Ik ga wat vis bedwelmen met de wortel van de asitjuna-struik.>

nity <znw>. mijn ader, bloedvaten

mohkaron <pers. vnw.>. zij (mv.)

mohko <pers. vnw>. hij, zij, het (bezield)

mohko <aanw./pers. vnw>. die, hij, zij, het (bezield), voor de spreker

mokary, imokary <ww>. koken. Zie ook: **etumamokary**

moky <aanw vnw>. die gindse daar (achter of opzij v. de spreker) <Moky monymbo man inoron, ymuru mohko man. - Die gindse daar is mijn zoon.>

moky <bnw>. heel veel <Ero kokoro wengosi auhto taka tuwose mandon. Moky imero. - Vanmorgen kwamen er mieren in ons huis. Heel veel.>

monokyry (van **monoky** + -ry) <ovg ww>. wachten <Oja ko mytonen? Penaro pore amonokyry poko wa. - Waar ging je toch heen? Ik heb vreselijk lang op je gewacht.>

monatary (van **monata** + -ry) <ovg ww>. iets stelen <Mohko pero monatary jako ne tundai. - Juist toen de hond bezig was iets te stelen, kwam ik er aan.>

mony <aanw. vnw>. daarginds (voor de spreker)

mony koinaro <samenst.>. eergisteren

mony koropo <samenst.>. overmorgen

moro <aanw. vnw.>. die, dat v. niet levende/abstrakte zaken

morombo pahpota <voegw>. daarna, toen dat voorbij was, (lett. "in dat spoor")

morombo wyino <voegw>. toen dat voorbij was. Zie ook: **morombo pahpota**

morowara <bw>. zo, lett. als dat, de spreker verwijst naar iets dat verwijderd of eerder genoemd is

moruwary (van **moruwa** + -ry) <ww>. 1 schieten, vuren
<Typoroten pyindo poko **moruwapoty**i, am paio aniwopa we'i. - Ik heb voor niets op de pingo's geschoten; ik heb er geen enkele geraakt.>

2 krakgeluid maken, knalgeluid maken <Tuwaro koro hen! moro anakotory ni**moruwai** tera'a. - Opgepast! de boom waarmee je bezig bent geeft al een **krakgeluid**.> <Oty ko moro wahto ta tuwaije nan? Mo'ja ne kore ni**moruwai** ra! - Wat was dat daar in het vuur? Het **knalde** van hier tot ginder!>

mory <znw>. geluid <Moro sambula **mory** pato ro wysa. - Ik ga naar de plek waar de trom te horen is (lett. van het **geluid** van de trom).>

morykano <znw>. geluid, lawaai

morykary (van **mory** + -ka-, -ry) <ovg ww>. bespelen, slaan
<Ero uwano ta pyime sambula **morykataton**. - Op dit feest zullen er veel trommels **geslagen** worden.>

mose <aanw. vnw>. 1 deze v. alles wat leeft

2 aanduiding v. echtgenoot/echtgenote <Noky maro ko maina wa myton? **Mose** maro. - Met wie ben je naar de kostgrond gegaan? Met m'n echtgenoot.>

mosiro <znw>. gezamenlijke arbeid(sdag) <**Mosiro** sitasa jauhtymbo ambotome. - Ik organiseer een gezamenlijke werkdag om mijn oude huis af te breken.> Het gebruik om dagen van gezamenlijke arbeid te organiseren is kenmerkend voor de Karaïbse samenleving.

motary schouder, mijn schouder

motary jepo <samenst.>. sleutelbeen, mijn sleutelbeen

munde (Sr) maandag

mure <znw>. karaïbse zitbank <Akare**mure** tymero man. - De kaaiman**bank** is beschilderd (met figuren).>

mynotome <bnw>. zwanger <Mynotome tuwairy ke, mohko worryi awosinbe emaminapa man. - Omdat ze **zwanger** is, doet die vrouw geen zwaar werk.>

mynu <znw>. bloed <I-mynu-pa wa. - Ik heb **bloedarmoede**.>

-n <achtervoegsel in vragende ww-vormen>.

-n <maakt een znw van ww-vormen>. <Moro Kalihna waitopombo po topu tymeren man. - In die oude Karaïbse plaats is een rots met rotstekeningen (lett. een betekende rots).> Zie ook: **-no**

na'na <pers. vnw.>. wij exclusief, tot buitenstaander gesproken. (Na'na heeft de werkwoordsverbuiging voor derde persoon)

naka misschien <Ajumy naka perere am enepyi. - Je vader heeft **misschien** wat brood meegebracht.> Zie ook: **nare, bai/pai, bainare**.

-naka, -ka <nazetsel v. richting>. in de richting van, naar. ('naka' wordt gecombineerd met andere "nazetsels", met znw en bnw) <Sura kuponaka yko! - Zet het **op** het opbergrek.> <Okone auhto taka. - Kom binnen (lett. **in** huis).> <Paransi wyino naka nyton, tonomy ekarama. - Hij ging **naar** de franse kant om wild te verkopen.> <Kawo naka mopyi? - Ben je **naar** boven gekomen?>

nan? vragende vorm v. "man" = hij/zij/het is

nana <znw>. ananas (Ananas comosus)

nare <bw>. misschien, gebr. in beleefde verzoeken. Zie ook: **ynare**

nasen/na'nen <bw>. nog niet <Itundapa nasen mandon. - Zij zijn **nog niet** aangekomen.> Zie ook: **noro**

-ne <nazetsel/achtervoegsel v. relatie>. in nauwe (bezits)relatie met <Mohko wokry .. tatynen tauhtyne man. - De man .. geheten (lett. **met**-naam ..) heeft een huis (lett. is **met** huis).>

ne versterking

ne terapa <samenst.>. aand. v. sterke graad: te

neko versterkte vorm van ko: echter

nendory <ovg ww>. bang zijn voor, ontzag hebben voor, respekteren <Ohtonome ko kynendoja se'? - Waarom ben je toch bang voor mij?>

ninoku <znw>. hangmat <Mohko pitani kyno'ujusan **ninoku** ta. - Het kind schommelt in de **hangmat**.>

njeku/ ineku <znw>. liaan gebruikt voor visbedwelming
<Iporiry am tyje kama **njeku** ke. - Laten we naar een kreek gaan om de vissen te bedwelmen met "**njeku**".>

no <tijds aand.>. even <Ae **no** koro ... - Wacht **even** hoor ...>
(verzacht een bevel tot een vriendelijk verzoek)

noky <vr.vnw>. wie v. levende wezens

nokyban <vr. vnw>. wie eigenlijk

nomo <bnw>. ongesteld <Mohko amyija jetunbe man erome, **nomo** tuwaije man. - Die jongedame is ziek vandaag, ze werd **ongesteld**.>

-no/-n <nom.>. maakt znw van ww

nondary achterlaten, in de steek laten

nono <znw>. 1 grond <Ero **nono** takabore man. - Deze **grond** is vruchtbaar.>

2 aarde, wereld <Ero **nono** tupo ukutypa roten onumengano man. - Hier op **aarde** denkt men zeer verschillend.> (Zoveel hoofden zoveel zinnen.)

nopoko <znw>. oude vrouw

nopokome (van **nopoko** + -me) <bnw>. oud v. vrouwen <**Nopokome** tuwairy se'me, maina wa kynysan, mohko pipi. - Hoewel ze **oud** is, gaat ze nog naar de kostgrond, die oma van mij.>
Zie ook: **tampokome, penato**

-nopy- <asp. m.>. aand. van oorzaak van handeling/proces

noro(n) <bw>. nog <Kokorone **noro** ata, tysanore man. - Als het nog vroeg in de morgen is, is het koud.> Zie ook: **-pa noren**

-na/-san/-jan <achterv.>. neutrale/tegenw. tijd voor derde persoon

noty <znw>. grootmoeder <A-u **noty** panape noron man. - Mijn **grootmoeder** is nog sterk.>

nuno <znw>. 1 maan <**Nuno** epakapa nase man. - De **maan** is nog niet op (lett. verschenen).>

2 maand <**Nuno** wara ro pylata sapyija. - Elke **maand** ontvang ik geld.>

nuriame <znw>. vies <Pyime mangy arymbo wopabypoto, pyroro nuriame man. - Als er veel manjabladeren zijn gevallen is het erf vies.>

nuro <bnw>. 1 levend, wakker <Monysan, uwa nuro wa. - Slaap je? Neen ik ben wakker!>

2 nuchter <Tywetympo mero jawanympo auranano kasan, inoron de nuro tata tji'me man. - Als hij dronken is gebruikt hij slechte taal, maar als hij nuchter is, is hij rustig.>

nuru <znw>. mijn tong Zie ook: sambula-nuru

odi (Sr) <znw>. groet(en) <Ajomorykon odi enepoi o'wa. - Je familie laat je groeten (lett. ..heeft groeten aan je gestuurd).> Zie ook: Ajomory irupa awairy poko naturupoton.

o-e <vr.vnw>. waar <O-e ko moro marija myryi? - Waar heb je het mes neergelegd?>

o-embo <vr. vnw>. waar vandaan

ohto <vr.vnw>. wat in onbepaalde zin (Eng. "whatever") <Ohto awykary se awairy anukutypa wa. - Ik weet niet wat je (eigenlijk) bedoelt (lett. ..wat je wilt zeggen).>

ohtoro <vr.vnw>. hoeveel <Ohtoro epety nan? - Hoeveel kost het? (lett. Hoeveel is de prijs?)>

o'winbai één per keer. Zie ook: bai

o'winboto één keer. (-boto (geassimileerde vorm v. -poto) = ... keer kan achter alle telwoorden voorkomen.)

o'wine (van o'win) <bnw>. alleen <O'wine wytory jako tyse, kotanory seneja. - Als ik alleen op reis ga, heb ik medelijden met mezelf.> Zie ook: o'winpupo

o'winkari'na <telw>. twintig

o'winkari'na tuponaka o'win <telw>. een en twintig

o'winpupo <bnw>. eenzaam, moederziel alleen <Mohko amyijako o'winpupo tyno man mohkaron ipitykon wa. - Het meisje werd alleen achtergelaten door haar zusjes.>

oinewara (A) <vr. vnw>. hoe (lett. "wat-als"). Zie ook: yinewara, onewara, ynewara

oja <vr.vnw>. waarheen, waar naar toe <Oja ko myton? - Waar ging je heen/naar toe?>

oko <telw>. twee

okoju <znw>. slang (alg.) <Tata eneko, moro amy **okoju** soromipo. - Kijk moeder, daar is de huid van een slang.>

okokari'na <telw>. veertig

okororo <bw>. beide(n)

okotoima <telw>. zeven

okubaen (U), okupaime (A) <telw>. vier

okubaenkari'na <telw>. tachtig

okubaento'ima <telw>. negen

okyrirykano / wokyrirykary (van **ekyriry** + we-, -ka-, -no/-ry) <znw/wdk ww>. (het) kruipen <Mohko jeky pero ipupuru po tywo man, irokero ty**wokyrirykary** aroposan. - Mijn hond heeft een mep gehad tegen zijn poot, daarom kruipt hij voortdurend (lett. draagt hij z'n kruipen overal rond).>

oma <znw>. pad, weg <Tuwaro koro, ero **oma** de ne tatoretore man. - Pas op, dit **pad** is vol gaten.> Zie ook: **emary**

omabono <znw>. waarschuwing <Asito ko waty **omabono** setai. - Ik heb genoeg (lett. niet weinig) **waarschuwingen** gehad.>

omangary (van **oma** + am -ka-, -ry) <ovg ww>. 1 een scheiding maken <Tata ynare kokunako no, irombo komangako. - Moeder, kun je mijn haar even kammen en een scheiding maken?>

2 (eerste) rouwopheffingsfeest houden <Papa pahpobo **womangary** se wa. - Ter nagedachtenis van mijn vader wil ik een **rouwfeest** houden.>

omi <znw>. armoede <Iroke ko-u kae: kamaminasen, **omi** ta kywairykon waty man. - Daarom zeg ik: laten wij werken om niet in **armoede** te vervallen.>

omi <znw>. klein kevertje, mijt <Tuwaro, mohko **omi** kysiwoi, omi ta maitake. - Pas op, maak de omi niet dood, anders ga je arm worden.>

omonano (van **omo(ry)** + -nano) <znw>. familie (alg.) <Asomonano me tuwairykon ke, o'win kenemajaton. - Omdat ze **familie** van elkaar zijn, wonen ze bij elkaar.>

Onewara asewa kywojatorykon
(Hoe wij elkaar aanspreken / verwantschap)

a. uwapotosan (ouderen/voorgaande generatie)

naam	meerv.vorm	aanspreekvorm	betekenis
jumy	ijumykon	papa	vader
sano	isanokon	mama	moeder
tamuru	kytamurukon	tamusi, tusi(U) tansi (A)	grootvader grootvader
noty	kynotykon	pipi	grootmoeder
kahtobo	kykahtokon	jawo, jaja	oom (MoBr)
papa piry	- piryjan	papa	oom (VaJoBr)
papa yryi	- yryijan	papa	oom (VaOuBr)
awopyry	awopyrykon	wopy, opi	tante (VaZu)
tata pairy	- pairykon	tata	tante (MoCuZu)
tata pity	pitykon	tata	tante (MoJoZu)

b. amkon tera (enkele anderen)

patymy	patymykon	ko'ki	neef
jerudy		mae, sjo'ne	nicht
pase	pasekon	sjo'ne	nicht= tantezegster
takano		sjo'ne, takano	1.nicht= oomzegster 2.huwbare nicht
parimy	parimykon	parimykon	schoonzoon
parysa (no)	parysananon	parysanokon	schoon- dochter
pamy	pangon/pamykon	pangon, metaton	zwager zwager
mokusary	mokusarykon	mokusary, mowy	schoonzus

c. juwapotorykon (oudere broers en zusters)

enaughty	enaunan	wawa	zus
yryi	runan	jaja	oudere broer
pairy	pajan	wawa	oudere zus gez. d. vr.

d. mesekusan (jongere broers en zusters)

piry	piryjan	ko'ki, mimi (U), itomy	broertje broer (alg.)
pity	pijan	ma'mi (A) sjo'ne, sju'wi, wodi	broer zusje jongedame, meisje

omory (van **omo-** + **-ry**) <znw>. familie <Wepekotory jako, pahporo **jomorykon** sikomatake. - Als ik een rouwopheffingsfeest houd, zal ik al mijn **familieleden** uitnodigen.>

onemano / wonemary (van **enema** + **e-**, **-ry**) <znw/wdk ww>. (het) vasten <Mohko imyndapo worryimembo kon**onemano**. - Het meisje dat voor het eerst menstrueert **vast**.> Zie ook: **enemary**

onemano / wonemary (van **enema** + **we-**, **-no/-ry**) <znw/wdk ww>. (het) bevallen <Mohko worryi ty**wonemary** taro tera'a man. - Die vrouw moet al **bevallen**.>

ongai <znw>. kam <Jusedy sekunae no **ajongaiy** ke, irupa nan? - Ik kam mijn haar even met jouw **kam**, is dat goed?>

onole <znw>. tijgerreiger (*Tigrisoma lineatum*)

onumengary (van **enumenga** + **-ry**) <wdk ww>. I nadenken over, denken aan <Onewara tauhty kapyry poko kon**onumengano**. - Hij **denkt** erover na hoe hij z'n huis zal maken.> <A-u sano poko tera'a **wonumengae**. - Ik **denk** weer aan mijn moeder.> <Moro jemabotopombo poko **wonumengae**. - Ik **denk** nog aan de waarschuwing die mij gegeven is.>

onytopo (van **(w)ony(kyry)** + **-topo**) <znw>. slaappleats. Zie ook: **wonykyry**

opekase (van **epe(ty)** + **e-**, **-ka-**, **-se**) <wdk ww>. inkopen doen <Ero nuno wopyry ta Paramaru wa wysa **opekase**. - De komende maand ga ik naar Paramaribo om **inkopen** te **doen**.>

opemary <wdk>. naar de waterkant gaan <Nomo ajata, kod**opemai**. - Ga niet naar de **waterkant** als je ongesteld bent.>

opono <znw>. eend (*Anatidae*)

oreku (A), areku (U) <znw>. ruzie, gevecht, oorlog. Zie ook: **erekuru=iemands boosheid**

oreky (A), areky (U) <znw>. wond, zweer

ori'no <znw>. aardewerk <**Ori'no** ukary poko wa. - Ik ben bezig **aardewerk** te bakken.>

Tameronokon ori'no kapyo
(Verschillend aardewerk)

samaku	-grote kruik
potysa	-kruik
parapi (U)	-schaal
prapi (A)	"
sapera	-drinkkom
watrakan (A)	-waterkruik

oro (P) <partikel v. wens>. laat toch, moge <**Oro** Tamusi sara'me ajysen. - **Laat** God jullie vrede geven.>

oruko <znw>. rups

oruwa <telw>. drie

oruwakari'na <telw>. zestig

oruwatoima (U), oruwatuwopyima (A) <telw>. acht

otarematopo (van (w)otarema(ry) + -topo) <znw>. rustplaats

oty <vr. vnw/ znw/ tussenw.>. 1 ding <Moro **oty** eneko no y'wa. - Breng me dat **ding** even.>

2 bezit <Noky kurijarary ko moro nan? Papa **otyry** moro man. - Van wie is die boot? Hij is (eigendom) van mijn vader.>

3 wat <**Oty** ko moro nan? - **Wat** is dat?>

4 wel, dinges, enne (aanduiding v. aarzeling) <Onewara ko meporyi? **Oty**, irupa eporypoto o'wa, kajukome rapa. - Hoe vond je het? **Wel**, als je het goed vond, geef me dan een antwoord.>

oty jako <samenst.>. onlangs <**Oty jako** pyindo tywepaka mandon, moky imero! - **Onlangs** kwamen er pingo's (witlip peccaries) uit het bos, heel veel.>

oty jako ko <vr. vnw/ samenst.>. wanneer <**Oty jako ko** mopyi? - **Wanneer** ben je gekomen?> Zie ook: **ko, one/ynewara ata**

oty poko ko <vr. vnw/ combinatie>. waarom, waarvoor <**Oty poko** ko ajumy poko man se'! - **Waarom** val je je vader toch lastig, joh!> <**Oty poko ko** mopyi? - **Waarvoor** ben je gekomen?>

otypan <vr. vnw>. welke eigenlijk (niet levende zaken)

otyry (van **oty** + -ry) <ovg ww>. 1 doen <Eneko **sotyi** o'wa, **otyry** anukutypa mana. - Laat mij het voor je **doen**, jij kunt het niet.> Zie ook: **oty voor otyry = zijn bezit.**

otywano (A) (van **ety** + e-, -wano) <znw>. naam i.h. alg. Zie ook: **atywano (U)**

owara <nazetsel v. relatie>. gelijk

owari(r)a'nanombo (van **ira'na** + **owar(a)-**, -no-, -mbo) <znw>. middelste gedeelte <Wewe **owaira'nanombo** sitasa kurijary me. - Van het **middenste gedeelte** van de boom maak ik mijn boot.> (lett. Het midd. ged. van de boom maak ik tot mijn boot).

owomano <znw>. het vechten, gevecht, ruzie <**Owomano** sepa wa jauhty ta. - Ik wil geen **ruzie/gevecht** in huis.>

-pa <achterv. v. ontk.>. ontkenning

-pa noron <samenst.>. niet meer

pahpome <nazetsel v. tijd>. na, volgend op, in het spoor van (mij) <**Pahpome** okone. - Kom **na mij**.> De afwezigheid van een persoonsvoorvoegsel geeft de eerste persoon enkelvoud aan. <**Ipahpome** konomangaton. - **Na** zijn heengaan houden ze een rouwfeest.>

pahporo <bw>. alles, allemaal, helemaal

pahpota <nazetsel van plaats/tijd>. volgend op <**Moro pahpota** auhto wa wyton. - **Daarna** ging ik naar huis.>

pahpotaka in iem. plaats <Rupudae, amoro dera **pahpotaka** okone. - Ik ben moe, kom jij in mijn **plaats**.>

pai/bai <bw>. misschien, bijvoorbeeld <Wytake **pai**. - Ik zal **misschien** gaan.> <Erowara **bai**. - Zo **bijvoorbeeld**.>

painare <bw>. misschien

paira <znw>. letterhout (Moraceae) <Moro kuita tykase man **paira** ke. - De (Karabse) spintol wordt gemaakt van **letterhout**.>

païro (van **pa** + **iro**) <ontk. w.>. geen enkele <Am **païro** aneporypa wa. - Ik vind er **geen enkele**>

païry <znw>. oudere zuster. Gezegd door meisjes. Zie ook: **enahty**

paka <znw>. koe, rund (Bos taurus) <Moky pore **paka** wendamerykon ra ero wo'i ta. - Er eten veel **koeien** in dit veld.>

pakira <znw>. halsband peccarie (Tayassu tajacu) <**Pakira** ypokano. - Zij onthaart de **pakira**.>

-pan/ -ban <achtervoegsel>. iem. die behept is met/ lijdt onder iets <Mohko anypan aroton epinopo. - Ze namen de zieke (lett. de persoon-met-ziekte) mee voor behandeling.>

panape <bnw>. sterk <Irupa awendamery jako, panape najjan. - Als je goed eet, word je sterk.>

panary <znw>. mijn oor

panato <znw>. kracht <Otypan panato neko moro nan? - Wat voor kracht is dat?>

panatory (van pana(ry) + -to-, -ry) <znw>. 1 (mijn) hardhorigheidheid <Panatory maro anetapa we'i. - Door m'n hardhorigheid kon ik het niet verstaan.>
2 moed, durf <Ipanatory roten de moro tyton man. - Door zijn moed alleen is hij gegaan.>

pangi (leenw. v. Aukaans) <znw>. rok <Apangiry irupume man. - Je hebt een mooie rok aan.>

papa <aanspr. titel>. pappa, vader, oom <Papa roten kunukusan, Papa Kanenymbo. - Vader/God alleen weet het, God onze Schepper.> gezegd tot vader, ooms v. vaderskant en tot God.

param <znw>. regenboog

parambaram (van param) <znw>. vlinder (O. Lepidoptera) <Oruko konokasaton parambaram me. - De rupscocons worden tot vlinders.>

Paramuru Paramaribo

paran <znw>. vislijn met meerdere haken

parana <znw>. golven, zee <Awara wejuru jako parana imero paripe man. - In de kleine droge tijd is de zee heel onstuimig.>

paranga (Sr) <znw>. plank <Oty ke ko maputodan? Paranga ke. - Waarvan ga je de wand maken? Van planken.>

parimy <znw>. schoonzoon

paripe <bnw>. 1 sterk, krachtig <Mohko sanimyn paripe pore konosiambano bal boko. - Die korte voetbalt geweldig sterk.>

2 heftig <Mohko pitani paripe imero kynekarisan tysano wa oty wepasamapo. - Het kind vertelt zijn moeder luid/heftig wat er gebeurd was.>

3 onstuimig <Awara wejuru jako paripe man. - In de awaratijd is (de zee) onstuimig.>

parura <znw>. banaan

parysano <znw>. schoondochter

pasabaitary <ovg ww>. iem. op de wang slaan

pasary <znw>. wang, mijn wang

pase <znw>. nicht

pasuwa <znw>. katoen/sierradenmandje

patere <znw>. fles <Moro kasiripory **patere** taka sarymoposan irupa iwaitome. - Ik doe mijn cassavevocht in flessen om het goed te houden.>

pato <nazetsel v. plaats>. aan de kant van. Zie ook: **ipato**

paty <znw>. hangmat, iemands plekje, slaapplek <Rupodae, **wepatydomae**. - Ik ben moe. Ik ga slapen. (lett. Ik-voorzie-mezelf-van-hangmat)> Zie ook: **nimoku**

-pe <nazetsel/achtervoegsel v. relatie>. behept met, gez. van iets (ongunstigs/lastigs) dat men ondergaat/lijdt .. Zie ook: **-pan**

pea <znw>. waterkant <Wawa kamisa sawobosan **pea** po. - M'n zuster wast kleren aan de **waterkant**.>

pebeihto <znw>. wind <**Pebeihto** be ata, parana paripe bore man. - Als het **winderig** is, is de zee erg onstuimig.>

pena <znw>. deur, hek, poort <Awytory mero, moro **pena** etapukome. - Als je weggaat moet je de **deur** sluiten.>

penato <bnw>. oud (v. dingen) <Ero aparary **penato** amandopombo wara man. - Deze open plek lijkt op een **oude** woonplaats.> Zie ook: **tampoko me, nopoko me**

perere (van Sr: brede) <znw>. brood <**Perere** punupo ke kupako se'! - Toe (joh), geef me een stukje brood! (lett. Voed mij met ..)> (Gezegd door mannen onderling, eventueel door een man tot zijn vrouw)

pero (U), **peru** (A) <znw>. hond (Canis familiaris) <Ykyjyy! **Pero** dera jekai. - Au, au, au! Een **hond** heeft mij (zojuist) gebeten.>

pesady <znw>. bovenbeen, mijn bovenbeen

piname (Sr) <bnw>. arm. Zie ook: **ipylatapa, omi, omitary**

pini (Sr) <znw>. (veiligheids)speld <Jemyiry pupuru ta awarekyry wekodopo sikai **pini** ke. - Met een **speid** heb ik een awarasplinter uit de voet van m'n dochtertje weggehaald.>

pipi <aanspr. titel>. gezegd tot grootmoeder

pipijan <znw>. dun, hard cassavebrood <Morokon **pipijan** arepa tá'pore man asiny ta. - Dun **cassavebrood** wordt knapperig in de zon.> Zie ook: **arasuga**

pipije <bnw>. dun <**Pipije** ne moro samaku kapypoto, ukáry jako kynemotan. - Als je de samaku (grote Kar. kruik) te **dun** maakt, breekt hij tijdens het bakken.>

pipo <znw>. huid, mijn huid <Asiny wa imero **pipo** tykoroka man. - De zon heeft mijn **huid** behoorlijk verbrand.>

pira <znw>. zeil <**Pira** poko awytory jako, okabyn roten matumabosan. - Als je **zeilt** (lett. met een **zeil** gaat), moet je vaak keren.>

pirai <znw>. pirana, pireng <**Pirai** wara mana. - Je bent (zo gulzig) als een **pireng**.>

piripiri <znw>. zwamp Potosu iromy jako **piripiri** kanarutano. - In de grote droge tijd worden de **zwampen** meestal droog.>

pisarapo <znw>. stuk, dood materiaal <Moro paranga **pisarapo** sahkuija noron. - Dat **stukje** plank gebruik ik nog.>

pisiru <znw>. reiger (Ardeidae)

pitani <znw>. kind <**Pitanikon** tywosiambarykon poko roten kononumengaton. - **Kinderen** denken alleen aan spelen.>

pitú'ku <znw>. puist <Mohko pitani pitú'ku be man. - Dat kind heeft last van **puisten**.>

pítuku <znw>. grietjebie (Pitangus sulphuratus) <Mohko pítuku etary jenumenganopojan tera'a. - Het zingen van de **grietjebie** laat me weer peinzen/mijmeren.>

pity <znw>. jongere zus

po mero, mv. sa mero <voegw. combinatie>. nadat <Moro parapi arutapo **mero**, kusukátake. - Als (nadat) de kruik droog is, laten we hem (dan) bakken.>

po/bo <nazetsel v. plaats>. op, bij, in

poko <nazetsel v. relatie>. bezig met <Ori'no poko wa. - Ik ben bezig met klei (aardewerk).>

poko ro <voegw. combinatie>. totdat <Erobo imomoko, iwopyry poko ro. - Wacht hier totdat hij komt.>

poko wairy <ww>. 1 bezigzijn met (z. bezighouden met) <Oty poko ko man, pipi? Ori'no poko. - Waar bent u mee bezig, oma? Met aardewerk.>

2 z. bemoeien met, iem. lastig vallen <Typoroten am tera wairy sepa wa poko. - Ik wil niet dat iemand anders zich zomaar met mij bemoeit.>

pomyi <znw>. hete peper, vrucht van peperstruik (Capsicum frutescens) <Masjol ymokapoto o'wa kasiripo ta pomyi maro, typosine man. - Jarabakka gekookt in peperwater is erg lekker.>

pomyry (van pomy + -ry) <ovg ww>. planten <Morokon nipomysan arepa ko'i imero kinipuwano. - De cassave, die ik geplant heb, groeit heel snel.>

pona <nazetsel v. plaats/ voegw>. 1 tegen <Moro tafara pona kyde'i. - Leun niet tegen de tafel.>

2 om niet te (lett. tegen het) <Ero simeroja, tuwarengypyry pona. - Ik schrijf dit op om het niet te vergeten (lett. tegen het vergeten).>

popo <bnw>. laag <Ero piripiri ta popo roten wewe kanatyano. - Hier in het zwamp groeien alleen lage bomen.> <Eneko, moro o'plan wytory, popo imero! - Kijk dat vliegtuig eens laag vliegen!>

poponaka <nazetsel v. richting>. naar omlaag <Poponaka nonytoi. - Hij is naar omlaag gedaald.>

pore <bw>. heel, erg, (versterking)

poro(n) <nazetsel v. tijd>. sinds <Jetunbe we'ipo poro itopa we'i. - Sinds ik ziek ben geworden ben ik niet meer gegaan.>

poto <bnw>. groot

-poto <voegw combinatie>. toen, juist toen <Pea wa tundapoto, jakono senei. - Toen ik aan de waterkant kwam zag ik mijn vriend.>

potombo (van poto + -mbo) <znw>. een dikke <Potombo me ne terapa tuwairyke, ekanuma man. - Vanwege z'n dikte (lett. omdat hij een erg dikke is) kan hij niet rennen.>

potombosu <znw>. een (heel) dikke

potome (van **poto** + -me) <bn>. 1 groot <Ko'i **potome** awaitome, irupa endameko. - Eet goed, zodat je snel **groot** wordt.>
2 veel, 'groot' v. vloeistof <Potome ikumary jako, paripe man. - Als het springvloed (lett. grote vloed) is, is het (water) onstuimig.>

potosu iromy grote droge tijd, augustus-begin oktober

potosu itunu grote regentijd, april-juli

potosumbo <znw>. de grootste

-poty-/-po- <asp. m.>. aand. dat de handeling/het proces v. het ww herhaaldelijk plaatsvindt

punu <znw>. vlees

punapo <znw>. stuk <Nare asito ajerepary punupo am eneko y'wa. - Mag ik een **stukje** van je cassavebrood?>

pupuru <znw>. mijn voet

pupuru apoisekyry <samenst.>. mijn kleine teen

pupuru jummy <samenst.>. mijn grote teen

puruku (Sr) <znw>. broek <Pylatary **purukuru** mapusukuru ta saroposan. - Mijn geld neem ik altijd mee in mijn **broekzak**.>

putuputuri <znw>. spijker <Ko'i ko'i se'! **putuputuri** amy jaroko no do, oro ero sipokaise me. - Vlug vlug! geef me even een **spijker**, laat me dit vastspijkeren.>

pyime <bnw>. veel <Pyime pore woto tapyije i'wa man. - Hij heeft heel **veel** vis gevangen.>

Pyimeke (van **pyime** + -ke) <bnw>. 1 langzaam <Ero masiniry jawanme man. **Pyimeke** imero kurijara arojan. - De motor heeft een mankement. Hij drijft de boot maar heel **langzaam** voort.>

2 kalmpjes aan, rustig <Pyimeke kenemaminano. Onsimapa ne man. - Hij werkt **kalmpjes aan**. Hij haast zich helemaal niet.> <Pyimeke konorupano. - Hij spreekt **rustig**.>

Pyindo <znw>. pingo, witlip peccarie (Dicotyle pecari) <Pyindo wenahpota komamyi. - Ik achtervolgde de **pingo** zonder resultaat (lett. tot de avond).>

Pyiruku <znw>. varken (Sus scrofa)

pyito (U), poito (A) <znw>. jongeman

pyitome (van **pyito** + -me) <bnw>. knap v. jongens
<Tywepekotopomboto **pyitome** tywekurama man. - Tijdens de opheffing van zijn rouwperiode heeft hij zich **mooi** uitgedost.>

pyjai <znw>. volksgenezer, sjamaan <Pyjai me awairy se ajata, awotamorebary nekahtu man. - Als je een volksgenezer wil worden moet je eerst een leertijd doormaken.>

pylata <znw (Sp)>. geld <Ohtoro ko epety nan, **pylata** aije wytoseme. - Hoeveel kost het? Zodat ik **geld** kan gaan halen.> Zie ook: **karaipo/itaraipo**

pylata ambotyry geld wisselen <Apylatary **ambotyry** supija, koropo kapematake. - Ik kan je **geld** niet **wisselen**, je kunt me morgen betalen.>

pyre <bnw>. rechttop <O'memembo tawoje tera nan? A'a kynysan **pyre**. - Loopt je kind al? Ja, het loopt al **rechttop**.>

pyropono <znw>. slecht voorteken <Ero koko imero **pyropono** me wonedyi. - Vannacht heb ik een slecht **voorteken** gehad in mijn droom.> (Bijv. het dromen over een boot wordt verklaard als het zien van een doodskest.)

pyrooro <znw>. (mijn) erf <Kurita wara ro **pyrooro** sahkokae. - Elke dag hark ik het **erf**.>

pyrywa <znw>. pijl <Mohko wokyry tapopone man **pyrywa** emokyry poko. - Die man schiet altijd raak bij het boogschieten (lett. **pijl** schieten).>

pytary (van **pyty** + -ta-, -ry) <onovg ww>. een vrouw trouwen
<Am myrekoko **typytary** upijan, irupa nasen tamaminary anukutypa tata. - Een jongeman **trouwt** niet als hij nog niet goed kan werken.>

pyty <znw>. echtgenote <Tata mohko woryi poko tuwoturupo man **pyty** me. - Mijn moeder heeft die vrouw aangezocht als mijn (toekomstige) echtgenote.>

ra <partikel>. 1 aand. v. verwondering/bewondering
("tjonge!") <Irupynme pore mohko wansiri kenetano ra!
Tjonge wat zingt die vogel mooi!
2 teleurstelling/ergernis ("tja!", nou) <Erobo tera jemambotyry ra. - Tja! hier breng ik nou m'n tijd door (hier zit ik nou).>

ra'na = ira'na

-ran (van **re** + **-n**) iem. gekarakteriseerd door

rapa/ra'a <bw>. weer

rapumary (van **lapu (Sr)** + **-ma-**, **-ry**) <ovg ww>. lappen, repareren <Sipi tywosekapose man; **irapumako** nasen! - Het net heeft veel scheuren; **repareer** het eerst!>

rato <nazetsel v. plaats>. langs

rato ro / irato ro <nazetsel v. plaats/voegw. combinatie>.

1 langs mij <**Rato ro** nyton, jenepa te ne'i. - Hij ging **langs mij**, maar toch heeft hij me niet gezien.>

2 hoewel; ook al, toch <Jetunbe tuweiry **rato ro**, sje'me kynemaminano. - **Hoewel** hij ziek is (eig. "met voorbijgaan aan zijn ziekte), werkt hij toch.> <Semabotyri rypo, **irato ro** nyton. - **Ook al** heb ik hem gewaarschuwd, **toch** is hij gegaan.>

rere/lere <znw>. vleermuis

resimary (van **Sr: lesi** + **-ma-**, **-ry**) <ww>. lezen

rety <znw>. top, kruin <Moro ko'ko **retyry** alemuru irupynme ne tywemo man. - De 'speer' in de **top** van de kokospalm is mooi opengesprongen.> Zie ook: **aretyry**

ri/li <uitroep, vrl. taal>. Uwa ri! Moro irupynme pomyi atytarymbo ungai ra! Ach **néé!** Nu heeft hij toch die goed groeiende peperstruik uitgetrokken!>

ro <part. v. terugverwijzing>. voornoemd, dan <Ijako **ro** am auranano takarise man. - In die tijd **dan** vertelde hij een verhaal.>

rohkon = nohkon Zie ook: **noron**

rombyry (van **rom(ono)** + **-py-**, **-ry**) <onovg ww>. sterven <Mohko tampoko tyrombyry wa tera'a man. - Die oude man heeft niet lang meer te leven (lett. is al dichtbij zijn doodgaan.> Zie ook: **imatyry**

romono het sterven, de dood <Romono jetunbe pore man. - Het **sterven** is erg pijnlijk.>

rorypo 1 ook <Tamamine wysa. A-u **rorypo**. - Ik ga aan het werk. Ik **ook**.> Zie ook: **enapa**

2 ook al ... (concessie) <Iro rorypo 100 golu jepemary jako o'wa, sje'me anitapa wairy. - **Ook al** zou je me 100 gulden betalen, toch zou ik het niet doen.> Zie ook: **rato ro**

ru'me/lu'me <bnw>. zwak, loom <Ero kurita imero lu'me watapoja. - Vandaag voel ik mij erg **loom**.>

rupodary (van **rupoda** + **-ry**) <onoverg ww>. moe zijn/worden
<Rupodapo ke, wotaremae no. - Omdat ik **moe** ben, rust ik
even.>

rypo <mild reactie zoekend partikel>. eigenlijk, wel <Irupa
ro rypo man? - Maakt u het goed? (eigenlijk)>
Bovenstaande vraag wordt gebruikt als groet. In
tegenstelling tot de functie van het nederlandse
"eigenlijk", verwacht men bij "rypo" geen antwoord. Zie
ook: **Mondo ro rypo man?**

saja <znw>. grote Kar. omslagdoek met franjes, feest- of
uitgaanskleding voor vrouwen <Potosu uwano boko juwary
jako, **saja** semdoja. - Als ik een groot feest vier, trek
ik een '**saja**' aan.> Zie ook: **angysa**

sa/ja/e <achterv.>. neutrale/tegenw. tijd voor eerste persoon

sakau <znw>. zand <Moro isamyrykyry **sakau** ta awytory jako,
ko'i arupodae. - Als je in het mulle **zand** loopt, word je
gauw moe.>

sakerery het jonge groen van

samari <znw>. rasp

samba <znw>. hak, tjap

sambula <znw>. Indiaanse trom <Moro **sambula** mory pato ro
wysa. - Ik ga naar de plek waar het **geluid** van de trom te
horen is.>

sambula nuru <samenst.>. de "tong" van de sambula (trilstokje
dat tegen het onderste trommelvlies is gespannen)

samsam me (U) <bnw>. mul, drassig, sponzig zacht Zie
ook: **sonson me, tanamyje**

samuru <znw>. ongekookte pap <Kuwaky **samurutopoto**,
kunuwaputano. - Als je de kwak tot **pap** maakt, gaat het
rijzen.>

sanime <bnw>. kort <**Sanime** tuwairy se'me, paripe konosiambano
bal boko. - Hoewel hij **kort** is speelt hij goed voetbal.>

sanimyn (van **sani(me)** + **-yn**) <znw>. een korte <**Sanimyn** puruku
ta asiamba mysan? A'a, **sanimyn** ta. - Ga je in **een korte**
broek spelen? Ja, in **een korte**.>

sáno <znw>. moeder

sanondone <znw>. stiefmoeder

sanory <bezitt. vorm v. **se**>. de zin in ... <Kusa **sanory** wojan. - Ik heb vreselijke zin in krabben (lett. de zin in krab doodt me).>

sapato (P) <znw>. schoen <Awarekyry ta wytory jako, **sapatory** semdojan. - Als ik in de dorens loop trek ik m'n schoenen aan.>

sapera <znw>. drinkkom <Kalihna woryijatonon **sapera** poko imery kasaton. - De karaïbse vrouwen maken versieringen op hun **drinkkommen**.>

sapi <znw>. spel. Zie ook: **tysapire**

sara'me <bnw>. 1 fris <Wekupipo wyino, **sara'me** imero watapoi. - Toen ik gebaad had voelde ik me heel **fris**.>
2 ontspannen <Jemamingepymapo mero, **sara'me** imero we'i. - Toen ik klaar was met het werk kon ik me helemaal ontspannen (lett. werd ik helemaal **ontspannen**).>

sara'me wairy <idioom>. vrede, toestand van ontspanning. Zie ook: **isanapangary, turuponano andymory, upuponano enemary**

sasa <znw>. zaag

satra (Sr) <znw>. zaterdag

sawaku <znw>. grijze reiger (Ardeidae)

sawo <ovg ww>. één kledingstuk wassen <Kama pea wa, awomy **sawo**. - Laten we naar de waterkant gaan om je jurk te **wassen**.>

sawobotyry (U), sawopotyry (A) (van **sawo** + -poty-, -ry) <ovg ww>. wassen v. meerdere kledingst. <Kamakon kamisa **sawobose!** - Laten we **kleren** gaan **wassen**.>

sawonary <znw>. long, mijn long

sawone <bnw>. licht v. gewicht <Moro mauru pompogatopo kubasi **sawone** man. - De kubasistok (droge tak v. Mauritiuspalm) is **licht**.>

se <hulp ww / wenspartikel>. 1 willende <Mohkaron tywekupiry **se** rypo naiton. - Zij hadden zich **willen** baden (lett. zij waren hun baden **willende** geweest).>

2 aanduiding dat een bep. handeling gewenst/aanstaande is <Konopo tywopyry **se** man. - Het wil gaan/gaat regenen.> <Kama, arepa enase. - <Kom, laten we **gaan** eten.> Zie ook: **sanory**

se' <uitroep, mnl. taal>. man!, joh! <Uwa **se'**! morowara kapyn man. - Nee **man!** Zo is het niet.> Zie ook: **gase, li/ri, wo**

sekurime (van **sekuri** + **-me**) <bnw>. week, zacht

-seme <voegw. combinatie>. om, zodat, opdat (de spreker is er nog niet, het beoogde moet nog plaatsvinden) <Wotake korogo, kabanopy**seme**. - Ik zal morgen komen **om** je te helpen.>

sepa ontk. vorm v. **se**

serewai <znw>. roofnagedis, grote teju (Tupinambis nigropunctatis)

serewary (van **serewa** + **-ry**) <ww>. hoesten <Ero koko imero **serewary** semangai, otono wa tapyije wa. - Ik heb de hele nacht **gehoest**, ik heb kou gehad.>

sibarari <znw>. ijzer <Ero **sibarari** pyrywary potyry me syja. - Dit **ijzer** maak ik tot mijn pijlpunt.>

sibari <znw>. steekrog

sibipa <znw>. bezinksel van cassavevocht (gomma)

simaruban <znw>. zijplank v. korjaal <Moro kurijara **simarupary** tagumbire man. - De **zijplank** van mijn korjaal is breed.>

simo <znw>. liaan <Wajamy tarapuru tykowakowaije **simo** moro man. - De schildpadtrap is een kronkelige **liaan**.>

simona <znw>. roer <Typiraken kurijara undymaton apukuita ke, **simona** ke erapa. - Zeilboten worden bestuurd met een peddel of met een **roer**.>

sina <znw>. fluit

sina ety <saenst.>. fluitmuziek <Moro **sina ety** uwanoposaton. - De **fluitmuziek** laat hen dansen.>

Sipu <znw>. Essequibo

sipuru <znw>. sur. eekhoorn (Sciurus aestuans)

sirapime <bnw>. smal <**Sirapime** moro oma ata, awytory mupija. - Als het pad **smal** is, kun je er niet (goed) lopen.>

sirito <znw>. 1 zevengesternte <**Sirito** epakasene ata, potosu itunu moro man. - Als het **zevengesternte** begint (lett. net "naar buiten komt"), is het grote regentijd.>

2 ster <Tomba ta pore ata, pyime **sirito** meneja. - Als de hemel helder is zie je veel **sterren**>

3 jaar <**Sirito** ymatyry jako Kalihna kyngano: "Sirito rapa kopoton." - Als het **zevengesternte** afloopt, zeggen de

Karaïben: "Het (nieuwe) jaar komt er weer aan." (lett. komt ons weer tegemoet).>

sjapo (U,F) hoed <Kalihna sjapory emydojan woto poko tytorykon jako, asiny wa tykorokary pona. - De Karaïben dragen een hoed als ze gaan vissen om hun hoofd te beschermen tegen de zon.> Zie ook: **sambreru (A,SP)**

sje'me <voegw v. contrast>. toch

sjo'ne <aanspr. titel>. gezegd tot jongere zus, of bekende vrouw die jonger dan de spreker is

sjykyi <znw>. blauwfoortje (Eucometis penicillata)

sonde (Sr) 1 zondag <Sonde jako erema wa. - Op zondag blijf ik rustig thuis.>

2 week <Ohtoro kurita ko auhto bo maitan? Oruwa sonde iwairy taro. - Hoe lang zul je thuis zijn? Ongeveer drie weken.>

sonson me (?A) <bnw>. mul, poederachtig

sopo (Sr) <znw>. zeep(poeder) <Ikoponene moro sopo kasakui. - Gebruik niet teveel zeep.>

sorobary <znw>. zijde, mijn zijde

su'para <znw>. houwer

sukuru (Sr) <znw>. suiker <Te am se man? Sukuru maro? - Wil je wat thee? Met suiker?> Zie ook: **iposinotopo**

sura <znw>. 1 opbergrek <O-e ko pyretiry sinoi? Mony bo sura tupo. - Waar heb ik mijn bord gelaten? Daar op het opbergrek.>

2 rek om vis te roosteren <Moro sura tupo woto anokaton. - Ze roosteren vis op dat rek.> Zie ook: **kanbo**

Surama <znw>. Surinamerivier

suwapuru (Sr) <znw>. lucifer <Wahto pomangary se ajata, suwapuru ke mipomae. - Als je een vuur wilt aansteken doe je dat met een lucifer.>

silyli <znw>. fluit

t- <persoonsaanduiding>. derde persoon. Zie ook: **ty-**

ta/da <nazetsel v. plaats>. in

tagane <bnw>. snel <Ero potosu masiniry tagane imero kurijara arojan. - Deze grote motor drijft de boot zeer snel voort.> Zie ook: **tosine**

tagutune (van **agutu** + t-, -ne) <bnw>. grijs-troebel <Potusu iromy ta tuna **tagutune** man. - In de grote droge tijd is de rivier **grijs-troebel**.> Gezegd van het water vanuit de Amazone-stroom.

tahkabore (van **ahka** + t-, -pore) <bnw>. 1 vruchtbaar v. grond <Erobo nono **tahkabore** man, irokero erobo mainary sikasa. - Hier is de grond **vruchtbaar**, vandaar dat ik mijn kostgrond hier aanleg.>

2 goed-groeiend v. planten (lett. "geestdriftig" groeiend).

taikese (van **ai** + t-, -ke-, -se) <bnw>. 1 klaar <Mohkaron tamamikon poko **taikese** mandon, irokero auhto wa ra'a kynysaton. - Ze zijn **klaar** met het werk, daarom gaan ze weer naar huis.>

2 opgehouden met <Mohkaron ware pokonokon kokorone **taikese** mandon. - De zangers zijn 's morgens vroeg **opgehouden**.>

takaraije <bnw>. 1 zwart(achtig) <Tapurupo ari'nadu embata kararimbo maro, iro ke worryijan kanaimerojan. - Met zwartsel gemaakt van de tapurpo-vrucht en roet beschilderen de vrouwen zich.>

2 donker <Kapu **takaraije** imero tuwaije man. - De hemel werd heel donker.> Zie ook: **tykaraije**

takumbire (van **akumbi(ry)** + t-, -re) <bnw>. breed <Moro emaminatokon tapara **takumbire** pore man. - De tafel waaraan zij werken is erg **breed**.>

tamepaje (van **emepa(ry)** + ty-, -je) <bnw>. gewend, trouw <Mohko wokory **tamepaje** tera man tpyty maro. Am oja noron tytory sepa man. - Die man is al gewend om bij z'n vrouw te blijven. Ergens anders wil hij niet gaan.>

tanomereke <bnw>. rond <Bal wara **tanomereke** man. - Het is zo **rond** als een bal.>

tampoko <znw>. oude man, grijsaard

tampokome (van **tampoko** + -me) <bnw>. oud (v. mannen) <Tusi **tampokome** tuwaije man. - Mijn opa is een **oude** man geworden.> Zie ook: **nopokome**, **penato**

tampokory (van **tampoko** + -ry) <bw>. geweldig, vreselijk <Am potosu kurijara **tampokory** i'wa tykase man. - Hij heeft een **geweldig** grote boot gemaakt.> <Paripe **tampokory** man. - Het waait **vreselijk** hard/ het is vr. onstuimig weer.>

tanune (?A), **tamyne** <bnw>. wit, bleek <Weju ta kijerebun arutapo, **tamyne** imero kanaijan. - Als de geraspte cassave in de zon gedroogd is, wordt hij helemaal **wit**.> <Ikoponene te rapa imynuru tyton man, irokero mauru wara imero **tamyne** tuwaije man. - Hij heeft teveel bloed **verloren**, daarom werd hij als katoen zo **bleek**.>

tamuru <znw>. grootvader

tamusi <aanspr.titel/eig.nm>. God, mijn Heer

tamusi <aanspr. titel>. in beleefdheid gezegd tot grootvader, ook gebruikt voor: God

-tamy- <aand. v. aspekt>. geeft het begin v. een handeling/proces aan

tamy <znw>. sigaret

tanamyje <bnw>. glibberig Zie ook: **tysamyryke**

tanamymembo <znw>. hapje eten

tanarike (van **enari** + **ty-**, **-ke**) <bnw>. bang <Pitanikon ewarumy ta **tanarike** mandon. - Kinderen zijn bang in het donker.>

tanymy <znw>. sterke drank, alcohol <Mohko jasakary jukujan **tanymy** enyry poko. - Mijn stamgenoot stelt mij op de proef (om te zien) of ik ook tegen **alcohol** kan.>

tapara (Sr) <znw>. tafel <**Tapara** tupo na'na kenemaminano kareta poko. - Wij werken aan **tafel** aan een boek.>

tapeke (U), topeke (A) (van **epe(ry)** + **ty-**, **-ke**) <bnw>. vruchtgevend <O'win sirito pahpota ero kapajary **tapeke** tera kanaitan. - Over een jaar zal deze papajaplant **vruchten geven.**> Zie ook: **epetary**

tapene (van **epe(ty)** + **ty-**, **-ne**) <bnw>. duur <Erome pahporo oty **tapene** mandon. - Tegenwoordig is alles **duur.**>

tapire <bnw>. rood <Mohkaron Sitoto **tapire** tuwaitokon me, kusewe ke kenekujumaton. - De bovenlandse Indianen behandelen zich met kusewe (rode kleurstof) om zich **rood** te maken.>

tapopone <bnw>. raak schietend <Mohko wokry **tapopone** man pyrywa emokryy poko. - Die man schiet altijd **raak** bij het boogschieten (lett. is **raakschietend** bij het pijlschieten).>

tarapu <znw>. trap, ladder <Moro **tarapu** ene'ko y'wa no, ko'ko am siposa. - Geef me die **ladder** even, ik pluk wat kokosnoten.>

tarara <znw>. wagen, voertuig, (brom)fiets <Paransi Kalihnary ty**tararake** mandon. - De franse Karaïben hebben auto's.>

taruta (van **aruta(ry)** + t-) <bnw>. droog, (uit)gedroogd <Moro tjupo **arutapo ene wysa**. - Die ingedroogde "pan" ga ik inspekteren.> nl. om te zien of er veel vis in zit.

tasiwyine (van **asiwyi(ny)?** + t-, -ne) <bnw>. helder <Moro parana ra'na tuna imero **tasiwyine** man. - Ver de zee op is het water erg helder.>

tata (mama) <aanspr. titel>. gezegd tot moeder en tantes v. moeders kant

tatapuje (van **etapu(ru)** + ty-, -je) <bnw>. dicht, gesloten <Mohko chinese wa tywingerery **tatapuje** man. - De Chinees heeft zijn winkel gesloten.> Zie ook: **tywotapuje**: <Wingere **tywotapuje** man. - De winkel is gesloten.>

tatore (van **ato(ry)** + t-, -re) <bnw>. met een gat, een gat hebbend <Ero sapato **tatore** man. - Deze schoen heeft een gat.>

tatoretoore (van **ato(ry)** + t-, -re-, redupl. -toore) <bnw>. vol gaten <Tuwaro koro! Ero oma **tatoretoore** man. - Pas op! Deze weg zit vol gaten.>

tatyta (van **atyta(ry)** + t-) <bnw>. gegroeid <Moro nipompo pomyi tatyta tera man. - De peper die ik geplant heb is al gegroeid.>

tauranbosine (van **auran** + t-, -posin-, -ne) <bnw>. grappig <Mohko wokyry **tauranbosine** pore man am mosiro jako. - Die man is erg grappig tijdens een gezamenlijke werkdag.>

taurane (van **auran** + t-, -ne) <bnw>. 1 praterig, rap v. tong <**Taurane** ne tera'a man. - Hij is te praterig.>
2 mondig <Aturupoko i'wa aseke, **taurane** waty man. - Vraag het hem zelf, je bent toch mondig.>

tauranen (van **auran** + t-, -ne-, -n) <znw>. prater

taure <bnw>. glimlachend, lief

tawahpore (van **ewahpo(ry)** + ty-, -re) <bnw>. 1 blij <Jomorykon **tawahpore** mandon toneine wytopoto. - Mijn familie is blij wanneer ik hen kom opzoeken.>
2 vriendelijk <**Tawahpore** roten embatary man. - Hij heeft een vriendelijk gezicht.> Zie ook: **taure**

taweije (van **awei(ry)** + t-, -je) <bnw>. licht, helder <Owara nuno wopyry jako, **taweije** imero man. - Als het volle maan is, is het een heldere nacht.>

tawoje (van **awo(myry)** + t-, -je) <bnw>. 1 overeind, rechtopgaand <Mohko o'memembo **tawoje** tera nan? - Loopt je kind al? (lett. is je kind al rechtop?)> Zie ook: **pyre**

2 open <Moro pena tawoje man. - De deur staat open.>

te/de <voegw v. contrast/ part. v. focus>. maar <A-u jomy ataro nyton, a-u de sipi sirapumae. - Mijn vader ging op jacht, **maar** ik repareer het net.> <Morowara de moro oty ne'i! - Zó is die zaak **aan** gebeurd.>

-tepy-/-te- (var. van: **-kepy-/-ke-**) <aand. v. aspekt>. geeft einde v. handeling/proces aan <Ajaitepyi? Uwa, ko't te jaitetake. - Ben je er klaar mee? Nee, maar ik zal er gauw mee klaar zijn.>

tijanare <bnw>. 1 hard <Paira jamynapo **tijanare** tampokory man. - Het binnenste van de letterhoutboom is vreselijk hard.>

2 moeilijk, ingewikkeld <Ero onumenganon **tijanare** pore mandon. - Deze gedachten zijn erg **ingewikkeld**.> Zie ook: **tupime, awosinbe**

tijeke (van **je(ry)** + **ti-**, **-ke**) <bnw>. scherp <Su'garary **tijeke** roten iwairy man. - Mijn houwer moet altijd **scherp** zijn.>

tijenonoken (van **jenono(byry)** + **ti-**, **-ke-**, **-n**) <znw>. vijand (lett. iem. die je niet aankijkt) <Morowara **tijenonoken** ajata, ajasakary osepa man. - Als je je zo **vijandig** opstelt gaat iedereen je uit de weg.>

timimike <bnw>. 1 zacht <Kurita wara ro apipo kyrykyrymary jako karapa ke, **timimike** kanaijan. - Als je je huid dagelijks insmeert met **olie**, wordt hij zacht.>

2 slijmig <Moro ko'ko ata asery me, **timimike** noron man. - Als de kokosnoot jong is, is het vruchtvlees nog **slijmig**.> Zie ook: **sekurime**

tipipake <bnw>. plat <Mohko sibari **tipipaken** woto mohko man. - De steekrog is een **platte** vis.>

tjaro! <uitroep>. heus, uitroep v. verbazing/twijfel <Morowara nan? **Tjaro** nare. - Is het zo? Ik betwijfel het.>

tju' <uitroep>. weg jij! (tegen hond)

tjulalapi <znw>. godsvogeltje, huiswinterkoning (Troglodytus aedon)

tjumbe (van **itunu?** + **pe**) <bnw>. bitter <Kasiripo jasakotapo imero **tjumbe** man. - Zuurgeworden cassavevocht is erg **bitter**.>

tjupo <znw>. kleingeworden vijver, pan <Moro **tjupo** arutapo ene wya. - Ik ga kijken of de pan al ingedroogd is.> Een

pan is het diepe gedeelte van een zwamp, waarin in droge tijden veel makkelijk te vangen vis overblijft.

tjupo <znw>. gras, onkruid <Mosiro sitasa mainary ta **tjupo** nary boko. - Ik houd een dag van gezamenlijke arbeid om het **onkruid** in m'n kostgrond te wieden.>

tjy'me <bnw>. 1 stil <Tjy'me aiko (se/wo)! - Wees stil (man/vrouw)!>

2 rustig <Pebeihto waty ata, tuna imero **tjy'me** man. - Als er geen wind is, is het water erg **rustig**.>

tokyine (van **ekyi(ny)** + ty-, -ne) <bnw>. 1 rokerig <Moro Sabara-u wypyry Marauni ta **tokyine** man. - De Julianatop in het Marowijnedistrikt is een "rokende" berg (eig. met nevels omgeven).>

2 stoffig <Iromy jako oma imero **tokyine** man tarara wytory jako ipato. - In droge tijden is de weg erg **stoffig** als er auto's langs rijden.>

-tome <voegw. combinatie>. om te (de spreker is er al) <Wopyi ko'i roten am oty aturupotome. - Ik ben even gekomen om iets te vragen.>

tomepore (A), tamepore (U) (van **omepo** + t-, -re) <bnw>.

1 goed v. karakter <Isano **tamepore** man. - Zijn moeder is **goed van karakter**.>

2 gelukhebbend <Tamepore awairy ke, moro amaminano topoje o'wa man. - Omdat het **geluk met** je is, heb je dat werk gevonden.> Zie ook: **tykorokuke (Sr)**

tomere (van **eme(ry)** + ty-, -re-, -se) <bnw>. gek, zonder manieren <Mohko wokryry tywetympo mero **tomere** kanaijan. - Die man doet **gek** als hij teveel gedronken heeft.>

-ton <achtervoegsel>. meerv. uitgang bij ww

tonabire (van **enabi(ry)** + t-, -re) <bnw>. jokkend, bedriegend <Ohtonome ko **tonabire** ne tera'a man se'! - Waarom houd je toch zo van liegen (lett. ben je toch zo **liegend**).>

tonomy <znw>. dier, wild, vleesachtig voedsel <Ituta **tonomy** i'wa topoje man. - Hij heeft **wild** gevonden in het bos.>

tonoro <znw>. vogel <Moro itu ta pyime pore **tonoro** man. - In het bos zijn vele **vogels**.>

topu <znw>. steen, rots <Moro Kalihna waitopombo po am **topu** tymeren man. - In die oude Karaïbse plaats is een **rots** met rotstekeningen.>

toroisia <znw>. putter (Tachyphonus surinamus) <Wewe jumy boko **toroisia** nuwae ra. - Aan de top van de koning der bomen (bij de Karaïben: de takini) danst de **putter**.>

gads fowroe

3 soorten door elkaar.
NB putter parasiteert op gads fowroe

tosine (van **esi** + **ty-**, **-ne**) haastig Zie ook: **ko'i**, **wosimary**

tu- Zie ook: **ty-**

tudewroko (Sr) dinsdag

tu'kusi <znw>. s. pijlpunt

tukuluwe <znw>. stondeiri (Columbigallina calpacoti, ...)
tajersoort

tukúsi <znw>. kolibri (Trochilidae)

tulare (van **ura(ry)** + **t-**, **-re**) <bnw>. huilerig <Akorepe
jenepa tuwe'ipo mero, mohko pyty **tulare** tuwaije man. -
Toen zij mij lange tijd niet zag, **hulde** mijn vrouw
vaak.>

tuma <znw>. pot <Moro **tuma** no itako wahto wyino. - Haal de
pot even van het vuur.>

tuna <znw>. 1 water <Taramyke tywairy ke, tywomy maro
nataporomyi **tuna** taka. - Omdat hij het warm had sprong
hij met kleren en al in het **water**.>

2 rivier <**Tuna** ijary taka tyton mandon, sipi anku. - Ze zijn
aan de bovenloop van de **rivier** gaan vissen met een
drijfnet.>

3 drinkwater, iets te drinken <**Tuna** am se man? A'a, tuna
sanory wojan. - Wil je **iets te drinken** hebben? Ja, ik heb
vreselijke dorst. (lett. de zin in **water/iets te drinken**
doodt me)>

tunambo (van **tuna** + **-mbo**) <znw>. iets te drinken; een slokje
<**Tunambo** am enyko. - Drink een **slokje**.>

tupime (van **upi(ry)** + **t-**, **-me**) <bnw>. moeilijk <Paranakyry
Karihna auran epojan **tupime**. - Buitenlanders vinden de
Karaïbse taal **moeilijk**.>

tupune (van **punu**) <bnw>. 1 dik, volslank, stevig, goed in het
vlees zittend <**Tupune** ata, Karihna tasakary enejan
irupynme. - De Karaïben vinden het ideaal als hun
soortgenoten (lekker) **stevig** zijn.>

2 vlezig <Moro maripa epery **tupune** man. - De maripavriucht
heeft **vlezig** vruchtvlees.>

3 met een (stort)bui <**Tupune** pore konopo nopyi. - De regen
stortte **met bakken tegelijk** uit de lucht (lett. kwam heel
dik).> Zie ook: **typunbore**, **typunbosine**, **ipuma**, **typungese**

tupupone (van **upupo** + **t-**, **-ne**) <bnw>. knap, verstandig <Mohko
wokyrymembo imero **tupupone** man stjoro ta. - Die jongen is
erg **knap** op school.> Zie ook: **upupoma**

turupo <znw>. hart, mijn hart

turupota (van **rupota(ry)** + tu-) <bnw>. vermoeid <**Turupota** tuwairy ke konotaremano nimoku ta. - Omdat hij **vermoeid** is, rust hij in de hangmat.>

tusi (U), tansi (A) <aanspr. titel>. opa, familiair

tuwaije (van **(w)ai(ry)** + tu-, -je) <bnw>. rijp <**Tuwaije** tera moro mangy ata, am ipóko. - Als de mango's rijp zijn, mag je ervan plukken.>

tuwaro <bnw/uitroep>. pas op, wees op je hoede

tuwaromary (van **tuwaro** + -ma-, -ry) <ovg ww>. 1. iem. ergens aan herinneren <Paramuru wa kytundapo mero, kyt**tuwaromakon** me supara am apyiry poko. - Als we in de stad aankomen, moet je me **herinneren** dat ik een houwer moet kopen.>
2. opvoeden <A-u sano wa ty'makon **tuwaromano** irupa. -

ty- <persoonsaanduiding>. derde persoon, bezittelijk: zijn eigen. Zie ook: **t-**, **i-** (ty- wordt tot to- voor woorden beginnend met -e- (b.v. "toky"=ty+ +eky=zijn huisdier); ook wordt het geassimileerd tot ti- en tu-. Samen met -ke, -me, -ne, -pe en -re wordt ty- ook gebruikt om bnw te vormen.), tijeke, tuwareke, tygore, e.d.

tybopore <bnw>. lekker ruikend <Karihna **tybopore** sopo se man. - De Karaïben houden van **lekker ruikende** zeep.>

tygore (van **ygo(ry)** + t-, -re) <bnw>. stinkend <Peapo woto-uwembopo mipasa, **tygore** kanaitan. - Gooi de visafval niet op het strand, het zal stinken (lett. Je gooit de visafval op het strand. -afkeurend gezegd-, het zal **stinkend** worden).>

ty'kone (van **ykon(y)** + t-, -ne) <bnw>. vuil <Ero nimoku ty'kone man, isawoko iroke. - Deze hangmat is **vuil**, was hem dus.>

ty'sanóre (van **ysanó** + t-, -re) <bnw>. koud, koel <Kulando awonykyry jako koko, **ty'sanóre** man. - Als je 's nachts buiten slaapt, heb je het **koud**.>

tykapere <bnw>. glad <Tjy'me ata, moro Marauni ta tuna irupynme **tykapere** man. - Als het rustig is, is het water in de Marowijne heel mooi **glad**.>

tykapory, itykapory (van **tyka** + -po-, -ry) <ovg ww>. (iem.) laten schrikken, doen schrikken <**Tykapory** se ne'i, irombo te a-u na'nen senei mohko okoju. - Hij wilde me **laten schrikken**, maar toch had ik de slang het eerst gezien.>

tykaraije <bnw>. zwart, donker

tykary, itykary (van **tyka** + -ry) <ovg ww>. (iemand) laten schrikken, bang maken <Moro arakabosa moy tykanon tykano - De gewerschoten **maken** mijn kinderen **bang**.>

tykepure (van **kepn(ru)** + ty-, -re) <bnw>. nat, eenvoudig <Moro pato kyton! **Tykepure** noron man. - Loop daar heen! Het is er nog **nat**.>

tykonike (van **koni (Sr)** + ty-, -ke) <bnw>. 1 wijs, verstandig <Mose pitani ko'i tupupo ta otykon apyijan, imero **tykonike** man. - Dit kind is gauw van begrip, het is erg **verstandig**.>

2 slim <Mose akusiwai imero **tykonike** man. - De acushi is erg **slim**.> Zie ook: **tupupone**

tykoren (van **tykore** + -n) <znw>. 1 de stinkende <Mohko **tykoren**, aware. - Die **stinkende**, de aware. (titel karaibs lied)>

2 aarde, wereld (fig.) <Jemamyry ero **tykoren** tupo ra! - Dat is nou mijn leven op deze **wereld**! (uiting van onvrede met ..)>

tykowiye (van **kowai** + ty-, -je=re) <bnw>. krom <Pyrywary **tykowiye** man, irokero itobopa man. - De pijl is **krom**, daarom schiet hij niet goed.>

tykowakowiye (van **kowai** + ty-, -kowa-, -je) <bnw>. kronkelend <Okoku **tykowakowiye** kynysan. - Slangen gaan **kronkelend** vooruit.>

tymomoke <znw>. zacht, vermolmd

tymonagen (van **mona** + ty-, -ke-, -n) <znw>. dief <**Tymonagen** pylatarymbo pinai. - De **dief** heeft mijn geld gestolen.>

tymonge <bnw>. met een groep

tymotymonge <bw>. groepsgewijs <**Tymotymonge** kyndoposaton. - Ze wandelen **groepsgewijs**.>

tyngary / ityngary (van **tynga** + -ry) <ovg ww>. (mijn/zijn/het) trekken/slepen van <Mosirome moro aseryme ikapyyo kurijara **tynga** kamakon - Laten we gezamenlijk de nieuwgemaakte boot (uit het bos) gaan **slepen**.>

typo <znw>. 1 apart <Mohko woto yko no typo y'wa. - Zet deze vis even **apart** voor mij.>

2 erbuiten <**Typo** aiko do! - Houd je **erbuiten** man!> Als reactie op een plagerijtje. Zie ook: **poko wairy**

3 afzijdig <**Typo** ajata, ajasakarykon osepa mandon. - Als je je (altijd) **afzijdig** houdt, dan houden je medemensen (lett. stamgenoten) niet van je.>

typokoroke <bnw>. kleverig <Jainary **typokoroke** man. - Mijn **handen** zijn kleverig.>

typoroten <bw>. zomaar, plotseling

typosine (van **posin** + ty- en -ne) <bnw>. 1 zoet <Moro mangy apirymbo **typosine** man. - De rijpe mango is zoet.>

2 lekker <Tata imero **typosine** tywetumamokary ukusan. - Mijn moeder kan heel **lekker** koken.>

typunbosine (van **pun(u)** + ty-, -posi(n)-, -ne) <bnw>. met lekker vlees, lekker stevig

typungese (van **pun(u)** + ty-, -ke(py)-, -se) <bnw>. mager Zie ook: **ipuma**

typunpore <znw>. vlezig

typylatake (van **pylata** + ty-, -ke) <bnw>. rijk <Typylatake ajata, ... - Zie ook: **totyke, gudume**

typylataken (van **pylata** + ty-, -ke-, -n) <znw>. rijke <Mohko **typylataken**ymbo tywepato ra'a man pa'u wa. - Die **rijke man** is weer weggegaan naar het buitenland.> Zie ook: **totyken**

tyre <uitroep>. precies! juist! als bijval

tyrewuju <znw>. Kara'ib v. ongemengd/zuiver ras <Mohkaron Marauni-ponokon Kalihna ejatojaton **Tyrewuju** me. - De Kara'iben van de Marowijne worden "Tyrewuju" genoemd.>

tyromose (van **rom(byry)** + ty-, -mo-, -se) <bnw>. dood, gestorven <Mene jetunbe tuwaije man, irombo **tyromose** man. - Hij was erg ziek en daarna is hij **gestorven**.>

tysakereke <bnw>. vaalbleek

tysamyryke <bnw>. glibberig <Moro **tysamyryke** oma ta awytory jako, ambopo momabosan. - Als je op het **glibberige** pad loopt, struikel je soms.> Zie ook: **samsam me, sonson me, tanamyje**

tysangumure (van **sangumu** + ty-, -re) <bnw>. ongezeefd, met bezinksel <Irupa moro kasiri isukapa tuwaije man, irokero **tysangumure** man. - Het kassavebier is niet goed gezeefd, daarom heeft het nog bezinksel.>

tysánore <bnw>. aantrekkelijk <**Tysanore** pore mohko worryi ra. - Tjonge! wat is die vrouw **aantrekkelijk**.>

tysapire (van **sapi** + ty-, -re) <bnw>. speels <Tuwaro koro mohkaron pitanikon pona aiko, **tysapire** ne tera mandon. -

Let goed op de kinderen, ze zijn weer erg speels.> Zie ook: tauranbosine

tysese-ure <bnw>. met franje <Tysese-uren saja ta tywekurama man. - Zij heeft zich uigedost met een omslagdoek met franjes.>

tywotaporonge <bnw>. 1 op en neer gaand <Parana ta moro kurijara tywotaporonge imero kynysan. - Op zee gaat de boot heel erg op en neer.> Zie ook: tapopone

2 huppelend <Y'me tywotaporonge nitundai stjoro wyino. - Mijn jongen is huppelend thuisgekomen van school.>

u'kary (van u'ka + -ry) <ovg ww>. de kop eraf doen <Mohko pyindo u'kano, sawone kopore iwaitome. - Hij doet de kop van de pingo om hem lichter te maken.>

ukáry (van uka + -ry) <ovg ww>. 1 bakken v. aardewerk <Tata moro tysamakuru ukáno. - Moeder bakt de aarden kruik.>

2 verhitten v. boot <Kurijara ukáry jako, pebeihto tji'me iwairy man. - Bij het verhitten van een boot moet het windstil zijn.> De Karaïben maken hun boten door een uitgeholde boomstam na verhitting in de breedte uit te buigen. Zie ook: ekeiry, ikalalakary

ukuru 1 tellen <Ero apylatary. Irupa koro ra'a ukuko! - Hier is je geld. Tel het weer even goed na.>

Ynewara ukury na'na wa:

(Hoe wij tellen)

1.o'win	11.ainabatoro tuponaka o'win
2.oko	12.ainabatoro tuponaka oko
3.oruwa	13.ainabatoro tuponaka oruwa
4.okubaen/okupaime	14.ainabatoro tuponaka okubaen
5.ainadone/ajatone	15.atone epy / 10 + 5
6.o'wintoima	16.atone epy tuponaka o'win
7.okotoima	17.atone epy tuponaka oko
8.oruwatoima	18.atone epy tuponaka oruwa
9.okubaentoima	19.atone epy tuponaka okubaen
10.ainabatoro/ ainapatoro	20.o'winkari'na

21.o'winkari'na tuponaka o'win
30.o'winkari'na tuponaka ainabatoro
31.o'winkari'na tuponaka ainabatoro tuponaka o'win
40.okokari'na
60.oruwakari'na
80.okubaenkari'na
100.ainatonekari'na

- 2 achten, beschouwen als <Jawanme jopoto emaminary ke, na'na jopoto me anukupa noron man. - Als een leider slecht werkt, **achten/beschouwen** we hem niet meer als leider.>
 3 op de proef stellen <Mohko jasakary jukujan tanymy enryr poko. - Mijn stamgenoot **stelt me op de proef** of ik ook tegen alcohol kan.>

✓ **ukuru, woto ukuru** (van **uku (Sr)** + -ru) <ovg ww>. hengelen
 <Koinaro **woto ukuru** se rypo we'i, ikowaipa te wa. - Gisteren had ik willen **hengelen**, maar ik had geen haak.>

- ukutyry** (van **ukuty** + -ry) <ovg ww>. 1 weten, iem. kennen
 <Mukusan o-e emamyry? - **Weet** je waar hij woont?> <Mukusan mose? Uwa, noky me iwairy anukutypa wa. - **Ken** je hem? **Neen**, ik weet niet wie hij is.>
 2 kunnen <A-u ero manare kapyry sukusa ena'a. - Ik **kan** de manari (vierkante zeef) ook vlechten.>

ulakekary (van **ula(ry)** + -ke-, -kary) sussen, doen bedaren
 (lett. het huilen laten stoppen)

ulary <znw>. gehuil <Mohko pitani **ulary** jemerekary se man. - Het **gehuil** van het kind begint mij te irriteren (lett. wil me gek maken).>

- ulary** <onovg ww>. 1 huilen <Ohto ko mohko y'me ne'i? **Ulary** irombo setae. - Wat is er met mijn kind gebeurd? Want ik hoor het huilen (lett. **zijn huilen**).>
 2 jammeren, luid weklagen <Noky nare tyromose nan? Mohkaron jasakarykon **ulary** irombo setae. - Wie is er eigenlijk overleden? Want ik hoor mijn stamgenoten **weklagen**.>

- umembotyry** (van **umem(yry)** + -poty-, -ry) <ovg ww>. 1 rollen
 <ovg ww>. <Ero ori'no **sumembosan**. - Ik **rol** de klei.>
 2 rondraaien <onovg ww>. <**Jumembotyry** jupupo jetunanopyi. - Ik krijg hoofdpijn van het rondraaien>
 3 in war brengen, doen duizelen <Moro auran jupupo **umembojan** tera'a. - Dat woord brengt me **in de war**.>

- umemyry** <ovg ww>. 1 om de bocht brengen (buigen) <Moro kurijara **umengo** jarowa. - **Breng** de boot **om de bocht** hierheen.>
 2 in de war brengen, doen duizelen <Moro oty jupupo **umegan**. - Dat ding **brengt** mij **in de war**.>

- undy** <znw>. 1 stronk <Ynebo ko moro su'para minoi? Mony wewe **undy** bo. - Waar heb je de houwer gelaten? Daarginds bij die boomstronk.>
 2 achterkant v. boot

undy (wyino) het oosten <**Undy**-ponokon Kalihna okabyn roten kynysadon Paransi wyino naka. - De Karaïben van het oosten gaan vaak naar de **Franse kant**.>

undykary (van undy + -kary) ontwortelen. Zie ook: **ungary**

undymary (van undy + -ma-, -ry) <ovg ww>. 1 sturen, besturen
 <Galibibonokon tipiraken kurijara **undymaton** apukuita ke,
 simona ke erapa. - De mensen van Galibi **besturen** hun
 zeilboten met een peddel of met een roer.>
 2 besturen, leiden <Oty jako na'na tykomabo man kondere
undymanamon wa. - Onlangs werden wij opgeroepen door de
leiders van het land.>

undypo (van undy + -po) <znw>. afgehouden boomstronk, stomp
 <Wewe **undypo** sitae mainary ta. - Ik haal de **boomstompen**
 uit mijn kostgrond.>
 1 achtersteven v. boot

unemyry (van unemy + -ry) <ovg ww>. 1 begraven <Onewara ata
 ko mohko tampoko **unemyry** se mandon? - Wanneer willen
 jullie de oude man **begraven**?>
 2 bewaren, bedekken <Moro paruru **suneja** sakau ta ko'i
 apitatome. - De bananen **bedek** ik met zand om ze snel rijp
 te laten worden.>

ungary (van un(dy) + -kary) <ovg ww>. ontwortelen, met wortel
 en al uittrekken <Maina taka wysa wewe undysan **ungabose**.
 - Ik ga naar de kostgrond om boomstronken te weg te halen
 (lett. te **ontwortelen**).> Zie ook: **undykary**

upakary (van upaka + -ry) <onovg ww>. wakker worden
 <Ajupakatoko, nemamyi tera irombo. - **Worden** jullie
wakker, want het is al morgen.>

upary <ovg ww>. voeden, een maaltijd opdienen <Y'memembo
 manaty aituru ke noron **supae**. - Ik geef mijn baby nog
 borst**voeding**.> <Yino wopypo mero ataro'embo tumaitupo ke
supatake. - Als mijn man van de jacht terugkomt zal ik
 hem peperwater (soep) **opdienen**.>

upino <nazetsel v. plaats>. onder

upiry <ovg ww>. 1 zoeken <Koinaro ituta utapypo jawo **upiry**
 poko nikomaton erome. - Vandaag is men de hele dag door
 aan het **zoeken** geweest naar de gisteren in het bos
 verdwaalde oom.>
 2 niet kunnen <Otonobe wa. Irupa wotaremary **supija**. - Ik ben
 verkouden. Ik kan niet goed ademen.>

upupo <znw>. hoofd

upupo jepo <samenst.>. schedel

upupoma (van upupo + -ma) <bnw>. dom (lett. zonder-hoofd)
 <Upupoma awairy roten awopoi. - Het is alleen door je
domheid dat je dit ongeluk gekregen hebt.> Zie
 ook: **utarypa**, **usagypa**

uremary (van **urema** + **-ry**) <ovg ww>. ophangen <Erokon nisawopo kamisa, morobo uremaboko y'wa. - Hang de kleren die ik gewassen heb daar op.>

urory waaien <Wahtory tywotapyiry sepa man, ae no koro, suroi woriwori ke. - Ik kan mijn vuur wil niet aankrijgen, wacht, laat me het met de waaijer **aanwakkeren** (lett. waaien).>

usagypa (van **usagy(ry)** + **-pa**) <bnw>. zonder-hersens <Ohto ko man se'! **Usagypa** kahtu man? - Wat is er met jou! Waar zijn je hersens toch (lett. je bent toch niet **hersenloos?**)> Zie ook: **upupuma**, **utarypa**

usagyry (van **usagy** + **-ry**) <znw>. hersens <Mohko tonomy upupombo kysemal. Typosinene man moro **usagypo**. - Gooi de kop van dat dier niet weg. De hersenen zijn heel lekker.>

usedy <znw>. (zijn) hoofdhaar <**Jusedy** simoja kurita wara ro. - Elke dag vlecht ik mijn **haar**.>

usenano (van **use(dy)** + **-nano**) hoofdhaar, alg. <**Usenano** ykatory mukusan? - Kun je iemands **haar** knippen?>

utakary (van **utaka**) <ovg ww>. iets verliezen, vergeten <Pylata je'ny **sutakai**. - Ik heb mijn portemonnee **verloren**.> <Ae no koro, **wonumengai** no, **sutakai**. - Wacht even, laat mij even nadenken, ik ben het vergeten.>

utarypa (van **utary** + **-pa**) <bnw>. dom <Mohko mitani **utarypambo** man. Tuwe'ipopo ro man. - Dat kind is erg **dom**. Het blijft steeds zitten.> Zie ook: **upupoma**, **usagypa**

uwa <ontk.w>. neen Zie ook: **kanuwa**

uwano <znw>. (dans)feest <Sambula mory setae, o-e ko moro uwano nan? - Ik hoor het gedreun van de Indiaanse trom, waar wordt er gedanst?>

uwanome <bw>. met opzet <Ajenapitae, **ajuwanome** me'i. - Je jukt, je deed het **met opzet**.>

uwapo, wapo <nazetsel v. tijd/plaats>. voor

uwapotombo, mv. uwapotosan (van **uwapo** + **-to-**, **-mbo/-san**) <znw>. oudere, gerespeteerde voorganger

uwapatory (van **uwapo** + **-to-**, **-ry**) <znw>. oudere broer/zuster, oudere <**Juwapatory**kon jemaboty i irupa jemandome. - Mijn **oudere familieleden** hebben mij gewaarschuwd om goed te leven.>

uwasety <znw>. heup

uwentbo <znw>. buik

uwentary <onovg ww>. overgeven

uwesan <znw>. ingewanden

wa, 'wa <nazetsel v. richting/oorzaak>. 1 naar, in de richting van <Kamaraguri **wa** nyton, woto ekarama - Hij ging naar St.Laurent om vis te verkopen.>

2 voor, ten behoeve van, aan <Woto am senepyi o'**waine**. - Ik heb wat vis **voor** jullie meegebracht.> <Nekarityi y'**wa**. - Zij heeft het aan mij verteld.>

3 door (oorzaak) <Noky **wa** ko tywo nan mose pakira? - **Door** wie is deze halsbandpeccarie gedood?>

wahto <znw>. vuur <**Wahtory** tywotapyiry sepa man, moro wewe tykepure man. - Ik kan mijn **vuur** niet aankrijgen, het hout is vochtig.>

wa'ima <znw>. hagedis (Teiidae)

wairy (U)/ weiry (A) (van ai/ei + w-, -ry) <ww>. 1 zijn <Pitani me **wairy** ke, yinodary sepa nase **wa**. - Omdat ik nog jong **ben**, wil ik nog niet trouwen (lett. mijn-trouwen niet-willend nog ik-**ben**).>

2 worden <Uwapotombo me nase **wairy** sepa wa. - Ik wil nog geen oudere **worden**.>

3 doen <Oty ko **tuwaije** nan moro wenahpota? - Wat **deed** hij daarna?> Zie ook: **tuwaijembo me man, we'ipo** (Zie hieronder voor de (onregelmatige) verbuiging:

tegenw. tijd/ neutraal/duratief:	zojuist gebeurd/ bevestigd:	verleden tijd/ duratief:
-------------------------------------	--------------------------------	-----------------------------

(a-u)	wa	we'i	wakon
(amoro)	mana	me'i	makon
(kyhko)	kydae	kyde'i	---
(mohko/ na'na)	man	ne'i	kanakon
(kyhkaron)	kydaton	kydaiton	kydatokon
(amyjaron)	mandon	maiton	matokon
(mohkaron)	mandon	naiton	kynatokon

(a-u)	waija
(amoro)	maiya
(mohko)	kanaijan

wajamaka <znw>. leguaan (Iguana iguana)

wajo <znw>. zout

wajobe (van **wajo** + -be) <bnw>. zout, hartig <Ikoponene dera
wajobe mohko woto tymoka man. - De vis is te zout
gekookt.>

wala <znw>. rode ibis <Wala wytory ra ... - Daar gaat de rode
ibis al weer ... (zo in een lied)>

wansiri <znw>. kleine vogel, zangvogel

wapo ro <voegw combinatie>. voordat <Awendamery **wapo ro**,
asainakome. - **Voordat** je eet, moet je je handen wassen.>

wara <nazetsel v. relatie>. als, net als (gebruikt in
vergelijkingen, of bij aanduiding van iemands rol).

wara ro <bw>. 1 elke .. (gezegd van tijden) <Kurita **wara ro**
womepae, iwara ko'i sukutake. - **Elke** dag leer ik en zo
(dus) zal ik het vlug kunnen.>

2 overal (gezegd van plaatsen) <Ajenuro **wara ro** man. - Je
kijkt overal.>

ware <znw>. lied

waretary (van **ware** + -ta-, -ry) <ovg ww>. (mijn) zingen
<Sambula poko **waretary** jako, tyse pore wonumengary
kynysan - Als ik bij de sambula zing zijn mijn gedachten
heel ver.>

warory <onovg ww>. geblaf v.e. hond <Mohko pero **warory**
jemerekano. Imomako! - Het **geblaf** van die hond irriteert
me. Jaag hem weg.>

wasai <znw>. paarse palmvrucht waarvan een geliefde drank
wordt gemaakt

watarukary (U), wotarukary (A) <wdk ww>. (mijn/zijn) in de
hangmat klimmen, slapen gaan <A-u irombo, **watarukae**. -
Wat mij betreft, ik klim in m'n hangmat.>

waty <ontk.w.>. 1 niet, geen <Stjoro **waty** man erome. - Er is
geen school vandaag.>

2 toch, immers Dit gebruik van **waty** gaat terug op het Sr..
no.

wawa <aanspr. titel>. gezegd tot oudere zuster, of tot
bekende vrouw die ouder is dan de spreker

webegimary (van Sr: **begi** + we-, -ma-, -ry) <wdk ww>. (mijn)
bidden <Kokoro wararo Tamusi wa **wepegimae**. - Elke morgen
bid ik tot God.>

weju <znw>. 1 zon <Weju ta awytory jako, sjapoke emyndoko. - Als je in de zon loopt moet je een noed dragen.>

2 seizoen <Asery sirito awomyry ta, awara wejuru konotamojan. - Bij het begin van het jaar begint het awaraseizoen.>

wekuramary (van kurama + we-, -ry) <wdk ww>. z. versieren, uitdossen <Kydekuramane, irombo mero uwa kytake. - Laten we ons mooi uitdossen en dan gaan dansen.>

wekyrykyrymary (van kyry(kyry)ma + we-, -ry) <wdk ww>. zich inwrijven, masseren <Karapa ke wekyrykyrymae. - ik wrijf mijzelf in met palmolie.> Zie ook: **ikyrymary**

wekyrykyrymary <wdk ww>. z. wrijven

wemory, iwemory (van (i)'mo + we-, -ry) <wdk ww>. (mijn/zijn) barsten, stukbreken <Ukary jako, ero samaku tywemobose man. - Tijdens het bakken is deze kruik helemaal gebarsten.>

wemy <znw>. mijn draagmand Zie ook: **emdory/emyndory**, <Ky+wemyndoko se no. - Kom me even helpen m'n mand te dragen.> ((bedoeld wordt het optillen en het leggen van de draagband om iemands voorhoofd))

wenahpo <znw>. voetsporen <Monybo wenahpo am senei. - Ik heb daar wat voetsporen gezien.>

wenahpota <nazetsel v. plaats/tijd>. na, nadat, volgend op

wendamery <wdk ww>. eten (hoofdmaaltijd) <Awendamery wapo ro, asainako - Voordat je eet moet je je handen wassen.>

wengosi <znw>. voor alle kleine miersoorten <Typosinamon otykon motobo kysinoi, wengosi komatan. - Laat daar geen zoete dingen liggen, het zal mieren aantrekken.>

wepanamary, iwepanamary (van pana + (i)we-, -ma-, -ry) <wdk ww>. (mijn/zijn) luisteren <Stjoro ta jata, irupynme imero wepanamae. - Als ik op school ben luister ik goed.>

wepasamary, iwepasamary (van pasa (Sr) + (i)we-, -ma-, -ry) <wdk ww>. 1 (mijn/zijn) voorbijgaan

2 (mijn/zijn) gebeuren <Oty ko neko eropo nepasamano? - Wat gebeurt hier toch allemaal?>

wepatymary (van paty + we-, -ma-, -ry) <wdk>. z. voorzien van woonplaats <Erobo tera'a wepatymary poko wehkuija. - Hier probeer ik dan mijn nieuwe woonplaats te maken.>

wepatyndomary, iwepatyndomary (van paty + (i)we-, -ndo-, -ma-, -ry) <wdk ww>. 1 z. van hangmat voorzien

Z (mijn/zijn) naar bed gaan, hangmat opzoeken <Erome rupodai imero, a-u irombo wepatyndomary tera seneja. - Vandaag ben ik ontzettend moe, wat mij betreft ga ik zo m'n bed opzoeken.> Zie ook: **watarukary**

wepyitory (van **pyi(jano)** + we-, -to-, -ry) <wdk ww>. z. schamen <Typoroten ejupoto. **wepyitory**. - Als ik hem zomaar had uitgescholden zou ik me **schamen**.>

werasi <znw>. schaar

NB

werunopo <znw>. as <Werunopo ta ipomypoto, oty tahkabore man. - Als je het in de as (van verbrande kostgrond) plant, groeit het welig.>

werunopo <znw>. s. plant

werusi <znw>. s. duif (Columbidae)

wetumamokary (van **mokary** + we-, -tuma-) <wdk. ww>. koken <Tata imero typosine tywetumamokary ukusan. - Mijn moeder kan erg lekker **koken**.>

wetuwaritary <wdk ww>. (mijn/zijn) weglopen, vluchten <Tywory wyino pyime pore tuwarimbo tywetumarita mandon. - Om niet gedood te worden zijn vroeger veel bosnegers (lett. weglopers, marrons) **weggevlucht**.>

wetykary (van **tyka** + w-, -e-, -ry) <wdk ww>. (mijn/zijn) schrikken, bang zijn <Wetykary ke, tyse jekanumyi. - Omdat ik **bang** was ben ik ver weggerend.>

wewe <znw>. 1 boom <Kumaka potosu **wewe** moro man. - De kankantrie is een grote **boom**.>

2 paal <Moro **wewe** na na kurijary mytobo, waiwaru me kenejatojaton. - De paal waaraan wij onze piaka's vastbinden, noemen wij de "waiwaru".>

3 hout <Ero auhto **wewe** ke taponyto man. - Dit huis heeft een vloer van **hout**.>

wewe poriry <znw>. boontak <O-e ko mohko mehku miwoi? **Wewe poriry** poko. - Waar heb je die aap geraakt? Op een **boontak**.>

winimary (van **Sr:wini** + -ma-, -ry) <ovg ww>. winnen <"Kiwinimai too!" kusari yngano, wajamy te nitundai tera. - "Jochie-ie! Ik heb van jou **gewonnen**," zei het hert, maar de schildpad was al aangekomen.>

wo'i <znw>. 1 veld (savanne) <Moro **wo'i** ta o'winbai roten wewe man. - In het **veld** staat maar hier en daar een boom.> Zie ook: **apalary**

wokapyimbo <znw>. onverklaarbare gedaanteverwisseling <Uwa se! mosaron kariwaru **wokapyimbo** mosaron mandon. - Nee werkelijk! deze kwie-kwie's zijn zomaar ontstaan.> Zie ook: **onurimano**.

wokimary (U), wokyimary (A) (van **ekima** + we-, -ry) <wdk ww>. (mijn) naar de wal gaan <Tundapoto, **wokimai** o'winwytorymbo. - Toen ik aankwam, ben ik onmiddellijk **aan wal gegaan**.>

woko <znw>. zwarte hokko (Crax alector)

wokyry <znw>. 1 man <Noky ko mohko nan, woryi, **wokyry?** - Wie is dat, een vrouw of een **man?**>
2 mnl. exemplaar
3 mannelijk figuur, echte man

womabotyry (van **ema(ry)** + we-, -poty-, -ry) <wdk ww>. (mijn/zijn) struikelen, steeds vallen <Tuwaro koro **womabotyry**, ero oma tanamyje man. - Pas op dat je niet struikelt (lett. je **struikelen**), het pad is glibberig.>

womary (van **ema** + we-, -ry) <wdk ww>. 1 (mijn/zijn) vallen <Moro atory etapuko, jako mohko pitani konomatan itaka. - Maak dat gat dicht, anders valt het kind er nog in.>
2 (mijn/zijn) geboren worden <Erobo wa, erobo **womapo** ke. - Ik woon hier omdat ik hier **geboren ben**.>
3 (mijn/zijn) belanden <Erobo te nare rapa **womary** man tuwaije nan. - Ik wist niet dat ik hier zou **belanden**.>

womitary (van **omi** + w-, -ta-, -ry) <wdk ww>. (mijn/zijn) moeite doen, z. uitsloven (lett. in de armoede gaan voor iem.) <Menejan onewara **womitary** o'wa? - Zie je wel hoeveel moeite ik voor je doe?>

womynano <znw>. +kleding <**Womynano** sisawobosa. - Ik was **kleren**.> (var. van: **womy**) kledingstuk, jurk

wonedyry (van **onedy** + w-, -ry) <wdk ww>. dromen <Wonykyry wara ro, **wonesa**. - Telkens als ik slaap droom ik.>

wonu <znw>. wana (Ocota rubra)

wonykyry (van **onyky** + w-, -ry) <wdk ww>. (mijn) slapen <Rupodapo ke, **wonykyry** se wa. - Omdat ik moe ben geworden, wil ik **slapen**.>

wopory (van **epo** + we-, -ry) <wdk ww>. elkaar ontmoeten, elkaar vinden <Epekotono jako pahporo na'na konopojan. - Tijdens het grote rouwfeest **ontmoeten** wij allen **elkaar**.> <Pyime Kalihna tywopo'e mandon Paramuru po. - In Paramaribo hebben veel Kariben **elkaar gevonden**.>

wopyry (van **opy** + **w-**, **-ry**) <ww>. (mijn/zijn) komen <Wopyry man jako o'wa, ko'i tera sukupotake. - Als ik kom, zal ik het je tijdig laten weten.>

vorekory (van **ere(kuru)** + **we-**, **-ry**) <wdk ww>. (mijn/zijn) kwaad zijn/worden <Jawanme jauran ejukupo ke mohko jakono wa, **worekoi** ipoko. - Omdat die vriend mij lelijk geantwoord heeft ben ik **boos** op hem geworden.>

wory (van **wo** + **-ry**) <ovg ww>. 1 slaan <Wory pona jekatuijan. - Ik ren weg om niet **geslagen** te worden.>
2 doden <Irombo pyh! maipuri tywo i'wa man. - En warempel! daar **doodde** hij een tapir (lett. daar is een tapir door hem geschoten).>

woryi <znw>. vrouw <Woryi nomo ata, pea wa opemapa man. - Tijdens haar menstruatie gaat een vrouw niet naar de waterkant.>

woryijatonon (van **woryi** + **-ja-**(mv), **-to-**, **-no-**, **-n**) <znw/aanspreekvorm>. mijne dames <Irupa koro epanamatoko, **woryijatonon**. - Luister goed, mijne dames.> Zie ook: **kyjumykon**

woryimenbo (van **woryi** + **-membo**) <znw>. meisje <Woryi wa am **woryimenbo** apo'ipoto, kinipanapukano oko sonde pahpota. - Wanneer een vrouw een **meisje** krijgt, boort ze het de oren na twee weken.>

wosiambary, asiambary <wdk ww>. (mijn) spelen <Wosiambary supija, jekunary jetunbe man. - Mijn knie doet pijn, ik kan niet (voetbal) **spelen**.>

wosinary (van **Sr: esi** + **we-**, **-ma-**, **-ry**) zich haasten, mijn haasten

wotamory (van **a'mo** + **wot-**, **-ry**) <wdk ww>. (mijn/zijn) beginnen <Ero kurita jemamin poko **wotamory** se wa. - Vandaag wil ik met mijn werk **beginnen**.>

wotamory (van **amo** + **wot-**, **-ry**) <wdk ww>. (mijn/zijn) huilen (lett. z. beklagen) <Penaro ne mohko pitani **wotamory** setae. - Ik hoor dat kind al lang **huilen**.>

wotandymory (A,U), atandymory (U) (van **andymo** + **wot-**, **-ry**) <wdk ww>. (mijn) gaan zitten, z. zetten <Atandymoko! Irupa man awopypo! - **Ga zitten!** Het is goed dat je gekomen bent!> Zie ook: **turuponano o/atandymory** = tot rust komen (lett. het z. "zetten" van het hart) <Awopyry enepo mero, turupo **natandymoi** rapa. - Toen ik je zag komen, kwam ik (lett. mijn hart) weer tot rust.>

wotaporombotyry (van **aporom(y)** + **wot-**, **-poty-**, **-ry**) <wdk ww>. huppelen <Stjoro wyinombo mohkaron y'makon ty**wotaporombotyry**kon enesaton. - Mijn kinderen komen huppelend uit school.>

wotaporomyry (van **aporomy** + **wot-**, **-ry**) <ovg ww>. springen <Mohko sipuru nataporomyi am tera wewe kupo naka. - De eekhoorn is in een andere boom gesprongen.>

wotaremary (van **otarema** + **w-**, **-ry**) <wdk ww>. 1 (mijn) ademen <Otonobe wa. Irupe wotaremary supija. - Ik ben verkouden. Ik kan niet goed **ademen** (lett. zoek g. te --)>
2 (mijn) uitrusten <Rupodai. Asito no otarema wysa. - Ik ben moe. Ik ga een beetje **rusten**.>
3 rust hebben, tot rust komen <Mainary pomymapo mero de, **wotarematake**. - Maar als ik mijn kostgrond beplant heb, dan zal ik rust hebben.> Zie ook: **upuponano enemary**, **turuponano atandymory**, **sara'me wairy**

woto <znw>. vis <Kamaraguri wa nyton, **woto** ekarama. - Hij ging naar St.Laurent om **vis** te verkopen.>

woturupory (A), **waturupory** (van **turupo** + **wot-**, **-ry**) <wdk ww>. (mijn) vragen (lett. "m'n hart uiten") <Ae no, **woturupory** nekahtu man a-u jumy wa. - Wacht even, ik moet het eerst even aan mijn vader **vragen**.>

wowomary (van **owoma** + **-ry**) <wdk ww>. vechten (m. elkaar) <Kodowomai se'! - Niet vechten man!>

wowory <wdk ww>. z. pijn doen, z. bezeren

wyino kant <Pyime Marauni-ponokon tyton mandon Paransi **wyionaka**. - Veel mensen van het distrikt Marowijne zijn naar de Franse **kant** gegaan.>

wykary (van **wyka** + **-ry**) <wdk ww>. zeggen <Erowara **wykary** ro, wytory sepa wakon. - Ik **zei** het toch al, daarom wilde ik niet gaan.> Zie ook: **auranary**, **erupary**

wyne <znw>. kawfutuboi, smooth-billed ani (Crotophaga ani) <**Wyne** wotamory jako, pyropono me man. - Het huilen van een **kawfutuboi** is een slecht voorteken.>

wypy <znw>. berg, heuvel <Marauni yjary ta **wypy** tokyine man. - Aan de bovenloop van de Marowijne is de rokende **berg**.>

wytopotyry (van **wyto(ry)** + **-poty-**, **-ry**) <ww>. wandelen <O-e ko myton? **Wytopotyri** asito itu ta. - Waar ben je geweest? Ik heb wat **gewandeld** in het bos.>

wytory (van **wyto** + **-ry**) <ww>. gaan <Uwa, o'win**wytory**ombo **wytory** se wa. - Nee, ik wil onmiddellijk **gaan**.>

wywy <znw>. bijl <Wywy ke maina makotojan. - Een kostgrond wordt met de bijl opengekapt.> Mijn bijl = wry.

yhyu! <uitroep>. vooruit maar! daar gaat-ie! (mannentaal)

y'me <znw>. mijn kind <Y'me kenepimano moro tywosiambatopo sanory ta. - Mijn kind smeekt om zijn speelgoed.>

y'mo <znw>. ei <Marauni-ponokon sirito wara ro kadamu y'mo ekaramaton. - De mensen van de Marowijne verkopen jaarlijks zeeschildpad eieren.>

yino <znw>. mijn echtgenoot <Pahporo na'na kynysan yino, y'makon na'a. - Wij gaan allemaal, ik, mijn man en de kinderen.>

yinodary (van **yino** + -ta-, -ry) <onovg ww>. een man trouwen <Pitani me wairy ke, yinodary sepa nase wa. - Omdat ik nog jong ben, wil ik nog niet trouwen.>

yinogepypo <znw>. weduwe Zie ook: **pyt'abo**

ykamyry (van **ykamy** + -ry) <ovg ww>. 1 weggooien <Ero tuna ykamyry se wa, nurijame tera'a ne'i. - Ik wil dit water weggooien, het is al vies.>

2 hozen <Moro kurijara aituru ykamyry jako o'wa, moro arapaguwa no ikakome. - Als je (het water uit) de boot wilt hozen, moet je de treeplank even weghalen.>

ykony <znw>. vuil <Asapatory ykony imero tusike man. - Er zit veel vuil aan je schoenen.>

ykyjyy! <uitroep>. au! (vr. taal) <Ykyjyy! pero dera jekai. - Au, au, au! Een hond heeft mij gebeten.> Zie ook: **eke!**

ylabary (U), yrapary (A) <znw>. boog, wapen

yndary <znw>. mijn mond

yngana wo <nazetsel v. plaats>. achter, op mijn rug

ynganary <znw>. mijn rug

ynganary jepo <samenst.>. mijn ruggegraat

ypoburu je'ny <samenst.>. mijn borstkas

ypody <znw>. lichaamshaar

ypogymary (van **ypogyma** + i-, -ry) <ovg ww>. zwepen, straffen <Mohko ipanabyn wokyrymembo ypogymano ijumy. - De vader zweept de ongehoorzame jongen.>

yry

yry <ovg ww>. 1 geven <Ohtoro ko epety nan? Uwa, ero parapi
yry se wa o'wa. - Wat is de prijs? Nee, deze kruik wil ik
je **geven**.>

2 zetten, plaatsen <Ajerepariy ero pyreti taka sytan? - Zal
ik je eten op dit bord **doen**.>

yryi (O), **yrui** (A) <znw>. oudere broer

ysairy <znw>. mijn onderbeen

ysairy <znw>. mijn onderbeen

ysairy punu <samenst.>. mijn kuit

ysairy punu <znw> oudere broer

ysanóry <znw>. koelte <Ero wewe **ysanóry** ta wotaremae no. -
In de **koelte** van deze boom rust ik even uit.> Zie
ook: **tysanóre**

ytaburu <znw>. mijn hiel

W o o r d e n l i j s t

N e d e r l a n d s - K a i i n a

(ook) > W
 > S

aan **va, 'va** <nazetsel v. richting/oorzaak>
 aan de kant van **pato** <nazetsel v. plaats>
 aan wal brengen **ekimary** <ovg ww>
 aan wal gaan **wokimary (U), wokymary (A)** <wdk ww>
 aangenaam **apokupe** <bnw>
 aanmeren **ekimary** <ovg ww>
 aanraken **itukary** <ovg ww>
 aanreiken (fig.) **emary** <ovg ww>
 aanspreken **ejatory** <ovg ww>
 aanspreken, iem. **erupary** <ovg ww>
 aantrekkelijk **tysánore** <bnw>
 aanwakkeren **urory**
 aap **mehku 1**
 aarde **nono** <znw>
 aarde (fig.) **tykoren 2**
 aardewerk **ori'no** <znw>
 aasgier **kurumy** <znw>
 accoord **aha iroke** <bevest. combinatie>
 acht **oruwatoima (U), oruwatuwopyima (A)** <telw>
 achten **ukuru**
 achter elkaar **asewesewenahpota** <bnw>
 achterhoofd **asary** <znw>
 achterkant van boot **undy** <znw>
 achterlaten **nondary**
 achtersteven **undypo** <znw>
 ademen **wotaremery** <wdk ww>
 ader, mijn **mity** <znw>
 afbakenen **ikotory** <ovg ww>
 afdekken **etapuru** <ovg ww>
 afhakken **ikotory** <ovg ww>
 afkoelen, iets **isanapangary** <ovg ww>
 afkoelen (onovg) **isanapamery** <onovg ww>
 afsluiten **áhkotory** <ovg ww>
 afzijdig **typo** <znw>
 5 SN aitkanti **kawana** <znw>
 al **derapa/dera'a/dera (U), terapa/tera'a (A)** <bw>
 Albina **kumaka** <znw>
 algemeenheid, aand. v. **-ano/-wano/-jano**
 alleen **o'wine** <bnw>; **o'winpupo** <bnw>
 allemaal **pahporo** <bw>
 allerlei **atukutypa roten**
 alles **pahporo** <bw>
 als **ata** <voegw>; **-me / me** <achtervoegsel/nazetsel van
 relatie>
 alstublieft **aha** <bevest.w>

- alweer **derapa/dera'a/dera (U), terapa/tera'a (A)** <bw>
 Amazone **Masuwana** <eig.nm>
 591 anamoe **anamu l**
 ananas **nana** <znw>
 anatto (Eng.) **kusewe** <znw>
 ander(e), de/het **akono** <znw>
 anders **jako romyn (A)** <voegw combinatie>
 angst **enari** <znw>
 antwoorden **ejúkuru** <ww>
 apart **typo** <znw>
 arbeidsdag, gezamenlijke **mosiro** <znw>
 arend **apakani** <znw>
 arm **ipylatapa** <bnw>; **piname (Sr)** <bnw>
 arm (lichaamsdeel) **apory** <znw>
 arme ...! **koran!** <uitroep>
 armoede **omi** <znw>
 / arts **datra (Sr)** <znw>
 as **werunopo** <znw>
 asp. aanduiding dat een handeling/proces afgelopen is **-kepy-**
 <asp. m.>
 au! (mannentaal) **eke!** uitroep
 au! (vr. taal) **ykyjyy!** <uitroep>
 augustus-begin oktober **potosu iromy**
 avond, vroege **koinembo** <znw>
 A awarapalm **awara** <znw>
 baby **kowarono** <znw>
 bakken **ukáry** <ovg ww>
 bamboe **kuwama** <znw>
 bamboefluit **kuwama** <znw>
 banaan **paruru** <znw>
 bang maken **tykapory, itykapory** <ovg ww>; **tykary, itykary**
 <ovg ww>
 bang zijn **wetykary** <wdk ww>
 bangheid **enari** <znw>
 / bank **bangi (Sr)**
 bed gaan, naar **wepatyndomary, iwepatyndomary** <wdk ww>
 bedachtzaam **tuwaro** <bnw/uitroep>
 bedaren, doen **ulakekary; ulakekary**
 bedekken **aputory** <ovg ww>
 bedriegen **emy'mary** <ovg ww>
 bedriegend **tonabire** <bnw>
 beetje, een **asito** <bw>
 begin v. handeling/proces **-tamy-** <aand. v. aspekt>
 beginnen **wotámory** <wdk ww>
 beginnen, iets **a'mory** <ovg ww>
 begraven **unemyry** <ovg ww>
 behandelen met medicijnen **epinopyry** <ovg ww>
 behept met **-pe** <nazetsel/achtervoegsel v. relatie>
 beide(n) **okororo** <bw>
 beklagen **amóry** <ovg ww>
 belanden **womary** <wdk ww>
 bemiddeld **typylatake** <bnw>
 bemiddeld persoon **typylataken** <znw>

bemoeien met, z. **poko wairy 2**
 berekenen **ukuru**
 berg, heuvel **wypy** <znw>
 bericht **auranyambo** <znw>
 beschouwen als **ukuru**
 beschutten **aputory** <ovg ww>
 bespelen **morykary** <ovg ww>
 besturen **undymary** <ovg ww>
 betalen **epemary** <ovg ww>
 betichten, iem. **emendory** <ovg ww>
 bevallen **onemano / wonemary** <znw/wdk ww>
 bevallend **apokupe** <bnw>
 bevrijden **ajomary** <ovg ww>
 bewaren **unemyry** <ovg ww>
 bezeren, z. **wowory** <wdk ww>
 bezig met **poko** <nazetsel v. relatie>
 bezigzijn met **poko wairy 1**
 bezinksel, met **tysangumure** <bnw>
 bidden **begimary** <ovg ww>
 bidden, **webegimary** <wdk ww>
 bij **ekosa** <nazetsel v. plaats>; **po/bo** <nazetsel v. plaats>
 bijl **wyvy** <znw>
 bijna **asiroten** <bw>
 bijvoorbeeld **pai/bai** <bw>
 binnen brengen, iets naar **amyngary** <ovg ww>
 bitter **tjumbe** <bnw>
 blad **ary 1**
 bladnerf **jepo** <znw>
 blauwfoortje **sjyki** <znw>
 bleek **tamune (?A), tamyne** <bnw>
 blij **tawahpore** <bnw>
 blij zijn **ewahpotary** <onovg ww>
 blij zijn over **ewahmary** <ovg ww>
 bloed **mynu** <znw>
 bloem **epyriry**
 bloesem **epyriry**
 bochtig **tykowakowaije** <bnw>
 bodem **lary** <znw>
 boek **kareta 3**
 boodschap **auranyambo** <znw>
 boog **ylabary (U), yrapary (A)** <znw>
 boom **wewe** <znw>
 boomstronk **undy** <znw>
 boomstronk, afgehouden **undypo** <znw>
 boomtak **iporiry** <znw>; **wewe poriry** <znw>
 boosheid **erekuru** <znw>
 borrel-de-borrel **bororo** <klanknabootsing>
 borst **manaty** <znw>
 borstkas, mijn **ypoburu je'ny** <samenst.>
 bos **ituru** <znw>
 bot **jepo** <znw>
 bouwen **amiry (U), amuru (A)** <ovg ww>

boven **epo** <nazetsel v. plaats>
 bovenbeen **pesady** <znw>
 bovenop **kupo/ dupo (U) /tupo (U,A)** <nazetsel v. plaats>
 boze geest **akyry 2**
 braken **uvenatary** <onovg ww>
 brand steken, iets in **korokary** <ovg ww>
 branden **ikorotyry** <ovg ww>
 breed **takumbire** <bnw>
 bres springen, in de **ajomary** <ovg ww>
 brief **kareta 1**
 broek **puruku (Sr)** <znw>
 "broer" **ba'si** <aanspreekvorm>
 broer, mijn **jaja** <aanspr. titel>
 broertje/zusje, jonger **mesekupo, mv. mesekusan** <znw>
 bromeliasoort **kurawa 1**
 bromfiets **tarara** <znw>
 brood **perere** <znw> <fig. brede?>
 broodeten **enapyry** <ovg ww>
 brulaap **arawata** <znw>
 buik **uwembo** <znw>
 buur **emamyry-aporitono 1**
 cassavebrood **arepa 1**
 cassavebrood, dik **arasuga** <znw>
 cassavebrood, dun **pipijan** <znw>
 cassaveknol **kijere** <znw>
 cassavekorrels **kuwaky** <znw>
 cassavepers **matapi**
 cassavezeef, vierkante **manare** <znw>
 Coesewijne **Kusuwini (Sr)** <znw>
 Coppename **Kupanama** <znw>
 daar gaat-ie! **yhyn!** <uitroep>
 daarginds **mony** <aanw. vnw>
 daarna **morombo pahpota** <voegw>
 daarom **irokero (U,A), idokero (A)** <voegw>
 dáárom dan **iroke (te)** <voegw>
 dag **emamyry; kurita** <znw>
 dag doorbrengen, de **komamyry, ikomamyry**
 dag, midden van de **kuritanene** <znw>
 dagworden **emamyry** <onovg ww>
 dagworden, bij het **emamyry-jako** <tijds aand>
 dames, beleefd/plechtig **woryijatonon** <znw/aanspreekvorm>
 dan **iroke (te)** <voegw>
 dans vragen, ten **awongary** <ovg ww>
 (dans) feest **uwano** <znw>
 de boze **jawan (mohko)** <znw>
 de dag doorbrengen **emamyry** <onovg ww>
 de nacht door beklagen (fig.) **emangary** <ovg ww>
 de nacht door bezig zijn met **emangary** <ovg ww>
 de slechte **jawan (mohko)** <znw>
 de weg afsnijden **áhkotory** <ovg ww>
 december-januari-februari (lett. awara zon) **awara wejuru**
 denken aan **onumengary** <wdk ww>
 derde persoon **i-**

deur **pena** <znw>
 deze **ero** <aanw. vnw>
 deze (beziend) **mose** <aanw. vnw>
 dicht **tatapuje** <bnw>
 dichtdoen **etapuru** <ovg ww>
 dichtmaken **aputory** <ovg ww>
 die **mohko** <aanw./pers. vnw>
 die, dat **moro** <aanw. vnw.>
 die gindse **moky** <aanw vnw>
 dief **tymonagen** <znw>
 diefachtig **maname** <bnw>
 diep **jansipe** <bnw>
 dier **tonomy** <znw>
 dierengeluid **ety** <znw>
 dik **tupune** <bnw>
 dikke, een **potombo** <znw>
 dikke, een (heel) **potombosu** <znw>
 ding **oty** <vr. vnw/ znw/ tussenw.>
 dinges **oty** <tussenw.>
 dinsdag **tudewroko (Sr)**
 dit **ero** <aanw. vnw>
 dochter **emyiry** <znw>
 doden **wory** <ovg ww>
 ✓ doek **kanisa** <znw>
 doen **otiry** <ovg ww>; **wairy (U)/ weiry (A)** <ww>
 doen duizelen **umenbotiry** <ovg ww>; **umenyry** <ovg ww>
 doen opstaan **awongary** <ovg ww>
 ✓ dokter **datra (Sr)** <znw>
 dolfijn **iririkula** <znw>
 dom **upupoma** <bnw>; **utarypa** <bnw>
 donker **takaraije** <bnw>
 dood **tyromose** <bnw>
 dood, de **romono**
 doodgaan **rombyry** <onovg ww>
 door **wa, 'wa** <nazetsel v. richting/oorzaak>
 doorsnijden **ikotory** <ovg ww>
 dopen **etykary** <ovg ww>
 draad v. hangmat **apendy**
 draagmand **weny** <znw>
 drab-achtig **tysangumure** <bnw>
 dragen, aantrekken **endory, emyndory** <ovg ww>
 drie **oruwa** <telw>
 drinken **enyry** <ovg ww>
 drinken, iets te **tunanbo** <znw>
 drinkkom **sapera** <znw>
 droge tijd, grote **potosu iromy**
 droog **taruta** <bnw>
 droogmaken **arukary** <ovg ww>
 droogworden **arutary** <onovg ww>
 drukken **akykary** <ovg ww>
 dubbelgevouwen **aserato** <bnw>
 duif **akukuwa** <znw>
 duif, s. **werusi** <znw>

dun **pipije** <bnw>
 durf **panatory** <znw>
 dus **iroke (te)** <voegw>
 duur **tapene** <bnw>
 dwergbacove **lungu** <znw>
 eb **apary** <znw>
 echtgenoot, mijn **yino** <znw>
 echtgeno(o)t(e) **emamyry-aporitono 1**
 echtgenote **pyty** <znw>
 echtvriend(in) **akono** <znw>
 eekhoorn, sur. **sipuru** <znw>
 een en twintig **o'winkari'na tuponaka o'win** <telw>
 een maaltijd opdienen **upary** <ovg ww>
 eend **opono** <znw>
 eenzaam **iponomyn**
 eergisteren **mony koinaro** <samenst.>
 eerst, voor het **koromone** <bnw, tijdsaand.>
 eerste keer, de **koromo** <znw, tijdsaand.>
 ei **y'mo** <znw>
 eigenaar **aporemyn** <znw>
 eigenlijk **rypo** <mild reactie zoekend partikel>
 elke **wara ro** <bw>
 elleboog **apory enary** <samenst.>
 en **maro** <nazetsel v. relatie>
 en (toen) **irombo (U,A), i(n)dombo (A)** <voegw>
 er tussen in **ira'na** <nazetsel v. plaats>
 erbuiten **typo** <znw>
 erf **pyroro** <znw>
 erg **imero** <bw>; **mene** <bw>; **pore** <bw>
 erlangs **ipato** <nazetsel v. plaats>; **irato** <nazetsel v. plaats>
 ernstig **mene** <bw>
 erop **dupo (U) /tupo (U,A)** <nazetsel>
 Essequibo **Sipu** <znw>
 eten **arepa 2**
 eten, hoofdmaaltijd **wendamery** <wdk ww>
 eten, kl. maaltijd **enapyry** <ovg ww>
 even **no** <tijds aand.>
 familie **omory** <znw>
 familie (alg.) **omonano** <znw>
 feest **ewahmadopo** <znw>
 feestje **atandymono** <znw>
 fles **patere** <znw>
 fluisterend **maname** <bnw> *S batra <... bottel*
 fluit **sina** <znw>; **sylyli** <znw>
 fluitje **kuti** <znw>
 fluitmuziek **sina ety** <samenst.>
 franje-achtig **tysese-ure** <bnw>
 fris **sara'me** <bnw>
 gaan **wytory** <ww>
 gat, hol **atory** <znw>
 gat, met een **tatore** <bnw>
 gaten, vol **tatoretoore** <bnw>

gauw **ko'i** <bw>
 gebeuren **wepasary, iwepasary** <wdk ww>
 geboren worden **womary** <wdk ww>
 gebrek **omi** <znw>
 gebruik **emery** <znw>
 gedaanteverwisseling, onverklaarbare **wokapyimbo** <znw>
 gedeeltelijk **aserato** <bnw>
 gedrag **emery** <znw>
 gedurende **jako** <nazetsel v. tijd/ voegw.>
 geelbagger (Sciadeichthys luniscutis) **masjol** <znw>
 geen **waty** <ontk.w.>
 geen enkele **païro** <ontk. w.>
 geest **ahkary** <znw>
 geest uitdrijven, uit iem. een **ekykary** <ovg ww>
 geest v. gestorvene **ahkapo** <znw>; **ahkarymbo** <znw>;
ahkatombo <znw, abstr. vorm>; **ekatonymbó** <znw, bezitt.
 vorm>
 geest weghalen, iem. **ahkakary** <ovg ww>
 gegil **aity** <znw>
 gegroeid **tatyta** <bnw>
 gehuil **ulary** <znw>
 geit **kapirita** <znw>
 gek **tomere** <bnw>
 gekarakteriseerd door .., iem. **-ran**
 geld **pylata** <znwSp>
 gele troepiaal **kynóro** <znw>
 gelegenheid om blij te zijn **ewahmadopo** <znw>
 gelijk **owara** <nazetsel v. relatie>
 gelijkuikomend krijgen **epopory** <ovg ww>
 geloven **anyitary** <ovg ww>
 geluid **mory** <znw>
 geluid (lawaai) **morykano** <znw>
 gelukhebbend **tomepore (A), tamepore (U)** <bnw>
 genezen **epinopyry** <ovg ww>
 genezer **epinonen** <znw>
 gepraat **auranano** <znw>
 geresp. voorganger **uwapotombo, mv. uwapotosan** <znw>
 gerookte vis **kambo** <znw>
 geroosterde vis **komere** <znw>
 geruststellen **andymory** <ovg ww>; **isanapangary** <ovg ww>
 geschreeuw **aity** <znw>
 gesloten **tatapuje** <bnw>
 gesprek **auranano** <znw>
 gestorven **tyromose** <bnw>
 geurig **tybopore** <bnw>
 gevecht **areku (U), oreku** <znw>
 geven **yry** <ovg ww>
 geweer **arakabosa (Sp)** <znw>
 geweldig **tampokory** <bw>
 gewend **tamepaje** <bnw>
 gewoonte **emery** <znw>
 gezamenlijk **asewara** <bw>; **tymonge** <bnw>
 gezicht **embata** <znw>

- gezond, niet ziek **anykypa** <bnw>
 gezwel **a'manó** <znw>
 gifslang **kynoto** <znw>
 gisteren **koinaro** <znw>
 glad **tykapere** <bnw>
 glibberig **tanamyje** <bnw>; **tysamyryke** <bnw>
 glimlachend **taure** <bnw>
 God **Tamusi** <aanspr.titel/eig.nm>
 godsvogeltje **tjulalapi** <znw>
 goed **irupa** <bnw>
 goed dan **aha iroke** <bevest. combinatie>
 goede manieren leren **emepary** <ww>
 goed-groeiend **tahkabore** <bnw>
 goedkoop **epema** <bnw>
 goedlachs **tawahpore** <bnw>
 golven **parana** <znw>
 gordeldier **kabasi** <znw>
 goud **itamipo** <znw>; **karikuri**
 gras **tjupa** <znw>
 grietjebie **pituku** <znw>
 grijs worden **jumynary** <onovg ww>
 grijsaard **tampoko** <znw>
 grijs-troebel **tagutune** <bnw>
 groeien van planten **ipuwary** <ovg ww>
 groen van, het jonge **sakerery**
 groep, met een **tymonge** <bnw>
 groepsgewijs **tymotymonge** <bw>
 groet(en) **odi (Sr)** <znw>
 grond **nono** <znw>
 groot **peto** <bnw>; **potome** <bn>
 grootbrengen **ituwaromary** <ovg ww>
 grootmoeder **noty** <znw>
 grootste, de **potosambo** <znw>
 grootvader **tamuru** <znw>
 grootvader, mijn gerespecteerde **tamusi** <aanspr. titel>
 grote, een **potombo** <znw>
 grote teen, mijn **pupuru jumy** <samenst.>
 gulzig **kumine** <bnw>
 haai **aipajawa** <znw>
 haasten, z. **wosinary**
 haastig **tosine**
 hagedis **wa'ima** <znw>
 hak **samba** <znw>
 halen **aije** <ovg ww>
 half **asera** <bnw>
 hals **enasary** <znw>
 halsband peccarie **pakira** <znw>
 hamer **maroto** <znw>
 hand **aina** <znw>
 hangmat **nimoku** <znw>; **paty** <znw>
 hangmat klimmen, in de **watarukary (U), wotarukary (A)** <wdk
 ww>
 hangmat opzoeken, z'n **wepatyndomary, iwepatyndomary** <wdk
 ww>

- hapje eten **arepanbo** <znw>; **tananyambo** <znw>
 hard **tijanare** <bnw>
 hardhorigheid **panatory** <znw>
 hardmaken **ijanakary** <ovg ww>
 hart **turupo** <znw>
 hartig **jumbe** <bnw>; **wajobe** <bnw>
 hartigheid **junu** <znw>
 heel **imero** <bw>; **pore** <bw>
 heel veel **moky** <bnw>
 heelal **kapu-wonekepyo** <samenst.>
 heftig **paripe** <bnw>
 hek **pena** <znw>
 helder **tasiwyine** <bnw>; **taweije** <bnw>
 helemaal **dorome**; **pahporo** <bw>
 helpen **ajomary** <ovg ww>; **epatomary** <ovg ww>
 helpen (alg.) **epanopyry** <ovg ww>
 hemel(bodem) **kapu-lary** <samenst.>
 hemelkoepel **kapu-lary** <samenst.>
 hengelen **ukuru, woto ukuru** <ovg ww>
 herinneren, iem. ergens aan **tuwaromary** <ovg ww>
 het (beziel) **mohko** <pers. vnw>; **mohko** <aanw./pers. vnw>
 het kwaad **jawan (moro)** <znw>
 het oosten **undy** <znw>
 het slechte **jawan (moro)** <znw>
 heup **uwasety** <znw>
 heus?! **tjaro!** <uitroep>
 hiel, mijn **ytaburu** <znw>
 hier **eropo (A), erobo (U)** <plaatsaand.>
 hierachter **eny** <aanw.vnw>
 hierna **ironbo (U,A), i(n)dombo (A)** <voegw>
 hierom **irokero (U,A), idokero (A)** <voegw>
 hij **mohko** <pers. vnw>; **mohko** <aanw./pers. vnw>
 hitte **asiny** <znw>
 hoe **onewaraynewara (U?), oinewaraynewara (A)** <vr. vnw>
 hoed **sjapo (U,F)**
 hoedanigheid van, in de **-me / me** <achtervoegsel/nazetsel
 van relatie>
 hoesten **serewary** <ww>
 hoeveel **ohtoro** <vr.vnw>
 hoewel **rato ro / irato ro** <nazetsel v. plaats/voegw.
 combinatie>
 hond **pero (U), peru (A)** <znw>
 honger **kumynano**
 hongerhebben **kumyry** <onovg ww>
 hongersnood **kumyno** <znw>
 hoofd **upupo** <znw>
 hoofdhaar **usedy** <znw>
 hoog **kawo** <bnw>
 hoor **koro** <reactie zoekend partikel>
 horen **etary** <ovg ww>
 horizon **kapu-womapo** <samenst.>
 houden **apyry (U), apoiry (A)** <ovg ww>
 hout **wewe** <znw>

hozen **ykamry** <ovg ww>
 huid **pipo** <znw>
 huilen **ulary** <onovg ww>; **wotamory** <wdk ww>
 huilen, het **atamono** <zelfst. gebr. ww>
 huilerig **tulare** <bnw>
 huis **auhto** <znw>
 huisdier **eky** <znw>
 hulp verlenen **epatomy** <ovg ww>
 huppelen **wotaporombotyry** <wdk ww>
 huppelend **tywotaporonge** <bnw>
 hut **auhto** <znw>
 huwen **etrownano / wetrowmary** <wdk ww>
 identiteitspapieren **kareta 4** <znw>
 ijzer **sibarari** <znw>
 ik **a-u** <pers. vnw>
 in **da (U)/ta (A)** <nazetsel>; **po/bo** <nazetsel v. plaats>
 indien **ata** <voegw>
 ingang **pena** <znw>
 ingewanden **uwesan** <znw>
 ingewikkeld **tijanare** <bnw>
 inkopen doen **opekase** <wdk ww>
 inwijden **etykary** <ovg ww>
 inwrijven, z. **wekyrykyrymary** <wdk ww>
 inzien, doen **enuru awongary**
 ja **a'a** <bevest.w>
 ja toch? **aine** <reactie zoekend partikel>
 jaar **sirito** <znw>
 jagen **ataro (U), wotaro (A)** <wdk ww>
 jaguar **kaikusi** <znw>
 jaloers **amyne** <bnw>
 jammeren **ulary** <onovg ww>
 jazeker **aha** <bevest.w>
 jij **amoro** <pers. vnw.>
 joh! **se'** <uitroep, mnl. taal>
 jokken **enabiry** <onovg ww>
 jokkend **tonabire** <bnw>
 jong **aseryne** <bnw>
 jongedame **amyija** <znw>
 jongeman **pyito (U), poito (A)** <znw>
 juist **tyre** <uitroep>
 juist toen **-poto** <voegw combinatie>
 juist wanneer **mero, -ry mero** <voegw. combinatie>
 jullie **amyjaron** <pers. vnw.>
 jurk **womynano** <znw>
 Kalebaskreek **Anetary** <znw>
 kalmeren **emymary** <ovg ww>
 kalmpjes aan **pyineke** <bnw>
 kam **ongai** <znw>
 kamp **auhto** <znw>
 kant **wyino**
 Karaïb v. ongemengd ras **tyrewuju** <znw>
 karakter **emery** <znw>
 kawfutuboi **wyne** <znw>

koel **esazary** <znw>
 kennen **ukutyry** <ovg ww>
 kerstfeest **bedaki (Sr)** <znw>
 kiezen **ipinary** <ovg ww>
 kin, kaak **jekuzary**
 kind **pitani** <znw>
 kind krijgen, een **onemano / wonezary** <znw/wdk ww>
 kind (mijn) **y'me** <znw>
 kip **kerotoko** <znw>
 klaar **taikese** <bnw>
 klappgeluid **bai(h)!** <klanknabootsing>
 kledingstuk **womynano** <znw>
 klei **ori'no** <znw>
 klein **kiwirino** <bnw>; **kowaroko**
 klein kevertje, mijt **omi** <znw>
 kleine **kowarono** <znw>
 kleine droge tijd **awara wejuru**
 kleine maaltijd gebruiken **enapyry** <ovg ww>
 kleine teen, mijn **pupuru apoisekyry** <saamenst.>
 kleingeld **ikaraipo** <znw>
 kleren **kamisa** <znw>
 kleverig **typokoroke** <bnw>
 knallen **moruwary** <ww>
 knap **tupupone** <bnw>
 knap van uiterlijk, dames **anyijane** <bnw>
 knellen **akykary** <ovg ww>
 knie **ekuzary** <znw>
 koe **paka** <znw>
 koel **ty'sanóre** <bnw>
 koelte **ysanóry** <znw>
 koffie **asinban** <znw>
 koken **etumanokano** <znw>; **nokary, imokary** <ww>;
wetmanokary <wdk. ww>
 kokosnoot (palm) **ko'ko** <znw>
 kokosolie **karapa** <znw>
 kolibri **tukúsi** <znw>
 kome **wopyry** <ww>
 koningsgier **anuwana** <znw>
 koorts **asiny** <znw>
 kop eraf doen, de **u'kary** <ovg ww>
 kopen **apyiry, apoiry** <ovg ww>
 kopen, iets **epekatyry** <ovg ww>
 korrel **epyryrymbo** <znw>
 korte, een **sanimya** <znw>
 kostgrond **maina** <znw>
 koud **ty'sanóre** <bnw>
 krab **kusa** <znw>
 kracht **panato** <znw>
 krachtig **paripe** <bnw>
 krakgeluid maken **moruwary** <ww>
 kreeft **kusa** <znw>
 kreek **iporiry** <znw>
 krijgen **apyiry, apoiry** <ovg ww>

krom **tykowiije** <bnw>
 kronkelend **tykowakowiije** <bnw>
 kruin **aretyry** <znw>; **rety** <znw>
 kruipen, (het) **okryryrykaso / wokryryrykary** <znw/wdk ww>
 kuieren **wytopotyry** <ww>
 kuit, mijn **ysairy puzn** (samenst.)
 kunnen **ukutyry** <ovg ww>
 kunnen, niet **upiry** <ovg ww>
 kwaad zijn/worden **worekory** <wdk ww>
 kwak **kuwaky** <znw>
 kweken **ituwaromary** <ovg ww>
 laag **popo** <bnw>
 laat toch **oro (P)** <partikel v. wens>
 lachen **auwary** <onovg ww>
 ladder **tarapu** <znw>
 lang **masipe** <bnw>
 lang v. tijd **akorepe** <bnw>
 langs **raco** <nazetsel v. plaats>
 langs de kant van **esiwu** <nazetsel v. plaats>
 langs mij **rato ro / irato ro** <nazetsel v. plaats/voegw.
 combinatie>
 langzaam **pyimeke** <bnw>
 lappen **rapumary** <ovg ww>
 lastig vallen **akimary** <ovg ww>
 lastig vallen, iem. **poko wairy 2**
 laten denken, iem. iets **enumengary** <ovg ww>
 laten schrikken **tykary, itykary** <ovg ww>
 laten zitten **andymory** <ovg ww>
 lederschildpad **kawana** <znw>
 lege handen, met **ainarypa** <bnw>
 leguaan **wajamaka** <znw>
 leiden **undymary** <ovg ww>
 leider **jopoto** <znw>
 lekken **iwekamary** <wdk ww>
 lekker stevig **typunbosine** <bnw>
 lekker vlees, met **typunbosine** <bnw>
 letterhout **paira** <znw>
 leven **amano** <znw>; **emamary** <onovg ww>
 levend **nuro** <bnw>
 lever **erery** <znw>
 lezen **resimary** <ww>
 liaan **simo** <znw>
 lichaam, mijn **jamy** <znw>
 lichaamshaar **ypody** <znw>
 licht **taweije** <bnw>
 licht v. gewicht **sawone** <bnw>
 licht (van) **aweiry** <znw>
 licht verspreiden **aweipary** <ovg ww>
 lied **ware** <znw>
 lief **taure** <bnw>
 liefdesplant **akukuwa** <znw>
 liegen **enapiry** <onovg ww>
 lijder aan **-ban/-pan**

lijdt onder iets,

lijdt onder iets, iem. die -pan/ -ban <achtervoegsel>
lijk **akepy** <znw>
lijkend op **wara** <nazetsel v. relatie>
lip **esipiry** <znw>
long, mijn **sawonary** <znw>
loot **ary**
loom **lu'me/ru'me** <bnw>
loon **epety** <znw>
lucifer **suwapuru (Sr)** <znw>
lui **akinupe** <bnw>
lui maken **akinurory** <onovg ww>
luiaard **kupizisi** <znw>
luid weeklagen **ulary** <onovg ww>
luisteren **wepanary, iwepanary** <wdk ww>
maag **erepary je'ny** <samenst.>
maaltijdbereiding **etumamokano** <znw>
maan **nuno** <znw>
maand **nuno** <znw>
maandag **munde (Sr)**
maar **de/te** <voegw v. contrast/ part. v. focus>; **te/de**
<voegw v. contrast/ part. v. focus>
macht **aina** <znw>
mager **ipuma** <bnw>; **typungese** <bnw>
maken **kapyry** <ovg ww>
makkaslang **kynoto** <znw>
malen **amityry** <ww>
mamma **tata (mama)** <aanspr. titel>
man! **se'** <uitroep, mnl. taal>
man **wokyry** <znw>
mand **jamatu**
mandje v. katoen, sierraden **pasuwa** <znw>
mango **mangy** <znw>
manja (Sr) **mangy** <znw>
mannelijk exemplaar **wokyry** <znw>
marail **mara'i** <znw>
maripapalm, -vrucht **maripa** <znw>
Marowijne **Marauni** <eig.nm>
masseren, z. **wekyrykyrymary** <wdk ww>
meebrengen **enepiry** <ovg ww>
meer, kunst. **aputopo tuna** <samenst.>
meer, natuurl. **ataputopo tuna** <samenst.>
meerdere **jopoto** <znw>
meisje jongedame **anyijako** <znw>
melden **ejókuru** <ww>
menstruerend **nomo** <bnw>
mes **marija** <znw>
net **ekosa** <nazetsel v. plaats>; **-ne**
<nazetsel/achtervoegsel v. relatie>
net, instrumenteel **ke (ke/ge)** <nazetsel v. relatie/
voegwoord>
middelste gedeelte **ovari(r)a'nanombo** <znw>
midden van, in het **ira'na** <nazetsel v. plaats>
middernacht **irawonene** <tijdsaad.>

mier (alg.) **wengosi** <znw>
 mijn **a-u** <pers. vnw>
 mijn Heer **Tamusi** <aanspr.titel/eig.nm>
 misleiden **emy'mary** <ovg ww>
 misschien **bainare/painare** <bw>; **bai/pai** <bw>; **naka;**
 nare <bw>; **pai/pai** <bw>; **painare** <bw>
 missend **amonoke**
 mist **kamerita** <znw>
 moet **panatory** <znw>
 moeder **sano** <znw>
 moedermelk **manaty aituru** <samenst.>
 moeilijk **tijanare** <bnw>
 moeite doen **womitary** <wdk ww>
 moeras **piripiri** <znw>
 moge **oro (P)** <partikel v. wens>
 mond, mijn **yndary** <znw>
 mond spoelen, z. de **endano / iwendatory** <wdk ww>
 mondig **taurane** <bnw>
 morgen **kokoro** <znw>
 morsen **akamary** <ovg ww>
 mul **samsam me (U)** <bnw>
 mul (A) **sonson me (?A)** <bnw>
 munt **lasere** <znw>
 muziekinstrument, s. **karawasi** <znw>
 na **pahpome** <nazetsel v. tijd>; **wenahpota** <nazetsel v.
 plaats/tijd>
 naad **esipiry** <znw>
 naaien **atokyry** <ovg ww>
 naam **ety** <znw>
 naam (alg.) **atywano (U), otywano (A)** <znw>
 naam verhogen, iem. **ety awongary** <idioom>
 naar **-naka, -ka** <nazetsel v. richting>; **wa, 'wa**
 <nazetsel v. richting/oorzaak>
 naast **aporito** <nazetsel v. plaats>
 nacht **koko** <znw>
 nachtworden **komamary, ikomamary**
 nadat **po mero, mv. sa mero** <voegw. combinatie>; **wenahpota**
 <nazetsel v. plaats/tijd>
 nadenken **onumengary** <wdk ww>
 (na)middag, alg. **koine** <znw, tijdsaand.>
 namiddag, late **koinene** <znw, tijdsaand.>
 nat **aituru; tykepure** <bnw>
 natmaken **kepurory** <ovg ww>
 natworden **kepudary** <onovg ww>
 neen **uwa** <ontk.w>
 negen **okubaento'ima** <telw>
 nek **asary** <znw>
 nemen **ipinary** <ovg ww>
 net als **wara** <nazetsel v. relatie>
 neus **enatary** <znw>
 nevel **kamerita** <znw>
 nicht **pase** <znw>
 niet **waty** <ontk.w.>

niet agressief **ekoma** <bnw>
 niet (al) te **ikoponene** <bw>
 niet genoeg **amonoke**
 nietwaar? **aine** <reactie zoekend partikel>
 nietwaar **nen (M)** <reactie zoekend partikel>
 nieuw **aseryme** <bnw>
 nieuws **auranano** <znw>
 noemen **ejatory** <ovg ww>
 nog **noron** <bw>
 nog niet **nasen/na'nen** <bw>
 noodlijdend bestaan **omi** <znw>
 nu **erome** <bw, tijdsaand.>
 nuchter **nuro** <bnw>
 ochtend **kokorone** <znw>
 ochtendgloren, bij het **emamyry-jako** <tijds aand>
 ogen openen, iem. de **enuru awongary**
 om **-seme** <voegw. combinatie>
 om de bocht brengen **umemyry** <ovg ww>
 om niet te **pona** <nazetsel v. plaats/ voegw>
 om te **-tome** <voegw. combinatie>
 oma **pipi** <aanspr. titel>
 omdat **ke (ke/ge)** <nazetsel v. relatie/ voegwoord>
 omhakken **akotory** <ovg ww>
 omhelzen **ewahmary** <ovg ww>
 omkeren, z. steeds **atumapotyry (U), otumapotyry (A)** <wdk
 ww>
 omslagdoek, grote **saja** <znw>
 omslagdoek, kleine **angysa** <znw>
 omwikkelen **umembotyry** <ovg ww>
 onbemiddeld **ipylatapa** <bnw>
 onbewoond **iponomyn**
 onder **upino** <nazetsel v. plaats>
 onderbeen, mijn **ysairy** <znw>; **ysairy** <znw>
 onderkapitein **basija** <znw>
 ondertussen **jako ro, ijako ro** <voegw combinatie>
 onderweg, voor **emary me**
 onderwijzen **emepary** <ww>
 onderzoeken **mengary** <ovg ww>
 oneindigheid **kapu-wonekepypo** <samenst.>
 onfris **akyme** <bnw>
 ongemanierd **tomereze** <bnw>
 ongesteld **nomo** <bnw>
 ongeveer **bai/pai** <bw>
 ongezeefd **tysangumure** <bnw>
 onkruid **tjupu** <znw>
 onlangs **oty jako** <samenst.>
 onstabiel **bijunbijunme** <klanknabootsing>
 onstuimig **paripe** <bnw>
 ontdoen van graten **ékykary** <ovg ww>
 ontelbaar **atukutypa roten**
 onthouden van, z. **onemano / wonemary** <znw/wdk ww>
 ontkenkende vorm **an-/a- ...-pa**
 ontkenning bij ww **-pa** <achterv. v. ontk.>

ontmoeten, elkaar **wopóry** <wdk ww>
 ontspannen **sara'me** <bnw>
 ontspanning, toestand van **sara'me wairy** <idioom>
 ontwortelen **undykary; ungary** <ovg ww>
 ontzag hebben voor **wendory** <ovg ww>
 ontzien, z. **onemano / wonemary** <znw/wdk ww>
 onverschrokkenheid **panatory** <znw>
 oog **enuru** <znw>
 ooglid **enuru pipo** <samenst.>
 oogwimper **enupiry** <znw>
 ook **rorypo** <bw>
 oor, mijn **panary** <znw>
 oorlog **areku (U)** <znw>; **oreku (A), areku (U)** <znw>
 oorzaak, aand. v. **-nopy-** <asp. m.>
 op **kupo/ tupo (A,U)/ dupo (U)** <nazetsel v. plaats>; **po/bo**
 op bezoek/aan de wandel gaan **wytopotyry** <ww>
 op en neer gaand **tywotaporonge** <bnw>
 op het moment dat **mero, -ry mero** <voegw. combinatie>
 opa **tusi (U), tansi (A)** <aanspr. titel>
 opbergmand **jamatu**
 opbergrek **sura** <znw>
 opbergtasje, gevlochten **makoki** <znw>
 opdat **-seme** <voegw. combinatie>
 open **tawoje** <bnw>
 openen **awongary** <ovg ww>
 opgehouden met **taikese** <bnw>
 ophangen **uremary** <ovg ww>
 ophemelen **ety awongary** <idioom>
 opraken **imatyry** <ww>
 optillen **awongary** <ovg ww>
 opvoeden **ituwaromary** <ovg ww>; **tuwaromary** <ovg ww>
 opzettelijk **uwanome** <bw>
 orde maken, iets in **kuramary** <ovg ww>
 ornament **imery** <znw>
 oud v. dingen **penato** <bnw>
 oud v. mannen **tampokome** <bnw>
 oud v. vrouwen **nopokome** <bnw>
 oude Karaïbse nederzetting **Alusiaka** <znw>
 oude man **tampoko** <znw>
 oude vrouw **nopoko** <znw>
 oudere **uwapotombo, mv. uwapotosan** <znw>
 oudere broer **yryi (U), yryi (A)** <znw>; **ysairy punu**
 oudere broer/zuster, oudere **uwapotory** <znw>
 overboord gooien (fig.) **emary** <ovg ww>
 overeenstemming bereiken **epopory** <ovg ww>
 overeind **tawoje** <bnw>
 overgeven **uwenatary** <onovg ww>
 overlopen **iwekamary** <wdk ww>
 overmorgen **mony koropo** <samenst.>
 paal **wewe** <znw>
 paard **kaware** <znw> <Sp.?
 pad **oma** <znw>
 pad/weg, zijn **emary** <znw>

- pakken **apyiry (U), apoiry (A)** <ovg ww>
 paimolie **karapa** <znw>
 palmvrucht **wasai** <znw>
 pan **tjupo** <znw>
 papegaai **kurewako** <znw>
 pastier **karena**
 pappa **papa** <aanspr. titel>
 Paramaribo **fo'to (Sr,A)** <znw>; **Paramuru**
 partikel v. wederkerigheid **as-/ase-**
 partner **akono** <znw>
 pas op **tuwato** <bnw/uitroep>
 paspoort **kareta 1**
 patrijs **inamu** <znw>
 patroon **imery** <znw>
 peper **pomyi** <znw>
 peperig **jumbe** <bnw>
 peperigheid **junu** <znw>
 peperstruik **pomyi** <znw>
 persen **amityry** <ww>
 piaka, korjaal, boot **kurijara** <znw>
 piekeren **onumengary** <wdk ww>
 pijalied **alemi (U)** <znw>
 pijn **pyrywa** <znw>
 pijlpunt, s. **tu'kusi** <znw>
 pijn doen, z. **wowory** <wdk ww>
 pijnlijk **jetunbe** <bnw>
 pingo **pyindo** <znw>
 pirana **pirai** <znw>
 SN S pireng **pirai** <znw>
 pit **ary 2**
 pittigheid **junu** <znw>
 plaats van stuurman **undy** <znw>
 plaatsen **yry** <ovg ww>
 plagen **akimary** <ovg ww>
 planten **pomyry** <ovg ww>
 plat **tipipake** <bnw>
 plekje, mijn **paty** <znw>
 plotseling **typoroten** <bw>
 poederachtig **sonson me (?A)** <bnw>
 praatje **auranybo** <znw>
 praten **auranary** <onovg ww>
 prater **tauranen** <znw>
 praterig **taurane** <bnw>
 precies **tyre** <uitroep>
 prettig **apokupe** <bnw>
 prijs **epety** <znw>
 prijzen **ety awongary** <idioom>
 prijzen, iem. **amyitary** <ovg ww>
 prijzig **tapene** <bnw>
 proef stellen, op de **ukuru**
 proeven **apory** <ovg ww>
 SN pruim, Sur. **aluku** <znw>
 puist **pitá'ku** <znw>

- puntbrood **perere** <znw> < E bread s brede
 putter **toroisia** <znw>
 raak schietend **tapopone** <bnw>
 ral **anamu** <znw>
 rand **esipiry** <znw>
 rap v. tong **taurane** <bnw>
 rasp **samari** <znw>
 recntop **pyre** <onw>
 rechtopgaand **tawoje** <bnw>
 regenboog **param** <znw>
 regentijd, grote **potosu itunu; potosu itunu**
 regentijd, kleine **itunumembo** <znw>
 regenwoud **ituru** <znw>
 reiger **pisiru** <znw>
 reiger, grijze **sawaku** <znw>
 reinigen, z. **ekórokano / iwekórokary** <wdk ww>
 rek om vis te roosteren **sura** <znw>
 relatie met, in nauwe (bezits-) **-ne** <nazetsel/achtervoegsel
 v. relatie>
 repareren **rapumary** <ovg ww>
 repareren, iets **kuramary** <ovg ww>
 respecteren **nendory** <ovg ww>
 richting van, in de **-naka, -ka** <nazetsel v. richting>;
wa, 'wa <nazetsel v. richting/oorzaak>
 rij, in de **asewesewenahpota** <bnw>
 rijk **typylatake** <bnw>
 rijke **typylataken** <znw>
 rijp **tuwaije** <bnw>
 ritueel reinigen, z. **ekórokano / iwekórokary** <wdk ww>
 rivier **tuna** <znw>
 rode ibis **wala** <znw>
 roeispaan **atarimano** <znw>
 roepen **komary** <ovg ww>
 roer **simona** <znw>
 /rok **pangi** (leenw. v. Aukaans) <znw>
 rokerig **tokyine** <bnw>
 rolgeluid **dorondoronme** <klanknabootsing/ bnw>
 rollen **umembotyry** <ovg ww>
 rollend **durindurinme** <bnw>
 rommelend/stommelend geluid **dorondoronme** <klanknabootsing/
 bnw>
 rommelig **akyme** <bnw>
 rond **tanomereke** <bnw>
 ronddraaien **umembotyry** <ovg ww>
 rood **tapire** <bnw>
 roofhagedis **serewai** <znw>
 /rots **topu** <znw>
 rouwen **onumengary** <wdk ww>
 rouwopheffingsfeest houden, een **omangary** <ovg ww>
 rug, mijn **ynganary** <znw>
 ruggegraat, mijn **ynganary jepo** <samenst.>
 ruiken **etary** <ovg ww>
 ruikend, lekker **tybopore** <bnw>

rund **paka** <znw>
 rups **oruko** <znw>
 rust hebben **wotaremary** <wdk ww>
 rust laten komen, tot **enemary** <ovg ww>
 rustig **esema** <bnw>; **tjy'ne** <bnw>
 rustplaats **otarematopo** <znw>
 ruzie **areku (U) oreku (A)** <znw>
 sabaku (Sr.) **sawaku** <znw>
 samen **aseta** <bnw>
 samen met **maro** <nazetsel v. relatie>
 samen met, in gezelschap van **maro** <nazetsel v. relatie>
 saus **aitupo** <znw>
 savanne **aparary** <znw>; **wo'i** <znw>
 schaap **kapara** <znw>
 schaar **werasi** <znw>
 schaduw **ahkary** <znw>
 schamen, z. **wepyitory** <wdk ww>
 schedel **upupo jepo** <samenst.>
 scheiding maken, een **omangary** <ovg ww>
 scherp **tijeke** <bnw>
 schieten **moruwary** <ww>
 schijnen **aweipary** <ovg ww>
 schoen **sapato (P)** <znw>
 schoon **itoma** <bnw>
 schoondochter **parysano** <znw>
 schoonzoon **parimy** <znw>
 schouder, mijn **motary** <znw>
 schouderblad, mijn **mapajary jepo** <samenst.>
 schreeuwen **ikó'tary** <ovg ww>; **kó'tary** <onovg ww>
 schrift **imery** <znw>
 schrikken **wetykary** <wdk ww>
 schrikken laten **tykapory, itykapory** <ovg ww>
 secundair bos **aparary** <znw>
 sigaret **tamy** <znw>
 sinds **poro(n)** <nazetsel v. tijd>
 singrasi (Sr), Bromelia alta **kurawa 1**
 sjamaan **pyjai** <znw>
 slaan **morykary** <ovg ww>; **wory** <ovg ww>
 slaapplaats **onytopo** <znw>; **paty** <znw>
 slang **okoju** <znw>
 slapen gaan **watarukary (U), wotarukary (A)** <wdk ww>
 slecht **jawanme** <bnw>
 slepen van, mijn/zijn/het **tyngary / ityngary** <ovg ww>
 sleutelbeen **motary jepo** <samenst.>
 slijmig **tjaimike** <bnw>
 slim **tykonike** <bnw>
 sluiten **etapuru** <ovg ww>
 smakelijk **typosine** <bnw>
 smakeloos **iposima** <bnw>
 smal **sirapime** <bnw>
 smeken, iem. **begimary** <ovg ww>
 snel **cagane** <bnw>
 snijden (v. vlees) **jokory** <ovg ww>

snip **matjuwitjuwi** <znw>
 soep **aitupo** <znw>
 sparri (Sr) **sibari** <znw>
 speels **tysapize** <bnw>
 speer v. palmboom **alemuru**
 spel **sapi** <znw>
 spelen **wosiabary, isiambary** <wdk ww>
 spiegelbeeld **ahkary** <znw>
 spook **akyry 2**
 spoor **emary** <znw>
 spreken **etary** <ovg ww>
 spreken, iem. **erupary** <ovg ww>
 stad, de **fo'to (Sr,A)** <znw>
 stam **undy** <znw>
 stamboom **epy** <znw>
 stamvader **epy** <znw>
 steeds vallen **womabotyry** <wdk ww>
 steek laten, in de **nondary** <ovg ww>
 steekrog **sibari** <znw>
 steel **epy** <znw>
 steels **maname** <bnw>
 steen **topu** <znw>
 stelen, iets **monatary** <ovg ww>
 stellage **sura** <znw>
 stem **auran** <znw>; **auranano** <znw>
 ster **sirito** <znw>
 sterfgeval **ekepyry**
 sterfgeval, een s. hebben **eketary** <onovg ww>
 sterk **panape** <bnw>; **paripe** <bnw>
 sterke drank **tanymy** <znw>
 sterven **imatary** <ww>; **rombyry** <onovg ww>
 sterven, het **romono**
 stevig **tupune** <bnw>
 stiefmoeder **sanondone** <znw>
 stiefvader **jumydone** <znw>
 stiekem **maname** <bnw>
 stil **tjy'me** <bnw>
 stinkend **tygore** <bnw>
 stinkende, de **tykoren 1**
 stobbe **undypo** <znw>
 stoel **aponano** <znw>; **apony** <znw>
 stof **kamisa** <znw>
 stok **epy** <znw>
 stokbrood **perere** <znw>
 stomp **undypo** <znw>
 stondoifi **tukuluwe** <znw>
 stootje geven, een **itukary** <ovg ww>
 stortbui, als een **tupune** <bnw>
 stoten **arimary** <ovg ww>
 straks **eromembo roten** <tijdsaand.>
 stroming **apeiny** <znw>
 struikelen **womabotyry** <wdk ww>
 stuk **punupo** <znw>

stuk, dood materiaal **pisarapo** <znw>
 sturen **undymary** <ovg ww>
 suiker **sukuru** (Sr) <znw>
 suikerriet **asitaru** <znw>
 Surinamevlieger **Sirama** <znw>
 sussen **ulakekary** <ovg ww>
 taai/flink houden, z. **ejanakary** <wdk ww>
 taal **auran** <znw>
 tachtig **okubaenkari'na** <telw>
 tafel **tapara** (Sr) <znw>
 tagersoort **akukuwa** <znw>; **tukuluwe** <znw>
 tam dier **eky** <znw>
 tandarts **jewano-kanen** <samenst.>
 tanden, mijn **jery** <znw>
 tanden poetsen **andano / iwendatyry** <wdk ww>
 tanden verliezen **jekepyry** <onovg ww>
 tandvlees, mijn **jery apony** <samenst.>
 tapij **maipuri** <znw>
 tegemoet, ontmoeten, om te **epoje**
 tegen **pona** <nazetsel v. plaats/ voegw>
 tegenhouden **áhkotory** <ovg ww>
 tellen **ukuru**
 terzelfdertijd **jako ro, ijako ro** <voegw combinatie>
 thee **asinban** <znw>
 tijd doorbrengen **emambotyry** <onovg ww>
 tijd v.d. dag **juru** (Sr) <znw>
 tijdens **jako** <nazetsel v. tijd/ voegw.>
 tijgerreiger **onole** <znw>
 tjak **samba** <znw>
 toch **hen** <reactie zoekend partikel>; **sje'me** <voegw v. contrast>; **waty** <ontk.w.>
 toch eigenlijk **ban** <partikel v. onzekerheid/vertwijfeling>
 (toe)gooien **emary 3** <ovg ww>
 toekan **kuijanke** <znw>
 toen **-poto** <voegw combinatie>
 toen dat voorbij was **morombo pahpota** <voegw>; **morombo wyino** <voegw>
 toestand van .. **aino**
 tonen **enepory** <ovg ww>
 tong, mijn **nuru** <znw>
 top **aretyry** <znw>; **rety** <znw>
 tot het dagworden bezig zijn met **emangary** <ovg ww>
 totdat **poko ro** <voegw. combinatie>
 touw **kurawa 2.1**
 trap **tarapu** <znw>
 trapoen **aparita** <znw>
 treiteruitroep **bee** <uitroep>
 trekken van, mijn/zijn/het **tyngary / ityngary** <ovg ww>
 trompetvogel **akami** <znw>
 troosten **emymamary** <ovg ww>
 trouw **tanepaje** <bnw>
 trouwen **etrowmano / wetrowmary** <wdk ww>
 trouwen, een man **yinodary** <onovg ww>

trouwen, een vrouw **pytary** <onovg ww>
 tuin **maina** <znw>
 twaalf uur **kuritanene** <znw>
 twee oko <telw>
 twijfelen **atumapotyry (U), otumapotyry (A)** <wdk ww>
 twintig **o'winkari'na** <telw>
 u **amoro** (pers. v.w.)
 uit **-mbo/-nymbo 2**
 uitbetaling **epety** <znw>
 uitdelen **ekamyry** <wdk ww>
 uitgaanskleding **saja** <znw>
 uitgang **pena** <znw>
 uitnodigen **komary** <ovg ww>
 uitroep, vrl. taal **li/ri**
 uitrusten **wotaremary** <wdk ww>
 uitschelden **éjuru** <ovg ww>
 uitsterven **imatyry** <ww>
 uittrekken **isokary** <ovg ww>
 uitzoeken **mengary** <ovg ww>
 uur **jurú (Sr)** <znw>
 v. wand voorzien **aputory** <ovg ww>
 vaalbleek **tysakereke** <bnw>
 vader **jumy** <znw>
 vallen **womary** <wdk ww>
 van gift ontdane cassave **kijerebun** <znw>
 vandaag **erome** <bw, tijdsaand.>
 vandaan **-mbo/-nymbo 2**
 vangen **apyiry (U), apoiry (A)** <ovg ww>
 varken **pyiruku** <znw>
 vasten **onemano / wonemary** <znw/wdk ww>
 vasten, laten **enemary** <ovg ww>
 vechten **wowomary** <wdk ww>
 veel **potome 2** <bnw>; **pyime** <bnw>
 veertig **okokari'na** <telw>
 veld **wo'i** <znw>
 vellen **akótory** <ovg ww>
 venster **fensere (Sr)** <znw>
 verblijfplaats **aitobo** <znw>; **auhto** <znw>
 verblijven **emamyry** <onovg ww>
 verbranden, iets **korokary** <ovg ww>
 verdenken, iem. **emendory** <ovg ww>
 verhaal **auranano** <znw>
 verhitten van boot **ukáry** <ovg ww>
 verhogen **awongary** <ovg ww>
 verkillen **isanapangary** <ovg ww>
 verkopen **ekaramary** <ovg ww>
 verkwikken **isanapangary** <ovg ww>
 verlaten **nondary** <ovg ww>
 verlaten plantage bij Galibi **Alusiaka** <znw>
 verleden tijd, behorend tot de **-mbo/-nymbo 2**
 vermoeid **turupota** <bnw>
 verraden **ekaramary** <ovg ww>
 verrotten **kotary** <onovg ww>

verrotten, iets laten **ikoropory** <ovg ww>
 vers **aseryne** <bnw>
 versieren, iets **kuramary** <ovg ww>
 verspillen **akamary** <ovg ww>
 verstaan **etary** <ovg ww>
 verstandig **tupone** <bnw>; **tykonike** <bnw>
 versterking **ne**
 vervoermiddel **arotopo** <znw>
 verwondering/bewondering/teleurstelling, aand. v. **ra**
 <partikel>
 verzoek doen, iem. een **begimary** <ovg ww>
 verzwikken/verstuiken **ahkorokary** <ovg ww>
 vezeltouw **kurawa 2.1**
 vier **okubaen (U), okupaime (A)** <telw>
 vijand **tijenonoken** <znw>
 vijl **kyrykyry** <znw>
 vijver **ataputopo tuna** <samenst.>
 vijver, kleingeworden **tjupo** <znw>
 vinden, elkaar **wopory** <wdk ww>
 vis **woto** <znw>
 vis roosteren **komeretary** <ovg ww>
 visbedwelingsmiddel **njeku/ ineku** <znw>
 vislijn met meerdere haken **paran** <znw>
 vleermuis **lere (U), rere (A)** <znw>; **rere/lere** <znw>
 vlees **punu** <znw>
 vlezig **tupune** <bnw>
 vliegen **arirumyry** <onovg ww>
 vlinder **parambaram** <znw>
 vloer **lary** <znw>
 vluchten **wetuwaritary** <wdk ww>
 vlug **ko'i** <bw>
 vocht **aituru; kepuru** <znw>
 vochtig **tykepure** <bnw>
 voeden **upary** <ovg ww>
 voedsel **arepa 2** <znw>
 voelen **apory** <ovg ww>
 voertuig **tarara** <znw> *WB*
 voet, mijn **pupuru** <znw>
 voetsporen **wenahpo** <znw>
 vogel **tonoro** <znw>
 vogelroep **ety** <znw>
 volgend op **pahpota** <nazetsel van plaats/tijd>; **wenahpota**
 <nazetsel v. plaats/tijd>
 volgend op, in het spoor van **pahpome** <nazetsel v. tijd>
 volksgenezer **pyjai** <znw>
 volslank **tupune** <bnw>
 voor **uwapo, wapo** <nazetsel v. tijd/plaats>; **wa, 'wa**
 <nazetsel v. richting/oorzaak>
 voor de gek houden **emy'mary** <ovg ww>
 voor zichzelf/elkaar **asewa** <bw>
 voorbijgaan **wepasamary, iwepasamary** <wdk ww>
 voordat **wapo ro** <voegw combinatie>
 voorgenoemde **inoron** <pers. vnw/ betrekk. vnw>

voorgeslacht **epy** <znw>
 voorhoofd **emepu, emepy** <znw>
 voorkant **embata** <znw>
 voornoemd **ro** <part. v. terugverwijzing>
 voornoemden **inaron** <pers. vnw/ betrekk. vnw>
 voorteken, slecht **pyropono** <znw>
 vooruit maar: **ynyn:** <uitroep>
 vrede **sara'me wairy** <idioom>
 vredesnaam, in **ban** <partikel v. onzekerheid/vertwijfeling>
 vredig **sara'me** <bnw>
 vrees **enari** <znw>
 vreselijk **tampokory** <bw>
 vriend **akono** <znw>
 "vriend" **ba'si** <aanspreekvorm>
 vriendelijk **tawahpore** <bnw>
 vroege morgen **kokorone** <znw>
 vrouw **woryi** <znw>
 vrouw, van iem. **pyty** <znw>
 vrucht zetten **epetary** <ovg ww>
 vruchtbaar **tahkabore** <bnw>
 vruchtdragend **tapeke (U), topeke (A)** <bnw>
 vruchten krijgen/dragen **epetary** <ovg ww>
 vruchtgevend **tapeke (U), topeke (A)** <bnw>
 vuil **akyry 1; ty'kone** <bnw>; **ykony** <znw>
 vuur **wahto** <znw>
 waaien **urory**
 waar **o-e** <vr. vnw>
 waar vandaan **o-embo** <vr. vnw>
 waarheen **oja** <vr. vnw>
 waarom **oty poko ko** <vr. vnw/ combinatie>
 waarschuwen **emabotyry** <ovg ww>
 waarschuwing **omabono** <znw>
 waarvoor **oty poko ko** <vr. vnw/ combinatie>
 wacht **ae**
 wachten **momokyry** <ovg ww>
 wagen **tarara** <znw>
 waggelend **bijunbijunme** <klanknabootsing>
 wakker **nuro** <bnw>
 wakker maken **embakary**
 wana (houtsoort) **wonu** <znw>
 wandelen **wytopotyry** <ww>
 wang **pasary** <znw>
 wanneer **oty jako ko** <vr. vnw/ samenst.>
 wapen **ylabary (U), yrapary (A)** <znw>
 war brengen, helemaal in de **umembotyry** <ovg ww>
 war brengen, in de **umemyry** <ovg ww>
 warana, Sr. **kulalasi** <znw>
 warms, iets **asinban** <znw>
 wassen, 1 kledingstuk **sawo** <ovg ww>
 wassen, meerdere kledingst. **sawobotyry (U), sawopotyry (A)**
 <ovg ww>
 wat **oty** <vr. vnw/ znw/ tussenw.>
 wat eigenlijk **ohto** <vr. vnw>

wat ook maar **ohto** <vr.vnw>
 water **aituru; tuna** <znw>
 waterkant gaan naar de **openary** <wdk>
 watervarken **kapiwa** <znw>
 watervat **bidon** (Patois) <znw>
 wederheft **akono** <znw>; **emamyry-aporitono 1**
 weduwe **yinogepyo** <znw>
 week **sekurime** <bnw>; **sonde** (Sr)
 weklagen over **amory** <ovg ww>
 weer **rapa/ra'a** <bw>
 weersomstandigheid/de lucht **embata** <znw>
 weg **oma** <znw>
 weg (bezitt./fig.) **emary** <znw>
 weggooien **emary** <ovg ww>
 weggooien v. vloeist. **ykamyry** <ovg ww>
 weglopen **wetuwaritary** <wdk ww>
 weinig **asito** <bw>
 wekken **embakary** <ovg ww>
 wel **oty** <vr.vnw/znw/tussenw.>
 welke (onbeziend) **otypan** <vr.vnw>
 welkom heten **ewahmary** <ovg ww>
 wenkbrauwen **emesukuru** <znw>
 wereld **nono** <znw>
 wereld (fig.) **tykoren 2**
 westen, het **aretyry (wyino)** <znw>
 weten **ukutyry** <ovg ww>
 weven **apeiry** ovg ww; **apemyry** <ovg ww>
 wie (beziend) **noky** <vr.vnw>
 wie eigenlijk **nokyban** <vr.vnw>
 wiebelend **bijunbijunme** <klanknabootsing>
 wij allemaal **kyhkaron** <pers.vnw.>
 wij exclusief **na'na** <pers.vnw.>
 wij tweeën **kyhko** <pers.vnw.>
 wijs **tykonike** <bnw>
 wikkelen in, iets **inopondory; jondory** <ovg ww>
 wild vlees **tonomy** <znw>
 wilde kapokboom **kumaka** <znw>
 willende **se** <hulp ww / wenspartikel>
 wind **pebeihto** <znw>
 winkelen **opekase** <wdk ww>
 wit **tamune (?A), tamyne** <bnw>
 witlip peccarie **pyindo** <znw>
 woensdag **dridewroko** (Sr)
 wolk **kaburutu** <znw>
 wond **oreky (A), areky (U)** <znw>
 wond zweer **areky** <znw>
 wonen **emamyry** <onovg ww>
 woonplaats **aitobo** <znw>
 woonplaats, z. voorzien van **wepatymary** <wdk>
 woord **auran** <znw>
 worden **wairy (U)/ weiry (A)** <ww>
 wortel **mity** <znw>
 wrijven, z. **wekyrykyrymary** <wdk ww>

z. uiten wykary <wdk ww>
 zaag **sasa** <znw>
 zacht **sekurime** <bnw>; **timimike** <bnw>
 zagen **ikotory** <ovg ww>
 zaterdag **satra** (Sr) <znw>
 zee **parana** <znw>
 zeekoe **jarawa** <znw>
 zeep(poeder) **sopo** (Sr) <znw>
 zeeschildpad **kadaru** <znw>
 zeggen **wykary** <wdk ww>
 zeil **pira** <znw>
 zelf **aseke** <bw>
 zestig **oruwakari'na** <teiw>
 zetel **aponano** <znw>; **apony** <znw>
 zetten **andymory** <ovg ww>; **yry** <ovg ww>
 zeven **okotoima** <teiw>
 zevengesternte **sirito** <znw>
 zich beklagen, het **atamono** <zelfst. gebr. ww>
 ziek **jetunbe** <bnw>
 ziekelijk **anype** <bnw>
 ziekte **anyky** <znw>
 zien, laten **enepory** <ovg ww>
 zij **mohko** <pers. vnw>; **mohko** <aanw./pers. vnw>
 zij (mv.) **mohkaron** <pers. vnw.>
 zijde **sorobary** <znw>
 zijn **ekepyry**; **wairy** (U)/ **weiry** (A) <ww>
 zijn, het **aino**
 zingen **waretary** <ovg ww>
 zitbank **apony** <znw>
 zitbank, karaïbse **mure** <znw>
 zitbankje **bangi** (Sr) <znw>
 zitplaats **atandymotopo** <znw>
 zitplank **apony** <znw>
 zitten gaan **wotandymory** (A,U), **atandymory** (U) <wdk ww>
 zo **erowara** <bw>; **iwara** <bw/voegw>; **morowara** <bw>
 zo dus **iwara** <bw/voegw>
 zó, precies als **irowara** (U), **i(n)dowara** (A) <bw>
 zoals dit geval **iwara** <bw/voegw>
 zodat **-seme** <voegw. combinatie>
 zoeken **upiry** <ovg ww>
 zoet **typosine** <bnw>
 zomaar **typoroten** <bw>
 zon **asiny** <znw>; **weju** <znw>
 zondag **alemi** (U) <znw>; **sonde** (Sr)
 zonder **-ma** <achtervoegsel v. ontkenning>
 zonneral **akere'i** <znw>
 zonsondergang, bij **koinene** <znw, tijdsaand.>
 zout **wajo** <znw>; **wajobe** <bnw>
 zusje, jonger **pity** <znw>
 zusje, m'n **sjo'ne** <aanspr. titel>
 zuster **enauhty** <znw>
 zuster, mijn **wawa** <aanspr. titel>
 zuster, oudere **pairy** <znw>

zwak lu'ne/ru'ne <bnw>; ru'ne/lu'ne <bnw>
 zwamp piripizi <znw>
 zwanger mynotome <bnw>
 zwart (achtig) takaraije <bnw>
 zwart-bruine veelvraat alra <znw>
 zwarte hokko woko <znw>
 zweer areky (A), areky (U) <znw>
 zwellen amamyry <onovg ww>
 zwepen ypogymary <ovg ww>
 zweren, vol arekyrekybe <bnw>
 zweven arirumyry <onovg ww>
 zwiepend bijunbijunme <bnw>